

Corona

R e k e n k a m e r A r n h e m

Rapport 'Lokale steun in Crisis'
Rekenkameronderzoek naar de
corona-steunmaatregelen

Lokale steun in crisis

Rekenkameronderzoek naar corona-steunmaatregelen

Bestuurlijke nota

8 april 2021

Inhoudsopgave

Bestuurlijke nota

1. Inleiding	3
1.1 Aanleiding	4
1.2. Doel-en vraagstelling	4
1.3 Afbakening	5
1.4 Leeswijzer	6
2. Conclusies	7
2.1 Beantwoording onderzoeksvragen en conclusies	7
Steunmaatregelen	7
Besluitvorming door de raad	8
Afwegingen en beslissingen	9
Inzicht in risico's	10
Belangen	12
Informatievoorziening	13
Kaderstellende en controlerende rol	13
2.2 Leren van elkaar	15
2.2.1 Algemene leereffecten	15
2.2.2 Leereffecten Arnhem	16
2.2.3 Halen en brengen matrix	16
2.3. Beantwoording centrale onderzoeksvraag	17
3. Aanbevelingen	19
4. Reactie College van B&W	
Bijlage I	Overkoepelend rapport over de vier gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg
Bijlage II	Deelrapport Arnhem inzet corona-steunmaatregelen
Bijlagenboek (separaat)	Bundeling bestuurlijke nota's Breda, Oss en Tilburg

1. Inleiding

Voor u ligt de bestuurlijke nota van de Rekenkamer Arnhem van het onderzoek naar de getroffen corona-steunmaatregelen, de besluitvorming daarover en de rol van de gemeenteraad in Arnhem. Deze bestuurlijke nota bevat de conclusies en de aanbevelingen van het onderzoek. De basis hiervoor ligt in de nota van bevindingen, het feitelijke en door de ambtelijke organisatie gevalideerde onderzoeksrapport. Het Arnhemse deelrapport en het gezamenlijke hoofdrapport zijn als bijlage bij deze bestuurlijke nota gevoegd.

De Rekenkamer Arnhem heeft samen met de Rekenkamer(commisies) van Tilburg, Breda en Oss een gezamenlijk onderzoek uitgevoerd met ondersteuning van Bureau voor Economische Argumentatie (BEA). Voor elke gemeente is een afzonderlijk deelrapport opgesteld (Bijlage II Deelrapport Arnhem) en daarnaast is er een hoofdrapport waarin de vier gemeenten onderling worden vergeleken (Bijlage I). Rekenkamer Arnhem bedankt BEA en de collega rekenkamers hartelijk voor hun inbreng in het onderzoek.

Bij het schrijven van deze bestuurlijke nota, kijkt de Rekenkamer terug op een bijzonder jaar. Dat de coronapandemie wereldwijd en ook voor de inwoners van en ondernemers in Arnhem een grote impact heeft, staat vast. Maar wát die impact precies is en zal zijn moet nog blijken. Niet eerder hebben overheden en dus ook de gemeente Arnhem te maken gehad met een crisis van deze omvang. De term 'ongestructureerde vraagstukken' (wicked problems) is wellicht passend voor de uitdagingen waar gemeenten voor staan: vraagstukken die ingewikkeld zijn omdat de kennis over de problematiek zelf beperkt is of tegenstrijdig.

Ook voor de (lokale) democratie is de coronapandemie een uitdaging gebleken. Al was het maar omdat in het begin van de corona-crisis in Nederland alle gemeenteraden voor de vraag kwamen te staan hoe zij het eigen besluitvormingsproces zodanig konden inrichten dat de democratie doorgang kon vinden op een voor ieder veilige manier. Een (tijdelijke) spoedwet voorzag uiteindelijk in de mogelijkheid voor gemeenteraden om digitaal te beraadslagen en stemmen.

Met het uitvoeren van dit onderzoek en de conclusies en aanbevelingen die daaruit volgen in de hoofdstukken 2 en 3 van deze bestuurlijke nota, wil de Rekenkamer geenszins de indruk wekken de ultieme wijsheid in pacht te hebben over hoe de raad en het college geacteerd zouden *moeten* hebben in het bijzondere afgelopen jaar als het gaat om de crisis en de corona-steunmaatregelen. Het aspect leren van andere gemeenten is daarom ook een belangrijk onderdeel van het onderzoek. Daar waar de rekenkamer concrete aanbevelingen formuleert voor de raad, is dat steeds vanuit de

opvatting dat democratie en lokaal bestuur goed gedijen bij de mogelijkheid tot deliberatie en het publiekelijk komen tot afwegingen.

1.1 Aanleiding

Voor Arnhem komt het coronavirus vanaf het begin dichtbij doordat de uitbraak van het Covid-virus plaats vindt in de Chinese zusterstad Wuhan. Eind februari 2020 worden de eerste Nederlandse besmettingen vastgesteld. Op het moment dat het kabinet zich beraadt over steunmaatregelen, beraden zich ook de verschillende gemeenten op (lokale) maatregelen. Dit geldt ook voor de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg. Omdat het coronavirus tot grote en acute (financiële) problemen leidt bij inwoners, ondernemers, zzp-ers en instellingen, is er bij gemeenten de wens getroffen te steunen.

Het acute karakter van de coronacrisis noopt tot snelle besluitvorming. Deze omstandigheden kunnen er toe leiden dat besluiten op andere wijze plaatsvinden dan anders en dat de gemeenteraad minder in positie is gebracht om 'er iets van te vinden'. De geschetste situatie vormde voor de Rekenkamercommissie Oss en de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg aanleiding tot een onderzoek naar de corona-steunmaatregelen en het gelopen proces tot besluitvorming over de steunmaatregelen.

1.2 Doel- en vraagstelling

De doelstelling van het onderzoek is enerzijds om inzicht te geven in de genomen maatregelen en de besluitvorming, inclusief belangenafwegingen en risico onderkenning, en anderzijds om te kijken hoe gemeenten van elkaar kunnen leren om de gemeenteraden beter in positie te brengen. Het onderzoek heeft niet als doel gehad om een inhoudelijk oordeel te geven over de genomen maatregelen.

Centrale vraagstelling

- Welke regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn er tot op heden in de aan het onderzoek deelnemende gemeenten genomen?
- Op basis van welke afwegingen en belangen en met onderkenning van welke risico's?
- En wat is de informatiepositie en de rol van de gemeenteraden daarbij geweest – ook in relatie tot de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol in het verdere vervolg van de coronacrisis?

Om tot een beantwoording van de centrale vraag te kunnen komen zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

Onderzoeksvragen

1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten? Welke corona-steunmaatregelen hebben de deelnemende gemeenten genomen waar de raden ook zelf beslissingen in hadden kunnen nemen?
2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?
3. Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?
4. Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen?
5. Op welke wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende periode verstevigen?
6. Wat kunnen de deelnemende gemeenten van elkaar leren bij het versterken van de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken van de raden?

In het kader van het onderzoek zijn documenten geanalyseerd en interviews gehouden met de ambtelijk contactpersoon voor dit onderzoek, de wethouder Economische Zaken, Sport en Bedrijfsvoering en een raadgever (griffie). Ook zijn er vragen gesteld aan de raadsfracties zowel aan het begin van het onderzoek (schriftelijk) als richting het einde van het onderzoek (een digitale sessie).

1.3 Afbakening

Het onderzoek is gestart met een brede inventarisatie van de door de gemeente genomen maatregelen, om vervolgens te focussen op maatregelen die kunnen worden opgevat als specifieke corona-steunmaatregelen.

Onder corona-steunmaatregelen verstaat de rekenkamer in het onderzoek:

maatregelen ter compensatie van weggefallen of afgenomen inkomsten vanwege corona of gericht op het voorkomen dan wel beperken van inkomstendaling bij

- *inwoners*
- *instellingen (al dan niet gesubsidieerd)*
- *verenigingen*

- *bedrijven.*

- *ondernemers en zzp-ers*

en maatregelen die gericht zijn op het bevorderen van de informatievoorziening met betrekking tot de mate waarin en de wijze waarop corona van invloed is op de inkomsten van genoemde groepen.

1.4 Leeswijzer

De opzet van deze bestuurlijke nota is als volgt. Hoofdstuk 2 bevat, gestructureerd op basis van de onderzoeksvragen, de conclusies. Het hoofdstuk sluit af met de beantwoording van de centrale vraagstelling. In hoofdstuk 3 staan de aanbevelingen weergegeven die de Rekenkamer doet.

2. Conclusies

Op basis van het onderzoek trekt de Rekenkamer Arnhem conclusies. In paragraaf 2.1 zijn de eerste vier onderzoeksvragen opgenomen. De onderzoeksvragen vijf en zes hebben een afwijkend karakter en richten zich op het leren van elkaar. Deze onderzoeksvragen komen aan bod in paragraaf 2.2. In paragraaf 2.3 staat de beantwoording van de centrale vraagstelling centraal.

2.1 Beantwoording onderzoeksvragen en conclusies

Onderzoeksvraag 1 : Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten? Welke corona-steunmaatregelen hebben de deelnemende gemeenten genomen waar de raden ook zelf beslissingen in hadden kunnen nemen?

Conclusie 1

- a. De coronasteunmaatregelen van de vier onderzochte gemeenten komen in belangrijke mate overeen.
- b. De gemeente Arnhem zet vroeg in de coronacrisis een breed palet aan lokale steunmaatregelen in.
- c. De raad in Arnhem heeft geen steunmaatregelen ter besluitvorming voorgelegd gekregen vanuit het college en daarmee geen kaderstellende rol gespeeld als het gaat om het bepalen van de steunmaatregelen.

Steunmaatregelen

De vier gemeenten Breda, Oss, Tilburg en Arnhem hebben steunmaatregelen genomen die aanvullend zijn op de door de Rijksoverheid genomen maatregelen vlak na de uitbraak van het virus in de derde week van maart. De maatregelen van het Rijk focussen zich vooral op ondersteuning op financieel vlak zoals verruiming van al bestaande kredietfaciliteiten en borgstellingen. Daardoor waren drie van de vier gemeenten terughoudend met het inzetten van financiële steunmaatregelen, omdat het budgettaire beslag daarvan snel kan oplopen. In Breda werd wel extra ingezet op lokale ondersteuning en compensatie van inkomensverlies van ondernemers. Zo stelt het college van de gemeente Breda al in maart 2020 als enige van de vier gemeenten een 'broodnoodregeling' in voor ondernemers/inwoners die in acute financiële problemen zitten. Dit was in Arnhem niet het geval, hier werd verwezen naar de landelijke regelingen. De gemeente Oss trekt zelf geen extra geld uit voor maatregelen, gezien de beperkte financiële middelen van Oss. Zij verwijzen door naar de landelijke regelingen. In Tilburg geeft het college ondernemers die hun oorsprong vinden in de Bijstandsregeling voor Zelfstandigen (Bbz)

de ruimte om langer gebruik te maken van deze voorziening als zij door de coronacrisis geraakt zijn.

Daarnaast kwamen er in Arnhem ook regelingen voor gesubsidieerde instellingen van de jeugdzorg en Wmo, culturele instellingen, sportverenigingen en wijkcentra. Het palet aan maatregelen in Arnhem is breed: financieel, sociaal-maatschappelijk en sociaaleconomisch worden er steunmaatregelen ingevoerd. De meeste lokale steunmaatregelen betreffen maatregelen gericht op het bevorderen van liquiditeit van bedrijven, zzp-ers en instellingen en het faciliteren van hen om zich aan te passen aan de veranderende omstandigheden. De invulling hier van loopt in de andere drie gemeenten uiteen. Bijvoorbeeld:

- De gemeente Tilburg regelt extra faciliteiten voor dak- en thuislozen en schrapte de eigen bijdrage voor Wmo-cliënten voor de maanden maart en april.
- In Oss zijn steunmaatregelen vooral gericht op het investeren in samenleven, op het ondersteunen van kwetsbare mensen, het investeren in zorgcontinuïteit en het toeleiden naar werk van mensen, die door corona hun baan kwijtraakten.
- Breda zet zich meer voor ondernemers in vergelijking met de andere drie gemeenten.

Er is een zekere fasering zichtbaar op lokaal niveau in de deelnemende gemeenten. Een groot deel van de steunmaatregelen is genomen in de eerste twee maanden (maart en april 2020) van de coronacrisis, en daarvan een groot deel in de eerste weken. Dit was de 'echte' crisisfase. Daarna volgt in mei en juni 2020 een fase van 'herpakken'. Er is meer aandacht voor nadenken over uitgangspunten van de gemeentelijke aanpak, visievorming en integrale beleidsafwegingen.

In Arnhem is deze fasering duidelijk zichtbaar. Enerzijds staat in de beginperiode het verstrekken van informatie (ook om meer bewustwording van en inzicht in ontstane financiële problemen te krijgen) aan inwoners en ondernemers centraal. Anderzijds biedt de gemeente aan het begin van de crisis handvatten door steunmaatregelen voor ondernemers en instellingen in te zetten op liquiditeitsverbetering zoals uitstel van betalingen en doorgaan met subsidiëren en coulance in te betalen huur. Ook zet Arnhem maatregelen in om omzetverlies te beperken (o.a. verruiming terrassen, verruiming expeditie tijden). In de herpakfase na de eerste twee stormachtige maanden is er ruimte om na te denken over de lange termijn visie. Dit is voor de vier deelnemende gemeenten ongeveer tegelijkertijd, namelijk rond de zomer. Dit resulteert rond de zomer in een Arnhemse Herstelagenda coronacrisis waarin verder vooruitgekeken wordt.

Besluitvorming door de raad

In alle vier de gemeenten hebben de colleges de steunmaatregelen vastgesteld en zijn deze niet vooraf aan de raden ter besluitvorming vastgelegd. In een zuiver democratisch proces had het

college de maatregelen wel eerst aan de raad voorgelegd. Dit is in geen van de vier gemeenten gebeurd.

De raden uit de vier gemeenten zijn in de eerste fase wel actief geïnformeerd door de colleges over de genomen besluiten met betrekking tot de coronasteunmaatregelen. Ook voor Arnhem geldt dat het college de steunmaatregelen niet ter besluitvorming heeft voorgelegd aan de raad, niet vooraf en ook niet separaat achteraf. Vanwege de crisissituatie en de bijzondere situatie waarin de Arnhems raad (en ook de raden van Oss, Tilburg en Breda) zich bevond qua digitale vergader- en besluitvormingsmogelijkheden is het te legitimeren dat het college zelf snel tot besluitvorming wilde komen en de raad 'slechts' informeerde. Vanaf halverwege april komt de vergadercyclus van de gemeenteraad weer op gang. Dat had het college aan kunnen grijpen om de steunmaatregelen alsnog ter besluitvorming voor te leggen aan de raad. Hiermee zou het college de raad in staat hebben gesteld om mede richting te geven aan principiële keuzes over de inzet van Arnhemse middelen. De Arnhemse raad heeft zelf overigens bij de eerste politieke debatten in april 2020 de ruimte gepakt om door middel van moties aanvullende steunmaatregelen vast te stellen. Kijkend naar de inhoud van de ingediende en aangenomen moties en de schriftelijke vragen waarin fracties het college vragen om inzet voor specifieke doelgroepen, constateert de Rekenkamer dat de raad op hoofdlijnen het brede maatregelenpakket van het college ondersteunt.

Onderzoeksvraag 2

Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake coronasteunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?

Conclusie 2

- a. De raad en het college hebben inzicht verkregen in de financiële en beleidsmatige gevolgen van de coronacrisis. Dit heeft bijgedragen aan de sturingsmogelijkheden voor het college als het gaat om de inzet van steunmaatregelen en voor raad en college als het gaat om herstelmogelijkheden.**
- b. Door het ontbreken van financiële- en beleidsscenario's en beleidsalternatieven bij bijvoorbeeld besluitvorming over de Arnhemse herstelagenda is de raad niet in staat gesteld door het college om kaders te stellen en richting te geven.**

Afwegingen en beslissingen

De vier gemeenten hebben verschillende uitgangspunten geformuleerd ten aanzien van de inzet van de steunmaatregelen. Breda heeft zowel bij het eerste als het tweede pakket corona-steunmaatregelen uitgangspunten geformuleerd voor de inzet vanuit de gemeente, onder meer hoe middelen effectief, doelmatig en rechtvaardig ingezet kunnen worden. In Oss zijn in een vroeg stadium (voorjaar 2020) van de coronacrisis generieke uitgangspunten geformuleerd voor de rol die de gemeente wil innemen wat betreft corona-steunmaatregelen,

vastgelegd in een opinienota Covid-19. Uitgangspunten waren ondermeer dat de gemeente inkomenssteun wilde bieden aan mensen die dat nodig hadden, maar geen omzetsteun aan bedrijven en dat helpen verdienen beter is dan financieel ondersteunen. In de gemeente Tilburg zijn uitgangspunten zoals in de andere gemeenten minder expliciet uitgewerkt en vastgelegd.

Het college stuurt op 18 maart een raadsinformatiebrief met daarin een brede focus voor de inzake van steunmaatregelen met accenten op een vijftal thema's (1) kinderen, onderwijs en opvang; (2) ondernemers (culturele instellingen) en werkgelegenheid; (3) inkomens(ondersteuning) en werk; (4) inzet op zorg en ondersteuning en ten slotte op de (5) dienstverlening van de gemeente Arnhem. Er liggen op dat moment nog geen vastgestelde uitgangspunten voor de inzet van steunmaatregelen binnen die thema's. In oktober 2020 stuurt het college stuurt op verzoek van de raad (motie) ter informatie (raadsbrief) een afwegingskader voor de manier waarop het college wil omgaan met het ondersteunen van partijen waar de gemeente een bestuursrechtelijke relatie (subsidierelatie) of een privaatrechtelijke relatie (huurders van de gemeente) mee heeft. Het kader geldt voor de periode oktober 2020-mei 2021. Met het afwegingskader ligt dan een eerste instrument om binnen de genoemde thema's expliciete en transparante afwegingen te maken over de steun vanuit de gemeente aan bijvoorbeeld sportverenigingen, welzijnsorganisaties en huurders van de gemeente.

Voor alle vier de gemeenten geldt dat besluitvorming over steunmaatregelen of herstel (voor de gemeente Arnhem de Arnhemse Herstelagenda), voorzover dit al ter besluitvorming aan de raad werd voorgelegd, niet werd ondersteund vanuit het college met beleidsscenario's of beleidsalternatieven. Dit was voor het bepalen van de inzet van steunmaatregelen, vanwege de crisissfeer wellicht niet passend, maar het had zeker wel gekund bij de voorbereiding van de besluitvorming door de raad over de Arnhemse herstelagenda. Dit heeft tot gevolg gehad dat de raden en dus ook de raad van de gemeente Arnhem niet in staat is gesteld door het college om kaders te stellen en richting te geven.

Inzicht in risico's

In alle vier de gemeenten hebben vooral de financiële gevolgen van de coronacrisis en het beheersen van de financiële risico's voor de gemeente als gevolg van de coronacrisis veel aandacht gekregen.

In Arnhem zetten zowel de raad, als het college en de ambtelijke organisatie vol in op inzicht in en beheersing van de financiële risico's van de coronacrisis voor Arnhem. De blik is daarbij ook op de toekomst gericht.

- Zo vraagt de raad in april 2020 (motie Scenario's voor morgen) aan het college per motie om meer inzicht in de financiële risico's van de coronacrisis voor de gemeente Arnhem en om scenario's naar aanleiding van de in beeld gebrachte risico's. De raad verzoekt het

college om deze sturingsinformatie zodat de raad dit kan betrekken bij de besluitvorming over de Perspectiefnota 2021-2024 en de Meerjarenbegroting 2021-2024.

- Voor het college en de ambtelijke organisatie is het voortdurend monitoren van de risico's en de financiële impact op de gemeentelijke begroting en anderzijds de door het Rijk en de Provincie Gelderland toegezegde compensatie een belangrijke vorm van risico-beheersing. Ambtelijk wordt dit door het corona finance team uitgevoerd. Het werken met financiële impactanalyses draagt bij aan beheersing van de (financiële) risico's van de crisis voor de gemeente.

Arnhem zet niet alleen in op zicht op financiële risico's maar ook op inzicht in de beleidsmatige impact van de corona-crisis:

- Het college ontwikkelt mede naar aanleiding van de hierboven genoemde motie van de raad (motie Scenario's voor morgen) het corona dashboard. Het dashboard is in juni 2020 in de lucht. Het dashboard geeft inzicht in de ontwikkeling van cijfers en feiten op de thema's Covid-19, economie, werk & inkomen, welzijn en gemeentelijke financiële risico's. De cijfers in de dashboard worden bijgesteld als er nieuwe gegevens zijn. Met het corona dashboard heeft de gemeente een instrument in handen om risico's en impact te kunnen blijven monitoren. Dit draagt bij aan de sturingsruimte voor de raad en het college.

Het inzicht in risico's en het verzoek vanuit de raad om scenario's heeft in Arnhem niet geleid tot het werken met financiële en beleidsscenario's als onderbouwing voor besluitvorming over steunmaatregelen. Dat geldt ook voor de gemeenten Breda en Tilburg. Alleen in Oss, daar is na de zomer van 2020 expliciet door de raad gevraagd om uitwerking van financiële en/of beleidsmatige scenario's, om beter om te kunnen gaan met de grote onzekerheden. Het college heeft een tweetal scenario's aan de raad voorgelegd (scenario één uitgaand van een tweede coronagolf met een lockdown voor twee maanden en het tweede scenario waarin geen tweede golf voorzien). Beide scenario's waren niet alleen snel ingehaald door de tijd maar gaven vanwege de beperkte scope ook weinig handelingsperspectief aan de gemeenteraad.

Onderzoeksvraag 3: Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?

Conclusie 3

- Arnhem kiest bij de inzet van steunmaatregelen voor een inhoudelijke focus, zet de (kwetsbare) inwoner centraal en kiest ervoor om zich te richten op twee urgente impactthema's: Sociaalmaatschappelijk en Sociaaleconomisch met daarnaast het oog op het financieel belang.**
- Het college heeft daarbij de lead.**

c. Het Arnhems afwegingskader bevat uitgangspunten en is door het college vastgesteld.

Belangen

Arnhem hanteert twee impactthema's: Sociaalmaatschappelijk ('welzijn', breed opgevat) en Sociaaleconomisch gericht op economie, werk en inkomen(s-ondersteuning). De twee thema's klinken ook door in de door de gemeente genomen coronasteunmaatregelen. De inhoudelijke focus van de gemeenten is vergelijkbaar. Alleen de gemeente Breda zet in vergelijking minder sociale maatregelen in voor kwetsbare burgers en meer maatregelen voor bedrijven.

In alle vier de gemeenten zijn de colleges in de lead bij het afwegen van belangen bij steunmaatregelen. De afweging hoeveel middelen per thema worden ingezet in Arnhem, is gemaakt door het college waarbij de gemeenteraad door middel van raadsvragen en moties invloed uitoefent en vooral om meer aandacht of extra inzet vraagt voor bepaalde thema's of accenten daarbinnen. Het college heeft in principe de van het Rijk ontvangen compensatiemiddelen rechtstreeks doorgeleid naar het betreffende beleidsveld. Op basis van welke belangenafwegingen het college in de beginperiode de onderverdeling maakt van inzet van middelen per thema is niet helder. Het is in dit onderzoek niet gebleken dat de gemeente in de beginperiode voor deze afweging beschikt over een expliciet afwegingskader. Dit verandert in het najaar van 2020. Het college formuleert uitgangspunten voor het Arnhems afwegingskader corona 2020-2021 in reactie op een door de raad aangenomen motie (raadsbrief 13 oktober 2020). Het afwegingskader betreft onder meer de keuze voor incidentele maatregelen en niet voor maatregelen met een structurele doorwerking. Hiermee beperkt de gemeente ook de financiële consequenties van maatregelen. Het Arnhems afwegingskader corona 2020-2021 biedt in eerste instantie handvatten hoe om te gaan met gesubsidieerde organisaties en instellingen. Het afwegingskader heeft als doel om tot een evenwichtige afweging voor de inzet van lokale steun tijdens de coronacrisis te komen. Het kader wordt ook gehanteerd om andere steunmaatregelen, zoals voor ondernemers, vorm te geven en te toetsen aan de hand van uitgangspunten. Met dit afwegingskader heeft de gemeente vanaf het najaar 2020 voor het eerst een expliciet afwegingskader voor steunmaatregelen. In theorie biedt dit handvatten voor het college voor de verdeling van de middelen en een handvat voor de raad voor de uitoefening van de controlerende rol. Op welke wijze in de praktijk in Arnhem verschillende belangen tegen elkaar afgewogen worden bij keuzes over steunmaatregelen is in het onderzoek niet helder geworden.

Onderzoeksvraag 4: Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen?

Conclusie 4

- a. In de eerste periode van de coronacrisis was niet of nauwelijks sprake van kaderstelling door de gemeenteraden.**
- b. De colleges hebben de raden steeds achteraf actief geïnformeerd over de getroffen steunmaatregelen.**
- c. Het college van Arnhem bedient de raad met zowel actieve als passieve informatievoorziening.**
- d. De Arnhemse raad stelt zich actief op in het opvragen van informatie bij het college.**
- e. Dankzij de actieve verzoeken vanuit de raad aan het college om sturingsinstrumentarium aan te reiken ter voorbereiding van besluitvorming kon de raad zijn kaderstellende rol beter vervullen.**

Informatievoorziening

Vanaf het begin van de coronacrisis hebben de colleges in alle vier de gemeenten geïnvesteerd in een intensieve informatievoorziening voor de raden, met elkaar snel opvolgende raads- (informatie)brieven, nieuwsbrieven ook voor een breder publiek en na verloop van tijd met coronamonitor.

Dit geldt zeker ook voor de gemeente Arnhem. Het college heeft de raad vanaf het begin van de coronacrisis actief geïnformeerd. Zo informeert het college de raad vanaf begin maart 2020 via de genummerde raadsbrieven "Update corona virus" en "voortgang crisismaatregelen tegen coronavirus". Op het dieptepunt van de crisis gebeurt dat met een frequentie van meerdere keren per week. Tot en met het zomerreces verschijnen er 16 raadsbrieven die een update geven over de crisis en de maatregelen. Raadsfracties stellen vanaf begin van de crisis half maart direct veel schriftelijke vragen (artikel 44 RvO) aan het college. De eerste vraag wordt op 13 maart schriftelijk gesteld. Het College spant zich in om alle artikel 44 vragen zo spoedig mogelijk te beantwoorden. Het overgrote deel van de vragen wordt binnen de gestelde termijn van 4 weken beantwoord. Om de stroom aan vragen goed te kunnen verwerken en breed toegankelijk voor de raad te maken worden, in samenspraak met het presidium en de griffie, aanvullende mogelijkheden ingesteld voor raadsleden voor het stellen van vragen. Het college biedt bijvoorbeeld aan raadsleden de mogelijkheid om vragen direct door te geven zodat deze onderwerpen verwerkt kunnen worden in de raadsbrieven. Veel raadsfracties zijn positief over de snelheid van de informatievoorziening vanuit het college.

Kaderstellende en controlerende rol

Bij aanvang van de coronacrisis stonden de geldende regels het functioneren van de vier raden in de weg. Fysieke vergaderingen waren immers een vereiste voor het nemen van rechtsgeldige besluiten, maar waren onmogelijk binnen de noodverordeningen van de Veiligheidsregio's. Dit

probleem is opgelost met de spoedwet digitale besluitvorming die op 7 april 2020 door de Eerste Kamer is aangenomen.

Het moment waarop de raad de eigen vergadercyclus weer oppakt varieert per gemeente. Ook de mate van een actieve houding verschilt. De raden van Tilburg en Oss volgen in het begin het college passiever en de raden van Arnhem en Breda zijn vanaf het begin actief. In beide gemeenten stellen raadsfracties bijvoorbeeld al vanaf het begin schriftelijke vragen aan het college.

Per saldo geldt voor alle vier de gemeenteraden dat raadsvragen en moties belangrijke raadsinstrumenten waren om de betrokkenheid op het coronadossier te uiten en om van belang geachte invalshoeken en doelgroepen in de te maken afwegingen te betrekken. Dit geldt zeker ook voor de Arnhemse raad:

- Zo dient een aantal raadsfracties in Arnhem vrij direct (13 maart en 15 maart) na de aanvullende landelijke maatregelen op 12 maart (thuiswerken en afgelasten evenementen) en na het afkondigen van de intelligente lockdown schriftelijke vragen in. Kern van de schriftelijke vragen zijn verzoeken aan het college om aanvullende lokale maatregelen te nemen.
- Op 15 en 22 april vinden de eerste Politieke Avonden (in aangepaste vorm) in Arnhem plaats, nadat deze vanaf 15 maart zijn uitgesteld. De door het college verzonden raadsbrieven met betrekking tot de steunmaatregelen staan op de agenda. De gemeenteraad neemt door middel van moties het initiatief om besluiten te nemen over aanvullende lokale steunmaatregelen.

Beide instrumenten zijn door de raadsfracties aangewend om het college te verzoeken aanvullende steunmaatregelen in te stellen. Waar het college de besluitvorming over maatregelen niet heeft voorgelegd aan de raad heeft de raad zelf op deze manier zichzelf als kaderstellende speler in de besluitvormingsarena geplaatst, ook al ging het daarbij 'slechts' om aanvullende maatregelen.

De Arnhemse gemeenteraad heeft die actieve houding doorgezet in de maanden die daarop volgden. Op meerdere momenten verzoekt de raad het college (hoofdzakelijk met het raadsinstrument moties) om sturingsinstrumenten aan te reiken aan de raad, onder meer risico-inventarisaties, scenario's en een procesvoorstel voor de route van perspectiefnota naar begroting, een nadere onderbouwing van de Arnhemse Herstelagenda. Het college reageert weliswaar actief op de meeste verzoeken vanuit de raad (met uitzondering van de gevraagde scenario's), maar het college had de raad steviger in positie kunnen brengen door zelf op voorhand de raad te voorzien van deze instrumenten en informatie.

Dat laatste geldt ook voor het werken met scenario's en alternatieven. Het uitwerken van financiële (en ook beleidsmatige) scenario's is een terugkerende wens van alle vier de raden. In geen van de

vier gemeenten zijn de raden echter zodanig bediend met behulp van scenario-uitwerkingen en alternatieve aanpakken dat zij op basis daarvan echte keuzes konden maken. Door de colleges voorgestelde maatregelen zijn telkens zonder alternatieven voorgelegd aan de raden. Voor de eerste coronamaatregelen was er wellicht ook minder ruimte voor besluitvorming door college én raad. Instellingen en ondernemers waren immers ook gebaat bij snelle besluitvorming door het college. De besluitvorming voor de Arnhemse Herstelagenda vond in een later tijdvak plaats, waarin de crisis zoals die in de beginperiode voelbaar was, minder heftig was. De raad was in kaderstellende zin steviger in positie gebracht als het college alternatieven had voorgelegd.

2.2 Leren van elkaar

Doel van dit gezamenlijke onderzoek was om van elkaar te leren (onderzoeksvragen 5 en 6). Hierna volgt een korte samenvatting van te leren lessen. Het onderzoek levert geen leidraad op over hoe gemeenten in een crisis zoals de coronacrisis zouden moeten acteren, maar levert wel inspiratie op om als gemeenteraden van elkaar te leren. In deze paragraaf worden eerst de algemene leereffecten benoemd en vervolgens enkele highlights uit de verschillende gemeenten. De paragraaf sluit af met een halen-en-brengen-matrix.

2.2.1 Algemene leereffecten

1. Het blijkt belangrijk dat gemeenten ook, en misschien wel juist, in tijden van crisis proberen uitgangspunten te formuleren voor het gewenste handelen en dat daarbij zo mogelijk een duidelijke focus wordt gekozen. In enkele gemeenten zijn meer of minder scherpe uitgangspunten en focus geformuleerd. De raden hebben echter weinig tot niet getoetst of het college zich hier aan hield. Het versterkt de positie van de raad als hij dit wel doet.
2. Het onderzoek laat zien dat de colleges niet of niet expliciet ambities en doelen hebben geformuleerd. Dit belemmert de raad bij het toetsen of de gemeente voldoende voortgang boekt met de gekozen aanpak. De controlerende rol van de raad krijgt zo het karakter van aandacht vragen voor aspecten van de corona-aanpak waarvan de raad vermoedt dat extra aandacht of inzet gewenst is. De controlerende rol van de raad komt zo in het verlengde te liggen van de kaderstellende rol, oftewel: als het college onvoldoende expliciet ambities formuleert, is het aan de raad hier alsnog in te voorzien.
3. In de eerste periode van een crisis is het lastig om als raad actieve betrokkenheid bij besluitvorming te eisen zonder dat dit ten koste gaat van de slagvaardigheid in de besluitvorming. Het lijkt echter niet nodig dat een gemeenteraad langer dan twee maanden een passieve rol accepteert, zo laten de voorbeelden van Arnhem en Breda zien.

4. In zowel Arnhem, Breda, Oss als Tilburg hebben raden aangedrongen op financiële scenario's en beleidsalternatieven. Nadat de eerste crisisfase voorbij is, en iedereen zich in een fase van 'herpakken' vindt, is het aan de raad om op dit punt door te pakken en vasthoudend te zijn. Dit vergt een dualistische opstelling van de raad als geheel.

2.2.2 Leereffecten Arnhem

Hieronder volgt een opsomming van de leereffecten in Arnhem.

Arnhem

Als positief ervaren aspecten van corona-aanpak en betrokkenheid raad:

- Kiezen voor collegiale verantwoordelijkheid voor corona-crisisaanpak met op elk thema twee portefeuillehouders betrokken.
- Opstellen van een 'Arnhems afwegingskader corona 2020-2021', met uitgangspunten voor door de gemeente te vervullen rol en focus.
- Initiatief 'Voor elkaar in Arnhem', waarmee de samenwerking tussen aanbieders op het terrein van welzijn en zorg is bevorderd en waardoor de hulpvraag van kwetsbare inwoners kon worden verbonden met het beschikbare aanbod aan vrijwilligers en buurtinitiatieven.
- Zomer 2020 is er al een aanzet voor een corona-herstelagenda.

2.2.3 Halen en brengen matrix

Om het voor de lezer inzichtelijk te maken, bevat deze nota een halen en brengen tabel waarin de verschillende 'good practices' van de vier raden zijn samengebracht. Deze tabel geeft een eerste indruk wat elke raad bij de collega gemeenteraden kan halen en brengen. Uiteraard is deze tabel geen blauwdruk voor succesvolle ingrepen en is de opsomming niet uitputtend, maar kan wel ter inspiratie dienen.

Een aantal highlights uit de matrix uitgelicht

- De Bredase keuze voor een beperkt aantal steunpakketten draagt bij aan transparantie en bevordert een heldere fasering van maatregelen.
- Het agenderen in de raad van de rolverdeling tussen college en raad, inclusief burgemeestersbevoegdheden, waarbij een werkbare modus is gevonden om de raad actiever te betrekken bij besluitvorming in Breda.
- In vroeg stadium van de coronacrisis als gemeente uitgangspunten formuleren zoals in Oss is gebeurd over de te kiezen rol en het soort maatregelen dat de gemeente wel en welke maatregelen de gemeente niet wil nemen.

- De Tilburgse gemeenteraad heeft het college zowel ruimte gegeven om zijn rol te kunnen vervullen bij de aanpak van de coronacrisis maar tegelijkertijd deze ruimte wel begrensd (zowel financieel als wat betreft de vraag wanneer een besluit 'langs de raad moet').
- De monitor 'Tilburg onder corona' met informatie over gevolgen van corona (ook financieel) en welke maatregelen de gemeente neemt

De tabel dient als volgt te worden gelezen. De bovenste rij is de gemeente die wat kan 'halen' en de verticale rij is de gemeente die wat kan bieden of 'brengen'. Zo zou Arnhem wat kunnen leren van het voeren van een debat over de uitgangspunten voor corona-steunmaatregelen (Oss). Oss daarentegen zou de Arnhemse Herstelagenda of het snel hervatten van de reguliere vergadercyclus van de raad kunnen bekijken.

→ Halen ↓ Brengen	Arnhem	Breda	Oss	Tilburg
Arnhem			Herstelagenda Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad	Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad
Breda	BroodNood-regeling Steunpakketten per fase		BroodNood-regeling Herstelagenda Steunpakketten per fase	BroodNood-regeling Steunpakketten per fase Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad
Oss	Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover	Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover		Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover
Tilburg	Convenant ketensolidariteit horeca	Convenant ketensolidariteit horeca Mandaat geven aan college met begrenzing	Convenant ketensolidariteit horeca	

2.3 Beantwoording centrale vraagstelling

Hieronder wordt het overall beeld toegelicht dat ontstaat bij het beantwoorden van de centrale vraagstelling. Voor de volledigheid, deze centrale vraagstelling luidt als volgt:

1. Welke corona-steunmaatregelen zijn door gemeenten genomen?
2. Welke belangen en risico's bij de besluitvorming zijn daarover zijn betrokken en hoe?
3. Hoe is de gemeenteraad bij de besluitvorming hierover betrokken?

Steunmaatregelen

In Arnhem zijn verschillende aanvullende corona-steunmaatregelen genomen door de gemeente in aanvullingen op de maatregelen van het Rijk. Deze steunmaatregelen hebben een brede maatschappelijke focus en beslaan verschillende categorieën waaronder culturele instellingen, ondernemers en gesubsidieerde partners.

Belangen en risico's

De afwegingen zijn gemaakt op basis van twee urgente impactthema's aan het begin van de crisis, te weten sociaalmaatschappelijk en sociaaleconomisch. Deze thema's en focus op kwetsbare groepen werd ook verankerd in de verdere Arnhemse aanpak. Later kwam daar een afwegingskader voor het beoordelen van de corona-steunmaatregelen bij. Arnhem monitort de financiële risico's en de beleidsinhoudelijke impact doorlopend. De financiële impactanalyses en de coronamonitor zijn belangrijke instrumenten voor de gemeenteraad bij de besluitvorming over maatregelen en een herstelagenda.

Betrokkenheid gemeenteraad

De raad is in de beginperiode van de crisis niet betrokken bij besluitvorming over de in te zetten maatregelen; wel wordt de raad actief geïnformeerd door het college. Om in die periode toch invloed uit te kunnen oefenen maken fracties veel gebruik van de raadsinstrumenten moties en schriftelijke vragen. Vanaf het moment dat de eerste crisisgolf wat geluwd lijkt en er nagedacht wordt over het werken aan herstel, zit de raad meer op de bok. Zo stelt de raad de Arnhemse Herstelagenda vast waarin een brede aanpak is opgenomen voor een duurzaam herstel. Op een aantal momenten is het de raad die het college om sturingsinstrumenten vraagt, die logischerwijs uit de koker van het college hadden moeten komen. Het college had de raad daarnaast nog sterker in positie kunnen brengen door bij belangrijke besluitvormingsmomenten, zoals het vaststellen van de Arnhemse herstelagenda, de raad alternatieven voor te leggen in plaats van één plan.

3. Aanbevelingen

De Rekenkamer formuleert vier aanbevelingen die allen gericht zijn op het versterken van de kaderstellende en controlerende rol van de raad.

Aanbeveling 1: Financiële en beleidsmatige risico's

Blijf de financiële en beleidsinhoudelijke risico's monitoren en gebruik deze informatie als één van de bronnen ter onderbouwing voor besluitvorming over de inzet van de gemeente Arnhem op het gebied van corona en de gevolgen daarvan. Zet daarbij in op een *meerjarige* doorkijk naar de (financiële) gevolgen van corona op de verschillende beleidsterreinen om te kunnen anticiperen op mogelijke toekomstige tegenvallers en vraagstukken.

Aanbeveling 2: Kader informatievoorziening

Maak afspraken over de gewenste informatievoorziening in crisistijden en leg deze vast. Voer daartoe eerst als raad en college gezamenlijk een evaluerend gesprek ('wat ging goed en wat kan beter?').

Aanbeveling 3: Beleidsalternatieven

Werk met beleidsalternatieven in het geval dat er principiële keuzes gemaakt moeten worden over de gemeentelijke inzet (nieuwe steunmaatregelen en/of verdere inzet op herstel). Na besluitvorming door de raad over de gewenste richting (één van de beleidsalternatieven) kan een daarop geënt plan ter besluitvorming worden voorgelegd.

Aanbeveling 4: Belangenafweging

Evalueer de werking en effecten van het Arnhems afwegingskader 2020-2021 in relatie tot de doelstelling van het afwegingskader en de doelen uit de herstelagenda (bijvoorbeeld: wat is de verdeling qua gemeentelijke middelen in de praktijk geweest en tot welke feitelijke mogelijkheden en belemmeringen heeft dit geleid bij instellingen etc.). Rapporteer hierover aan de raad als voorbereiding op besluitvorming over het eventueel voortzetten van het afwegingskader.

Rekenkamer Arnhem
t.a.v. de heer A.H. Teeuw
Koningsstraat 38
6811 DG Arnhem

Datum : 30 maart 2021
Uw kenmerk : 557751
Zaaknummer : 559532
Contactpersoon : Mirjam Molenaar
Telefoonnummer : 026 3775180

Onderwerp: bestuurlijke reactie Rekenkameronderzoek Coronamaatregelen

Geachte heer Teeuw,

De Rekenkamer heeft ons uitgenodigd te reageren op het onderzoek naar de inzet van coronamaatregelen en de betrokkenheid van de gemeenteraad hierbij. U gaf samen met de Rekenkamers van Tilburg, Oss en Breda opdracht aan bureau BEA om dit (vergelijkend) onderzoek voor vier gemeenten uit te voeren. In de bestuurlijke nota heeft u de leerervaringen beschreven die de Arnhemse Rekenkamer formuleert naar aanleiding van het onderzoek.

Allereerst

Allereerst willen wij u bedanken voor het onderzoek. Met aandacht hebben wij de verschillende rapportages gelezen. Goed om in het 'deelrapport Arnhem' een verslag van het afgelopen bewogen jaar zorgvuldig op een rij gezet te zien. En absoluut waardevol om in het overkoepelend rapport de handelswijze van vier gemeenten naast elkaar te zien.

Wij constateren met u dat afgelopen jaar bijzonder was. U noemt terecht dat wij met elkaar stonden voor een 'wicked problem'. In maart vorig jaar konden wij nog op geen enkele wijze bevroeden waar wij nu zouden staan en wat we onderweg allemaal tegen zouden komen. Wij waarderen uw uitgangspunt in de bestuurlijke nota dat u niet pretendeert aan te willen geven hoe het college had *moeten* handelen. Dat past wat onze betreft helemaal bij de uitzonderlijke positie waarin wij ons met elkaar bevonden (en nog bevinden). En dat biedt ook ruimte om gezamenlijk te leren.

Enkele constatering en leerpunten bij het onderzoek

Definitie coronamaatregelen

Tijdens het onderzoek is - omwille van vergelijkbaarheid - gekozen voor een smalle definitie van coronamaatregelen. Het gaat dan om maatregelen ter compensatie van weggefallen of afgenomen inkomsten vanwege corona of gericht op het voorkomen dan wel beperken van inkomstendaling bij

diverse groepen en maatregelen die gericht zijn op de informatievoorziening over inkomen. Voor ons college is de definitie absoluut breder, tijdens het onderzoek deelden we dit ook met u.

Wij kijken in Arnhem namelijk niet alleen naar maatregelen die met wegvallende inkomsten van doen hebben, maar ook naar de maatschappelijke impact die niet direct te relateren is aan inkomstendaling. Onze inzet heeft zich steeds gericht op:

- a. Doen wat direct nodig is voor onze Arnhemmers.
- b. Waar mogelijk en nodig een Arnhemse invulling hanteren die verschil maakt.
- c. Terwijl we ons voorbereiden op stappen voorwaarts, namen we ondertussen alvast enkele maatregelen.

We hadden daarbij oog voor kwetsbaren en ondernemers, we wilden onze stedelijke infrastructuur overeind houden en we hebben dat altijd gedaan door in verbinding te staan met de stad. Dit betekent in praktijk bijvoorbeeld dat in Arnhem vanaf dag 1 ook kinderen in een kwetsbare positie naar school konden blijven gaan (naast kinderen van ouders in cruciale beroepen). Maar ook betekent het dat wij een cruiseschip inrichtten als extra opvang voor onze dak- en thuislozen en dat wij zorgden voor een zomerprogramma in onze Arnhemse wijken. Ook organiseerden we diverse netwerk- en matchingsbijeenkomsten en richtten we een 1,5 meter loket in om maximaal met ondernemers mee te nemen. Wij kunnen ons zeker voorstellen dat de vier gemeenten juist ook op deze 'brede definitie' van elkaar zouden kunnen leren, voor ons zou dit in elk geval interessant zijn.

Kaderstellende rol raad

In de bestuurlijke nota legt u veel nadruk op de kaderstellende rol van de raad. Terecht. Wij zien in de rapportage dat het voor alle steden balanceren was tussen direct handelen en zorgvuldig vooruitkijken. Van week tot week waren wij bezig met (doorvertalen van rijks)maatregelen en aanvullende keuzes met onze Arnhemmers voorop. En eigenlijk heeft het hele jaar die intensiteit gekend. Waar in het begin de gezondheids crisis centraal stond, werd dat later steeds meer de economische en maatschappelijke crisis.

Wij zijn blij dat wij er in slaagden een zo open en kort als mogelijke lijn met de raad te onderhouden, waardoor we zo dicht mogelijk bij elkaar bleven. Dat was voor ons ook belangrijk en vanaf de allereerste dag van deze crisis realiseerden we ons dat we juist daarop in wilden zetten. Vandaar ook dat al direct in maart diverse raadsbrieven verschenen. We vinden het prettig te vernemen dat de wijze waarop wij invulling hebben gegeven aan de (actieve) informatievoorziening en de wisselwerking met de raad, werd gewaardeerd. Voortdurend hebben wij de raad in de positie en gelegenheid gebracht om vragen te stellen, aan te scherpen, bij te sturen etc. We zien ook dat de raad daar een actieve rol op heeft genomen. En daar waar besluitvorming van de raad nodig was (zoals bij de keuze om culturele instellingen samen met anderen te ondersteunen) is dat natuurlijk gebeurd. Wat ons betreft is dat wat in crisistijd past in een 'zuiver democratisch proces', zoals u dat benoemt.

Werken met financiële en beleidsscenario's

Wij hebben er in Arnhem voor gekozen niet met verschillende financiële scenario's te werken maar adaptief te werk te gaan, waarbij wij ons beeld voortdurend aanpasten aan de nieuwste inzichten, risico's en voorspellingen. We zien dit als een goede keuze bevestigd door de andere steden. Geen van de steden werkte met scenario's en de eenmalige poging van Oss werd direct ingehaald door de realiteit. Onze werkwijze met de Corona-impactanalyse, die gekoppeld is aan onze 'reguliere' risicoparagraaf, maakte het voor ons in afgelopen jaar mogelijk de korte termijn impact te koppelen aan de langere termijn inzichten. De wijze waarop wij dat in Arnhem deden, heeft ter inspiratie gediend voor diverse andere gemeenten.

Uw aanbevelingen

Uw Rekenkamer focust in haar aanbevelingen op het versterken van de kaderstellende en controlerende rol van de raad. Wij danken u voor de suggesties die u doet en zullen deze - waar ze nog geen praktijk zijn - in overweging nemen.

Aanbeveling 1: Financiële en beleidsmatige risico's

Precies om de reden die u aangaf, blijf monitoren, hebben wij al vroegtijdig de Corona-impact analyses gekoppeld aan onze reguliere cyclus. En hebben wij de 'herstelagenda' onderdeel gemaakt van onze begroting en de daarbij horende reguliere cyclus. De Corona-impact analyse die u bijvoorbeeld 9 maart van dit jaar ontving, staat rechtstreeks in verbinding met onze risicoparagraaf in de cyclusproducten. Op die manier komt ook zoveel mogelijk een meerjarige doorkijk tot stand op de financiële en beleidsmatige gevolgen van corona.

Aanbeveling 2: Kader informatievoorziening

Wij kunnen ons zeker voorstellen dat de voorliggende rapportages van BEA (het Arnhemse deel en het overkoepelende rapport) waardevolle handvatten biedt om dit gesprek goed te voeren. Een vervolgstap kan inderdaad zijn een gezamenlijk evaluerend - en vooruitblikkend - gesprek met raad en college.

Aanbeveling 3: Beleidsalternatieven

Wij lezen deze suggestie meer als een algemene suggestie voor de wijze waarop wij in Arnhem tot keuzes en uitwerking van beleid zouden kunnen komen, de door u geschetste werkwijze is immers op dit moment geen praktijk.

Voor deze situatie van crisis zijn wij blij dat - ondanks het feit dat de intensiteit ongekend was en het aantal maatregelen vanuit het rijk enorm, het ons is gelukt zoveel als mogelijk de gebruikelijke samenwerking tussen raad en college te volgen, waarbij de rol van de raad kaderstellend, richtinggevend en controlerend is.

Aanbeveling 4: Belangenafweging

Uw suggestie om te evalueren op de werking en effecten van afwegingskaders en andere maatregelen, zien wij als een prima aanbeveling.

Tot slot

De rapportages die u samen met de andere Rekenkamers door BEA heeft laten opstellen, bieden ons waardevolle spiegels voor onze inzet en werkwijze. Ook wij hebben in het afgelopen jaar zoveel mogelijk gebruik gemaakt van kennis en inzichten van anderen, immers iedereen bevindt zich in dezelfde uitdagende vraagstukken. Het onderzoek van BEA is daar een waardevolle aanvulling op. Goed om van elkaar te leren!

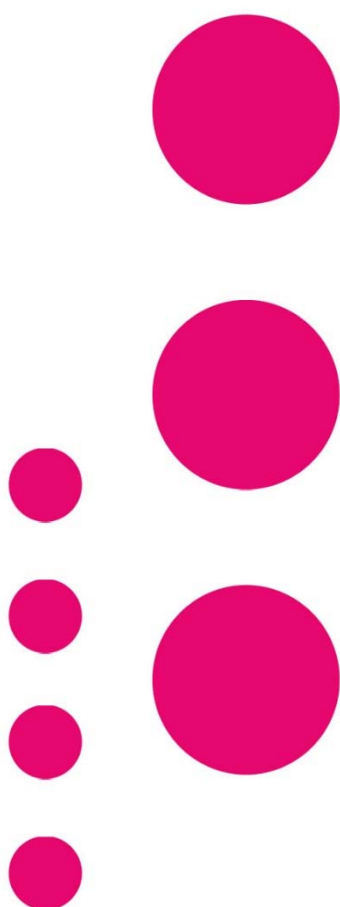
Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de loco-secretaris, de burgemeester,

P.J. Altena

A. Marcouch

Bijlage I

**Overkoepelend rapport over de vier
gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg**

Lokale steun in crisis

Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Hoofdrapport

Maart 2020 werd Nederland overvallen door het coronavirus. Zowel inwoners als instellingen, bedrijven en zzp'ers werden hard geraakt in hun inkomsten, met name ook door maatregelen van de overheid om het virus te stoppen. Voor de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie Oss bracht BEA in beeld welke maatregelen deze gemeenten namen om de schade te beperken en hoe de raden daarbij betrokken waren.

REKENKAMER BREDA

Reken
kamer
Arnhem
.....

T Rekenkamer Tilburg

Lokale steun in crisis

Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Hoofdrapport

OPGESTELD OP VERZOEK VAN:

Rekenkamer Arnhem, Rekenkamer Breda, Rekenkamer Tilburg en Rekenkamercommissie Oss

DATUM

9 maart 2021

OPGESTELD DOOR:

Drs. H.M. (Herbert) ter Beek MPM
i.s.m. drs. M.A. (Michiel) Langman van Affect Strategie en Economie

VOOR INFORMATIE:

Bureau voor Economische Argumentatie

Adres: Stad van Cahen
Muurhuizen 104
3811 EL Amersfoort
Telefoon: 06 – 430 35 116
E-mail: info@bea.nl
Website: www.bea.nl

Inhoud

Voorwoord	1
Samenvatting	2
1 Aanleiding, doel en vraagstelling	7
2 Reactie gemeenten op corona: aanpak en organisatie	9
2.1 Arnhem, Breda, Oss en Tilburg direct in frontlinie van coronavirus.....	9
2.2 Eerste steunmaatregelen in maart: focus op liquiditeit bedrijven & instellingen	10
2.2 Inrichting lokale crisisorganisatie	11
3 Overzicht en categorisering van corona-steunmaatregelen	14
3.1 Inzet gemeenten aanvullend op corona-steunmaatregelen van het Rijk.....	14
3.2 Maatregelen grotendeels gelijkgericht met enkele lokale accenten.....	17
3.3 Van crisis naar 'herpakken' naar uitwerken van een herstelagenda.....	18
4 Gemaakte afwegingen en meegewogen belangen en risico's	20
4.1 Veel aandacht voor beheersing van financiële risico's vanwege corona	20
4.2 Uitgaven gemeenten in perspectief van compensatie door het Rijk	23
4.3 Wisselende aandacht voor formuleren uitgangspunten voor inzet gemeente	25
5 Betrokkenheid van de raad	28
5.1 Raad aanvankelijk niet actief betrokken, college verantwoordt achteraf.....	28
5.2 Invloed van raad door middel van raadvragen, moties en amendementen	31
5.3 Kaders stellen en controleren: terugkijken en vooruitzien	32
6 Leereffecten	36
6.1 Door betrokkenen als positief ervaren praktijken	36
6.2 'Halen/brengen'-matrix, wat kunnen gemeenten van elkaar leren?.....	37
Bijlage I: corona-steunmaatregelen van het Rijk	39
Overzicht corona-steunmaatregelen Rijksoverheid: noodpakket 1, 2 en 3.....	41
Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo)	42
Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud (NOW)	42
Tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren (TOGS).....	43
... en opvolger Tegemoetkoming vaste lasten MKB (TVL)	44
Verlaging voorlopige aanslagen, uitstel van betaling en verlaging boeterente.....	44
Kredietverlening, borgstelling en garantieregeling.....	44

Voorwoord

In opdracht van de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie van Oss heeft Bureau voor Economische Argumentatie (BEA) in de periode van eind oktober 2020 tot en met februari 2021 onderzoek gedaan naar door de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg genomen corona-steunmaatregelen en de wijze waarop de raden daarover zijn geïnformeerd en zijn betrokken bij besluitvorming over deze maatregelen.

Het onderzoek heeft geresulteerd in het voorliggende **hoofdrapport**, met daarin antwoorden op de geformuleerde onderzoeksvragen en een inventarisatie van ‘lessons learned’. Het hoofdrapport is zelfstandig leesbaar. Voor een meer diepgaande uitwerking van de onderzoeksvragen op het niveau van de afzonderlijke gemeenten verwijst BEA naar de het betreffende **deelrapport**.

Het onderzoek is uitgevoerd onder aansturing van een begeleidingscommissie onder leiding van Astrid van der Klift met daarin vertegenwoordigers vanuit de vier betrokken rekenkamer(commissie)s.. BEA wil Meriam de Lange en Maaïke van Elteren (namens Rekenkamer Arnhem), Hans Verdellen (namens Rekenkamer Arnhem en Rekenkamer Breda), Juliët Wiggers (Rekenkamer Breda), Margriet van Tulder en Astrid van der Klift (namens Rekenkamercommissie Oss) en Deborah van Gestel en Theo van Mullekom (namens Rekenkamer Tilburg) graag hartelijk danken voor hun inhoudelijke inbreng in het onderzoek, het meedenken over de wijze waarop de resultaten het beste konden worden weergegeven en in het algemeen het bijdragen aan het ontsluiten van informatie ten behoeve van het onderzoek.

Het onderzoek is uitgevoerd door ondergetekende namens BEA en Michiel Langman van Affect Strategie en Economie. De betrokkenheid van de vier rekenkamer(commissie)s laat onverlet dat het voorliggende onderzoek volledig voor rekening komt van BEA.

Amersfoort, 9 maart 2021

Bureau voor Economische Argumentatie
namens deze

Herbert ter Beek
herbert.ter.beek@bea.nl

Samenvatting

Het voorliggende rapport bundelt de belangrijkste inzichten van het door BEA in opdracht van de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie Oss uitgevoerde onderzoek naar:

1. De vraag welke corona-steunmaatregelen door gemeenten zijn genomen.
2. Welke belangen en risico's bij de besluitvorming daarover zijn betrokken en hoe.
3. Hoe de gemeenteraad bij de besluitvorming hierover is betrokken.

De opbrengst van het onderzoek wordt hierna toegelicht aan de hand van de deelvragen.

Onderzoeksvraag 1: *welke corona-steunmaatregelen hebben gemeenten genomen?*

- De gemeenten hebben steunmaatregelen genomen die aanvullend zijn op de door de Rijksoverheid voor een belangrijk deel al snel na het uitbreken van de coronacrisis genomen steunmaatregelen.
- De steunmaatregelen van het Rijk betreffen deels financiële steunmaatregelen, zoals de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo), de Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud (NOW) en de Tegemoetkoming ondernemers in getroffen sectoren (TOGS, later opgevolgd door de Tegemoetkoming vaste lasten, TVL), en voor een ander deel betrof het verruiming van al bestaande kredietfaciliteiten of borgstellingsregelingen om bedrijven in staat te stellen te lenen bij bijvoorbeeld banken om zo de negatieve gevolgen van de coronacrisis op te kunnen vangen.
- Gemeenten waren mede daarom terughoudend met financiële steunmaatregelen, ook omdat het budgettaire beslag daarvan snel kan oplopen. De gemeente Breda heeft met de BroodNood-regeling, extra geld voor Business Coach Breda en een voucher-regeling voor financieel advies aan het MKB op dit vlak de meeste inspanningen geleverd.
- Het doorbetalen van gesubsidieerde instellingen op het terrein van onder meer Wmo, jeugdzorg (ook als zij door corona de overeengekomen prestaties niet kunnen leveren) kan worden gezien als een financiële steunmaatregel, maar leidt in principe niet tot extra budgettair beslag ten opzichte van de gemeentelijke begroting. Hetzelfde geldt voor het doorbetalen van subsidies voor culturele instellingen, sportverenigingen en dorps- en wijkcentra. In Arnhem, Breda en Tilburg heeft de gemeente wel extra subsidie verstrekt aan culturele instellingen die onderdeel vormen van de landelijke basisinfrastructuur. Het betrof een matching-maatregel waardoor subsidie van het Rijk voor deze instellingen veiliggesteld kon worden.
- Als gemeenten lokale belastingen of heffingen kwijtschelden of huren van gemeentelijk vastgoed verlagen leidt dit wel tot extra budgettair beslag en dit was ook het geval toen de gemeente Oss eind maart 2020 tijdelijk gratis parkeren in het centrum invoerde.
- Veel lokale steunmaatregelen betreffen maatregelen gericht op het bevorderen van liquiditeit van bedrijven, zzp'ers en instellingen en het faciliteren van hen om zich aan te passen aan de veranderende omstandigheden. Uitstel van lokale belastingen en heffingen en te betalen gemeentelijke facturen en uitstel van huur van gemeentelijk vastgoed zijn voorbeelden van liquiditeitsbevorderende maatregelen die in alle vier de gemeenten zijn genomen.

- Gemeenten hebben tot slot ook diverse faciliterende maatregelen genomen. Voorbeelden zijn het toestaan van terrasuitbreidingen, drive thru's voor bedrijven die normaal niet aan particuliere consumenten leveren of campagnes ter bevordering van winkelen in de eigen stad.

In de door de gemeenten genomen steunmaatregelen is een zekere fasering zichtbaar. Een groot deel van de steunmaatregelen is genomen in de eerste twee maanden (maart en april 2020) van de coronacrisis, en daarvan een groot deel in de eerste weken. Dit was de 'echte' crisisfase. Daarna volgt in mei en juni 2020 een fase van 'herpakken'. Er is meer aandacht voor nadenken over uitgangspunten van de gemeentelijke aanpak, visievorming en integrale beleidsafwegingen. In de zomer van 2020 en daarna beginnen gemeenten na te denken over hoe ingespeeld kan worden op de nieuwe corona-samenleving, met vanaf de zomer de eerste herstelagenda's in Arnhem en Breda.

Onderzoeksvragen 2 en 3: *welke belangen en risico's zijn betrokken bij de besluitvorming en hoe?*

- Omdat gemeentelijke middelen beperkt zijn en gemeenten minder 'diepe zakken' hebben dan het Rijk, was het nodig na te denken over de gemeentelijke rol en focus bij het formuleren van corona-steunmaatregelen.
- Het college in Oss heeft daarvoor in het voorjaar van 2020 uitgangspunten geformuleerd en deze in een 'opinionnota COVID-19' vervat en begin juni 2020 besproken met de raad. Uitgangspunten waren onder meer dat de gemeente inkomenssteun wilde bieden aan mensen die dat nodig hebben maar geen omzetsteun aan bedrijven of sectoren, dat helpen verdienen beter is dan financieel ondersteunen en dat de gemeente een financieel gezonde organisatie is en wil blijven. Hiermee is het budgettair beslag voor de gemeente beperkt. De focus was verder gericht op investeren in samenleven, investeren in zorgcontinuïteit en het toeleiden naar werk van mensen die door corona hun baan kwijtraakten.
- Ook de gemeente Arnhem heeft haar inspanningen voorzien van een focus medio mei 2020. Zij richt haar inzet op twee 'urgente impactthema's', namelijk sociaal-maatschappelijk (welzijn en zorg) en sociaaleconomisch (economie, werk en inkomen). Tegelijkertijd formuleert het college uitgangspunten waarmee mogelijke maatregelen kunnen worden beoordeeld, in de vorm van een 'afwegingskader corona 2020-2021'.
- In Breda zijn ook uitgangspunten geformuleerd voor de corona-aanpak, zonder dat dit vorm krijgt in een duidelijk focus. Strategische uitgangspunten betreffen effectiviteit, doelmatigheid, rechtvaardigheid, proportionaliteit en maatwerk. De uitgangspunten van effectiviteit en doelmatigheid zijn uitgewerkt door bijvoorbeeld te eisen dat aanvragers levensvatbaar zijn en dat regionale zorgaanbieders alleen worden ondersteund als andere gemeente meedoen, om te voorkomen dat aanvragers alsnog failliet gaan. Als steun structureel wordt, worden extra eisen gesteld aan toekenning. Een minimumeis die Breda stelt is dat aanvragers eerst een beroep doen om de Rijksmaatregelen.
- De gemeente Tilburg heeft minder expliciete uitgangspunten geformuleerd.
- Voor alle vier de gemeenten geldt verder dat in het onderzoek niet is getoetst of geformuleerde uitgangspunten ook daadwerkelijk gehanteerd zijn in de praktijk. Het onder-

zoek heeft ook geen voorbeelden opgeleverd van gemeenteraden die het college aanspreken op de naleving van geformuleerde uitgangspunten.

In alle vier de gemeenten is er veel aandacht voor de financiële gevolgen van de coronacrisis voor de gemeente en de beheersing van financiële risico's. Dit heeft echter vrijwel niet vorm gekregen in het opstellen van financiële scenario's. Alleen in Oss is er een scenario-uitwerking geweest na de zomer op verzoek van de raad, daarbij aansluitend op voor de VNG ontwikkelde basisscenario's waarbij één uitgaat van een tweede golf met een lockdown voor twee maanden en het tweede scenario geen tweede golf voorziet.

Onderzoeksvraag 4: *hoe is de gemeenteraad bij de besluitvorming hierover betrokken?*

- In de eerste periode van de coronacrisis hebben colleges de raden niet actief betrokken bij besluitvorming over corona-steunmaatregelen. De raad werd achteraf geïnformeerd.
- Vanaf het begin van de coronacrisis hebben colleges geïnvesteerd in een intensieve informatievoorziening voor de raden, met elkaar snel opvolgende raads(informatie)brieven, nieuwsbrieven ook voor een breder publiek en na verloop van tijd coronamonitor.
- In Arnhem en Breda hebben raadsfracties vanaf het begin van de coronacrisis veel raadsvragen gesteld. In Oss en Tilburg waren raden daarmee terughoudend, om het college niet voor de voeten te lopen en omdat geoordeeld werd dat corona geen 'politiek issue' was. Deze terughoudendheid weerspiegelt zich ook in het aantal moties.
- Per saldo geldt voor alle vier de gemeenteraden dat raadsvragen en moties belangrijk waren om de betrokkenheid op het coronadossier te uiten en om van belang geachte invalshoeken en doelgroepen in te maken afwegingen te betrekken.
- De voor het onderzoek geïnventariseerde raadsvragen, moties en amendementen laten zien dat de raden daarbij zowel economische als sociaalmaatschappelijke belangen inbrengen en dat er continu aandacht wordt gevraagd voor de gewenste beheersing van financiële risico's voor de gemeenten.
- Het moment waarop de raad weer actiever wordt betrokken varieert. In Breda wordt de reguliere vergadercyclus van de raad (met beeldvormende, beoordelende en besluitvormende raadsvergaderingen) relatief snel hervat. Het eerste pakket steunmaatregelen wordt op 9 en 23 april besproken in twee beeld- en oordeelsvormende vergaderingen en het tweede pakket doorloopt de drie reguliere raadsoverleggen resulterend in besluitvorming op 28 mei 2020. Ook in Arnhem zijn er in april 2020 alweer twee politieke avonden waarop wordt gediscussieerd over de corona-aanpak.
- Medio mei en begin juni 2020 is er in Tilburg en Oss debat in de raad over de rolverdeling tussen college en raad en in Oss staan daarbij ook de door het college geformuleerde uitgangspunten voor de corona-steunmaatregelen centraal. Deze overleggen markeren het moment waarop in beide gemeenten de raad zijn normale rol weer oppakt en actief wordt betrokken bij besluitvorming over de corona-steunmaatregelen.
- In Breda neemt een fractie in de raad het initiatief voor een discussie over de rolverdeling tussen college en raad, met daarbij aandacht voor de specifieke bevoegdheden van de burgemeester in crisistijd. De discussie vindt plaats op 7 september en wordt vervolgd op 19 november 2020. Als reactie hierop komt de burgemeester medio december 2020 met een brief aan de raad waarin hij zijn visie geeft op wanneer actieve betrokkenheid van de raad gewenst is en in welke situaties het college mandaat heeft

besluiten te nemen zonder de raad daar actief bij te betrekken.

- Het uitwerken van financiële (en ook beleidsmatige) scenario's is een terugkerende wens van de raden. Zoals hiervoor toegelicht heeft dit in Oss geleid tot het opstellen van twee scenario's. In geen van de vier gemeenten zijn de raden echter zodanig be-diend met behulp van scenario-uitwerkingen en alternatieve aanpakken dat zij op basis daarvan echte keuzes konden maken. Door de colleges voorgestelde maatregelen zijn telkens zonder alternatieven voorgelegd aan de raden.
- In Tilburg heeft de raad op 25 mei 2020 met een unaniem aangenomen motie het college de ruimte gegeven om maatregelen te kunnen nemen maar het mandaat daarvoor tegelijkertijd duidelijk begrensd. Het college heeft mandaat om maatregelen te treffen als deze per maatregel niet gepaard gaan met meer dan € 75.000 budget en het totale budgettaire beslag beneden de € 500.000 per jaar blijft (geldend voor 2021).

Onderzoeksvraag 5: hoe kan de raad zijn respectievelijke rollen verstevigen?

- Het blijkt belangrijk dat gemeenten ook, en misschien wel juist, in tijden van crisis proberen uitgangspunten te formuleren voor het gewenste handelen en dat daarbij zo mogelijk een duidelijke focus wordt gekozen.
- In enkele gemeenten zijn meer of minder scherpe uitgangspunten en focus zijn geformuleerd. De raden hebben echter weinig tot niet getoetst of het college zich hier aan hield. Het versterkt de positie van de raad als hij dit wel doet.
- Het onderzoek laat zien dat de colleges niet of niet expliciet ambities en doelen hebben geformuleerd. Dit belemmert de raad bij het toetsen of de gemeente voldoende voortgang boekt met de gekozen aanpak. De controlerende rol van de raad krijgt zo het karakter van aandacht vragen voor aspecten van de corona-aanpak waarvan de raad vermoedt dat extra aandacht of inzet gewenst is. De controlerende rol van de raad komt zo in het verlengde te liggen van de kaderstellende rol, oftewel: als het college onvoldoende expliciet ambities formuleert, is het aan de raad hier alsnog in te voorzien.
- Het voorbeeld van Tilburg laat zien hoe de raad tegelijk ruimte kan bieden aan het college en het mandaat tegelijkertijd begrenst.
- Het agenderen door de raad in Breda van de rolverdeling tussen college en raad op het coronadossier laat zien dat dit vruchten af kan werpen. Het is uiteindelijk aan college en raad gezamenlijk om een goede balans te kiezen.
- In de eerste periode van een crisis is het lastig om als raad actieve betrokkenheid bij besluitvorming te eisen zonder dat dit ten koste gaat van de slagvaardigheid in de besluitvorming. Het lijkt echter niet nodig dat een gemeenteraad langer dan twee maanden een passieve rol accepteert, zo laten de voorbeelden van Arnhem en Breda zien.
- In zowel Arnhem, Breda, Oss als Tilburg hebben raden aangedrongen op financiële scenario's en het beleidsalternatieven. Nadat de eerste crisisfase voorbij is, in een fase van 'herpakken', is het aan de raad om op dit punt door te pakken en vasthoudend te zijn. Dit vergt een dualistische opstelling van de raad als geheel, waarbij oppositie en coalitiepartijen beide onderkennen dat er voor de raad 'wat te kiezen moet zijn'.

Onderzoeksvraag 6: wat kunnen de gemeenten van elkaar leren?

Het onderzoek levert geen leidraad op over hoe gemeenten in een crisis zoals de corona-

crisis zouden moeten acteren. Wel kunnen de volgende leereffecten worden benoemd

- Het is essentieel dat gemeenten in een vroeg stadium van de crisis uitgangspunten formuleren over de rol die de gemeente wil vervullen en welke taken zij wel en welke zij niet wil oppakken.
- Het is gewenst dat gemeenten deze uitgangspunten dan ook expliciet toepassen en dat colleges in raadsbrieven bij te nemen maatregelen, of in reactie op moties met voorstellen voor maatregelen, verwijzen naar de uitgangspunten. Het is ook gewenst dat raden controleren of colleges zich aan geformuleerde uitgangspunten houden.
- Het onderzoek laat zien dat het belangrijk is dat de raad het college in tijden van crisis de ruimte geeft om te doen wat gedaan moet worden, maar dat het ook gewenst is dat er duidelijkheid is over de grenzen van het mandaat van het college.
- Het lijkt onvermijdelijk dat de raad in de beginperiode van een grote crisis deels achteraf wordt geïnformeerd over genomen maatregelen. Het is wel gewenst dat het college de raad actief betreft bij de te hanteren uitgangspunten en zo de raad in positie brengt om zijn kaderstellende rol te kunnen vervullen.
- Omdat het gewenst is in een vroeg stadium van de crisis na te denken over te hanteren uitgangspunten, impliceert dit dat de raad ook niet te lang langs de zijlijn mag staan.
- Als een crisis langer duurt en mogelijk structurele effecten heeft op de dienstverlening van instellingen en bedrijven, is expliciete aandacht voor een herstelagenda gewenst.

Het onderzoek levert op dat alle gemeenten wat van andere gemeenten kunnen leren. In paragraaf 6.2 is een zogenoemde 'halen/brengen'-matrix opgenomen die illustreert welke leerervaringen gemeenten inbrengen en van welke gemeenten zij zouden kunnen leren.

Dilemma's, vragen waarop geen pasklare antwoorden kunnen worden gegeven

- Het onderzoek laat zien dat de raden in Oss en Tilburg aanvankelijk terughoudend zijn met indienen van raadsvragen en moties, om het college niet voor de voeten te lopen. De raden in Arnhem en Breda zijn op dit vlak vanaf de start heel actief. Voor beide opstellingen is wat te zeggen. Per saldo lijkt het onwenselijk als een terughoudende opstelling te lang duurt (twee maanden kan hierbij wellicht een maximum zijn) en voor de actieve raden lijkt dosering gewenst. Dosering kan dan met name betrekking hebben op vragen ex artikel 40 waarop het college schriftelijk en binnen een bepaalde tijd dient te reageren.
- Het werken met een beperkt aantal grotere pakketten corona-steunmaatregelen, zoals in Breda, bevordert de transparantie van de besluitvorming. Het bevordert echter ook dat de raad om ruime mandaten wordt gevraagd in financiële zin. Wellicht kan het modulair opbouwen van grotere pakketten een uitweg bieden uit dit dilemma, waarbij de raad per module akkoord kan gaan (of niet) met het voorstel van het college.
- In Breda is door het college expliciet geformuleerd dat er een wens is maatwerk te kunnen toepassen voor 'schrijnende gevallen'. Maatwerk kan echter omslaan in willekeur. Om willekeur te voorkomen zouden uitgangspunten geformuleerd moeten worden, waarbij onvermijdelijk het gewenste maatwerk weer deels teniet wordt gedaan.

1 Aanleiding, doel en vraagstelling

De door de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie Oss geformuleerde vraagstelling richt zich op inzicht verschaffen in welke maatregelen zijn getroffen en op de wijze waarop de besluitvorming over deze maatregelen heeft plaatsgevonden en welke belangen daarbij zijn meegenomen. Een ander belangrijk accent in het onderzoek is de rol van de raden bij de besluitvorming over corona-steunmaatregelen en ook welke rol zij hadden kunnen of zelfs hadden moeten spelen en hoe raden in voorkomende gevallen ‘goed’ of ‘beter’ in positie gebracht kunnen worden.

Vraagstelling onderzoek corona-steunmaatregelen : centrale vraagstelling en deelvragen	
Centrale vraagstelling	• Welke regionale/lokale corona-steunmaatregelen zijn er tot op heden in de aan het onderzoek deelnemende gemeenten genomen? • Op basis van welke afwegingen en belangen en met onderkenning van welke risico's? • En wat is de informatiepositie en de rol van de gemeenteraden daarbij geweest – ook in relatie tot de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol in het verdere vervolg van de corona-crisis?
Deelvragen	1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden. 2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen? 3. Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten? 4. Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen? 5. Op welke wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende jaren verstevigen? 6. Wat kunnen de deelnemende gemeenten van elkaar leren bij het versterken van de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken van de raden?

Afbakening van corona- steunmaatregel In samenspraak met de opdrachtgevende rekenkamers en rekenkamercommissie is een pragmatische afbakening gekozen van het begrip ‘corona-steunmaatregel’. Als corona steunmaatregelen worden opgevat:

- Door de gemeente, alleen of in samenwerking met derden, genomen maatregelen ter compensatie van weggefallen of afgenomen inkomsten vanwege corona of gericht op het voorkomen dan wel beperken van inkomstendaling bij
 - inwoners
 - instellingen (al dan niet gesubsidieerd)
 - verenigingen
 - bedrijven en zzp’ers
- en maatregelen die gericht zijn op het bevorderen van de informatievoorziening met betrekking tot de mate waarin en de wijze waarop corona van invloed is op de inkomsten van genoemde groepen.

In het onderzoek wordt meegenomen dat corona niet alleen van invloed is op inkomsten van inwoners, instellingen, verenigingen, bedrijven en zzp’ers omdat het leidt tot gezondheidsproblemen bij mensen. Belangrijk is ook dat mensen zich anders (moeten) gedragen, bijvoorbeeld vanwege het voorschrift om minimaal anderhalve meter afstand te houden, en omdat door overheden maatregelen worden genomen die met name bedrijven, zzp’ers, instellingen en verenigingen raken in hun inkomsten.

Corona-steunmaatregelen kunnen de vorm aannemen van directe financiële ondersteuning, maar het kan ook in de vorm van bijvoorbeeld kredietverschaffing, uitstel van betaling van lokale lasten of het faciliteren van bedrijven of instellingen om extra inkomsten te genereren binnen de veranderende context van een ‘corona-samenleving’.

Van breed naar gericht verdiepen In het onderzoek is ‘breed’ gestart met een inventarisatie van de door de gemeente genomen maatregelen, om vervolgens te focussen en te verdiepen op de specifiek als corona-steunmaatregel op te vatten maatregelen. De scheidslijn tussen beide soorten maatregelen is niet volledig hard te trekken.

2 Reactie gemeenten op corona: aanpak en organisatie

In aanvulling op de door de B3A-rekenkamers geformuleerde onderzoeksvragen, is door BEA in kaart gebracht hoe de vier gemeenten in brede zin hebben gereageerd op de corona-uitbraak en hoe zij de crisisorganisatie hebben ingericht.

Samengevat zijn de **conclusies**:

- Arnhem, Breda, Oss en Tilburg lagen in de frontlinie van het coronavirus. De eerste corona-besmettingen vonden met name plaats in Brabant en ook Arnhem.
- De veiligheidsregio is, vanwege opschaling naar GRIP-4, aanvankelijk leidend bij de beheersing van de coronacrisis, vanwege de dan noodzakelijke inzet op het terrein van bevolkingszorg en inzet van hulpverleningsdiensten.
- Gemeenten richten ook hun eigen crisisorganisatie in, waarbij de ene gemeente ervoor kiest om deze 'in de lijn te organiseren' (met name Breda en Oss) en andere gemeenten de crisisorganisatie naast de bestaande organisatie positioneren (zoals in Tilburg).
- De eerste corona-steunmaatregelen volgen snel op de door het Rijk aangekondigde maatregelen (op 18 maart 2020) en lopen daar deels op vooruit (de eerste lokale corona-steunmaatregelen worden aangekondigd in Breda op 14 maart, in Arnhem op 15 maart, in Oss op 18 maart en in Tilburg op 20 maart 2020).

2.1 Arnhem, Breda, Oss en Tilburg direct in frontlinie van coronavirus

Eerste besmettingen De gemeenten waarop het voorliggende onderzoek zich richt kregen als eersten in Nederland te maken met het coronavirus. Op 27 februari werd in het Elisabeth-TweeStedenZiekenhuis (ETZ) in Tilburg de eerste Nederlandse coronadiagnose gesteld. De burgemeester van Arnhem had de gemeenteraad al op 27 februari 2020 geïnformeerd over de uitbraak van het coronavirus in de Arnhemse zusterstad Wuhan. Op 5 maart wordt ook in Arnhem de eerste coronabesmetting vastgesteld.

Begin maart blijkt Brabant het zwaarst getroffen, als provincie waar in eerste instantie de meeste besmettingen worden geconstateerd, met daarbinnen belangrijke haarden in de regio's Tilburg, Breda, Uden en Veghel. Op 10 maart 2020 lichten de voorzitters van de drie Brabantse veiligheidsregio's in een gezamenlijke persconferentie toe dat vanaf dan alle grote evenementen in de provincie verboden zijn. Het verbod richt zich onder meer op festivals en dancefeesten en ook de wedstrijden in het betaalde voetbal worden verboden. Brabant is op dat moment de enige provincie waar dergelijke beperkende maatregelen worden getroffen.

15 maart 1^e lockdown Op 15 maart 2020 kondigt het kabinet de eerste landelijke lockdown aan. Daardoor sluit onder andere ook de horeca. De economische gevolgen van de lockdown zijn groot en gemeenten beraden zich daarom op eventuele maatregelen om de gevolgen voor onder meer inwoners, bedrijven en zzp'ers en al dan niet gesubsidieerde instellingen te beper-

ken. Op 23 maart kondigt het kabinet aanvullende maatregelen aan voor onder meer winkels, zodanig dat er niet te veel mensen in een winkel zijn en zij voldoende afstand kunnen houden.

2.2 Eerste steunmaatregelen in maart: focus op liquiditeit bedrijven & instellingen

In maart eerste corona-steunmaatregelen In Arnhem, Breda, Oss en Tilburg worden in de periode van 14 maart tot eind maart 2020 de eerste corona-steunmaatregelen genomen. Het accent ligt op uitstel van betaling van lokale belastingen en heffingen en aan de gemeente te betalen facturen voor getroffen ondernemers, het coulant omgaan met huurders van gemeentelijk vastgoed en op een vlotte betaling door de gemeente aan leveranciers en doorbetaling van subsidie aan instellingen die de overeengekomen prestaties vanwege corona niet kunnen leveren.

De gemeente Breda is de enige gemeente die in dit stadium van de coronacrisis maatregelen neemt om inkomstendaling door inwoners, bedrijven en zzp'ers te dempen. Het betreft een zogenoemd BroodNood-fonds¹, een noodfonds COVID-19, extra budget voor Business Coach Breda en geld voor een voucherregeling gericht op financieel advies voor MKB-bedrijven. Ook met betrekking tot de uitvoering van de Tozo-regeling besluit Breda dat zij een stapje extra wil zetten, door aan de eventuele renteloze lening minder strenge eisen te stellen dan landelijk is voorgesteld.

Eerste corona-steunmaatregelen in periode van medio tot eind maart 2020	
Arnhem	In de periode 18 t/m 26 maart 2020 zijn de eerste corona-steunmaatregel genomen: • Uitstel belastingaanslagen (OZB, rioolheffing, afvalstoffenheffing). • Continuering dienstverlening aan inwoners met schuld (leefgeld). • Inrichting webpagina met informatie voor inwoners, bedrijven e.a. • Doorbetaling subsidie instellingen die prestatie niet kunnen leveren. • Mogelijkheid van voorschot op Tozo. • Coulant omgaan met huurvoorwaarden gemeentelijk vastgoed. • Tijdelijk verruimen expeditie-tijden t.b.v. 'ouderenuurtje'.
Breda	Op 17 t/m 20 maart 2020 is eerste corona-steunmaatregel van kracht: • Instellen van BroodNoodfonds (in eerste week 600 keer beroep op gedaan), bekrachtigd op 24 maart 2020. • Uitvoering Tozo-regeling, met mogelijkheid van rentedragende lening (minder strenge eisen dan landelijk voorgesteld) Op 24 maart volgen de volgende corona-steunmaatregelen: • Oprichten noodfonds COVID-19 à € 1,2 miljoen. • Uitbreiding budget ondersteuning Business Coach Breda.

¹ Het BroodNood-fonds is onder meer bedoeld voor werknemers met nul-urencontracten, zzp'ers en uitzendkrachten die door corona geen inkomsten meer hebben en geen spaargeld en die ook geen partner met inkomsten hebben of beroep kunnen doen op hulp van naasten.

	• Instellen vouchers voor financieel advies voor MKB. • Verlenen van uitstel betaling lokale belastingen, heffingen, precario en leges van afgelaste evenementen. • Aanpassing van betaling verleende subsidie aan instellingen in nood. • Uitstel van betaling van facturen voor getroffen bedrijven.
Oss	Op 18 maart 2020 eerste corona-steunmaatregelen: • Uitstel gemeentelijke belastingen en heffingen. • Uitstel van betaling voor door gemeente verstuurd facturen. • Zo snel mogelijk betalen van leveranciers. • Tijdelijk gratis parkeren in deel van centrumgebied. • Tijdelijk stoppen met handhaving fietsverbod centrum. • Omzetten weekmarkten naar versmarkten. • Uitbreiding bevoorradingsuren supermarkten t.b.v. ouderen. Op 24 t/m 31 maart volgen de volgende corona-steunmaatregelen: • Uitstellen invorderen dwangsommen in corona-tijd. • Doorbetaling Wmo-dienstverlening (Zorg in Natura en Pgb). • Doorbetaling voedselbank Oss.
Tilburg	Op 20 maart 2020 eerste corona-steunmaatregelen: • Uitstel van huurbetaling voor gemeentelijke huurders. • Doorbetaling uren Diamantgroep, ondanks beperking openingstijden fietsenstallingen. Op 24 t/m 27 maart volgen de volgende corona-steunmaatregelen: • Uitbetaling subsidies voor geannuleerde evenementen. • Uitstel betaling toeristenbelasting. • Doorbetaling zorgaanbieders Jeugdhulp en Wmo. • Gratis annuleren huurreserveringen sportaccommodaties. • Verstrekking laptops aan kinderen uit minimagezinnen. • Doorbetaling alfa-hulp voor door klant afgezegde uren. • Verstrekken voorschot op Tozo-regeling. • Uitstel betaling reclamebelasting en BIZ-heffing. • Verkorten betalingstermijnen leveranciers van gemeente.

2.2 Inrichting lokale crisisorganisatie

Opschalen
naar GRIP-4

Omdat de uitbraak van het coronavirus zodanig ingrijpend is en maatregelen vereist op bovenlokaal niveau, is landelijk begin maart besloten dat de veiligheidsregio's in de lead zijn bij het organiseren en (laten) uitvoeren van allerlei maatregelen op het terrein van bevolkingszorg. De corona-epidemie is dermate ingrijpend, dat wordt opgeschaald van GRIP-3 naar GRIP-4. Het uitroepen van een GRIP-4 status betekent dat de burgemeester van de grootste gemeente in de veiligheidsregio de leiding neemt over de, vaak vooral door het Rijk c.q. het ministerie van VWS bepaalde, uit te rollen maatregelen en voorschriften op

het terrein van gezondheidszorg en openbare orde.

Voor Arnhem en Tilburg betekent dit dat 'hun' burgemeester via de Veiligheidsregio de bestuurlijke trekker is van de op het gebied van gezondheidszorg en openbare orde te nemen maatregelen. De burgemeesters van de andere gemeenten, waaronder die van Breda (waarbij aangetekend dat de burgemeesters van Tilburg en Breda per 'toerbeurt' voorzitter zijn van de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant) en Oss, participeren in het regionale beleidsteam (RBT). Alle burgemeesters zijn in hun eigen gemeente vanwege de GRIP-4 status belast met specifieke bevoegdheden op genoemde terreinen.

Lead bij de lijn of bij crisisorganisatie In alle vier de gemeenten is vastgesteld dat de coronacrisis breder impact heeft dan 'alleen' op het terrein van gezondheidszorg en openbare orde. Allerlei economische sectoren werden hard geraakt door zowel de coronaepidemie zelf als door de maatregelen van overheden op allerlei niveaus om de gezondheidseffecten te beperken. De gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg hebben bij het inrichten van de lokale crisisorganisatie en het coördineren van de corona-steunmaatregelen uiteenlopende keuzes gemaakt. In grote lijnen kan worden gesteld dat Breda en Oss de crisis op dit vlak vooral vanuit de 'staande organisatie' hebben gemanaged, dat Tilburg de crisisorganisatie naast de bestaande organisatie heeft gepositioneerd en dat er in Arnhem sprake was van een mengvorm van beide aanpakken.

Inrichting crisisorganisatie en verhouding tot lijnorganisatie van gemeente	
Arnhem	Lokaal beeld: • Er is een crisisorganisatie opgezet aansluitend op de Veiligheidsregio, gericht op de uitvoering van noodverordeningen en het treffen van andere maatregelen op het terrein van veiligheid en gezondheid. • Daarnaast heeft de gemeente zich georganiseerd in relatie tot de crisis, met als doel om er zo goed mogelijk mee om te gaan en de bijkomende negatieve effecten zoveel mogelijk te beperken of te voorkomen, ook in samenwerking met maatschappelijke partners. • In Arnhem is op bestuurlijk niveau gekozen voor collegiale verantwoordelijkheid. • Op ambtelijk niveau is er een Corona Finance Team ingesteld en een ABC-team dat zich richt op beleidsinterventies, naast een lokale crisisorganisatie met focus op bevolkingszorg en openbare orde. Beide teams zijn ingesteld ter versterking van de staande organisatie.
Breda	Lokaal beeld: • Breda koos voor een collegebrede collegiale inzet op corona, vanuit het idee dat corona alle beleidsvelden raakt. In de ambtelijke organisatie is een coronateam geformeerd uit diverse disciplines, met als coördinator de manager Economische en Culturele Zaken. • Dit team was ingebed in de ambtelijke organisatie. De lead bij het

	managen van de crisis lag bestuurlijk bij het college en ambtelijk bij directie en managementteam, ondersteund door het ambtelijke 'coronateam'.
Oss	Lokaal beeld: • De gemeente Oss heeft voor de aanpak van de crisis gebruik gemaakt van de staande organisatie. Het directieteam schoof wekelijks aan bij de collegevergaderingen om een goede communicatie en een snelle besluitvorming mogelijk te maken. Het directieteam liet zich ondersteunen door vier werkgroepen met elk een eigen opdracht: ➤ de werkgroep kritische processen, gericht op processen die voor de eigen organisatie of inwoners van vitaal belang zijn. ➤ de werkgroep P&O richtte zich op de inzet van personeel en aanpassingen van de bedrijfsvoering, zoals IT voor thuiswerken. ➤ de werkgroep economie, ofwel het Corona Team Economie, coördineerde de communicatie met ondernemers. ➤ de werkgroep sociaal domein richtte zich op het oplossen van problemen rond participatie en zorg..
Tilburg	Lokaal beeld: • Als onderdeel van de GRIP-structuur is de Hoofdtakorganisatie (HTO) ingesteld met daarin de ambtelijk meest betrokkenen met als voorzitter wisselend de concerncontroller en het hoofd van het team Veiligheid en Wijken. Deze crisisstructuur is uitgebreid met de afdelingshoofden Sociaal en Economie & Arbeidsmarkt. Het team had een coördinerende rol. De staande organisatie voerde uit. • In Tilburg was de bestuurlijke aansturing van de crisis belegd bij de Stuurgroep Corona met de meest betrokken portefeuillehouders. • Rond de zomer 2020 ging Tilburg weer over naar de normale organisatie. De crisisorganisatie met de Stuurgroep Corona en de HTO is toen vervangen door een structuur met respectievelijk een bestuurlijk combi-portefeuillehoudersoverleg (PHO) op vrijdag en een ambtelijk 'corona forum'. Het corona forum is een organisatiedoorsnijdende overlegtafel. Elke dinsdag werden daar corona-gerelateerde stukken besproken, die op de vrijdag aan de orde kwamen in het combi-PHO en de dinsdag erna tot besluitvorming konden leiden in het college-overleg.

3 Overzicht en categorisering van corona-steunmaatregelen

De eerste deelvraag waarop het voorliggende onderzoek zich richt, betreft de vraag welke corona-steunmaatregelen door met name gemeenten zijn genomen. De onderzoeksvraag is als volgt geformuleerd:

Deelvraag gericht op welke corona-steunmaatregelen zijn genomen	Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden.
---	--

Samengevat zijn de **conclusies**:

- Het onderzoek laat zien dat de door de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg genomen corona-steunmaatregelen voor een belangrijk deel overeenkomen
- Gemeenten hebben, ook vanwege de wens om maatregelen te nemen die aanvullend zijn op die van het Rijk, met name gekozen voor
 - inzet op liquiditeitsondersteuning van bedrijven en instellingen
 - en het faciliteren van bedrijven en instellingen om het inkomstenverlies te beperken en minder op directe financiële ondersteuning.
- In de vier gemeenten is een ontwikkeling te zien in het pakket steunmaatregelen waarbij in maart en april 2020 sprake is van lenigen van de eerste nood ('echte' crisismaatregelen), waarna in mei en juni 2020 sprake is van stabilisatie en 'herpakken' door de gemeente van reguliere beleidsvorming (waarbij de raad weer intensiever wordt betrokken) en vanaf de zomer 2020 aandacht voor het opstellen van herstelagenda's.

3.1 Inzet gemeenten aanvullend op corona-steunmaatregelen van het Rijk

Focus Rijk... Zoals in bijlage I nader is toegelicht, concentreert de ondersteuning door het Rijk zich op:

- Bieden van directe financiële ondersteuning voor bedrijven en zzp'ers, bijvoorbeeld:
 - Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo).
 - Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud (NOW).
 - Tegemoetkoming ondernemers in getroffen sectoren (TOGS), later opgevolgd door de Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL).
- Verruimen van al beschikbare kredietfaciliteiten en borgstellingsregelingen, om bedrijven in staat te stellen bij andere partijen (zoals banken) te kunnen lenen om op die manier de coronacrisis te kunnen overleven. Voorbeelden zijn:
 - BMKB-C tijdelijke faciliteit onder de BMKB.
 - GO-C verruiming regeling Garantie Ondernemingsfinanciering.
 - Rentekorting kleine ondernemers op microkredieten Qredits.
 - Tijdelijke verruiming Borgstelling MKB Landbouwkredieten.
 - COL Corona overbruggingslening.
 - KKC (Klein Krediet Corona), overheidsgarantie op bankkredieten aan het MKB.

De Tozo en de NOW vormen, in combinatie met TOGS (en de TVL-regeling als opvolger van TOGS), voor een groot deel van bedrijven en instellingen de basis voor het financieel kunnen overleven van de coronacrisis. De Tozo-regeling maakt het mogelijk dat zelfstandige ondernemers met en zonder personeel bij het wegvallen van inkomsten hun inkomen aanvuld krijgen tot het sociaal minimum (met daarbij de mogelijkheid een lening af te sluiten). De bijdrage aan het inkomen is een gift, die in principe niet terugbetaald hoeft te worden. Hetzelfde geldt voor de NOW, waarbij ondernemers tot 90 procent van de loonsom gedekt kunnen krijgen, afhankelijk van de omvang van het geleden omzetverlies, en TOGS (en later TVL) waarbij bedrijven een deel van hun vaste lasten vergoed krijgen.

- ... gemeenten vullen gericht aan
- Alle vier de gemeenten waarop het voorliggende onderzoek zich richt, verwijzen in de toelichting op de lokaal genomen maatregelen naar de maatregelen zoals die door de Rijksoverheid al in een vroeg stadium van de coronacrisis genomen zijn. De wens is deze maatregelen niet te 'dubbelen', ook al omdat gemeenten niet beschikken over dezelfde 'diepe zakken' als het Rijk. De lokale maatregelen kunnen als volgt worden ingedeeld:
- Financiële steun, met als onderscheidende kenmerken dat de ontvanger de bijdrage van de gemeente mag houden (bij een lening is dit niet zo) of dat de gemeente een betaling kwijtscheldt.
 - Liquiditeitsondersteuning, waarbij de gemeente ontvangen facturen sneller betaalt of waarbij aan de gemeente te betalen belastingen, heffingen of facturen gefaseerd betaald mogen worden (maar uiteindelijk wel betaald moeten worden).
 - Faciliterende maatregelen, waarbij de gemeente anderszins probeert om bedrijven, instellingen of inwoners te helpen inkomstenverlies vanwege corona te helpen beperken.

- Terughoudend met financiële steun
- Gemeenten zijn, mede gelet op de hiervoor weergegeven regelingen van de Rijksoverheid, terughoudend met het verlenen van financiële steun. Financiële steun is vooral gericht op instellingen die geheel of voor een belangrijk deel afhankelijk zijn van gemeentelijke subsidies. De financiële steun krijgt dan vorm in besluiten om de subsidie voor deze instellingen door te betalen ook als de instellingen de prestaties die zij worden geacht te leveren niet kunnen leveren vanwege corona. Omdat het doorbetalen van onder meer instellingen op het gebied van Wmo en jeugdzorg niet resulteert in extra uitgaven ten opzichte van de begroting, worden deze besluiten in de regel niet voor goedkeuring voorgelegd aan de raad. Andere vormen van financiële steun betreffen:
- Kwijtschelden van gemeentelijke belastingen of heffingen (vaak nadat eerst uitstel is verleend) voor een bepaalde periode.
 - Kwijtschelden van huur van gemeentelijk vastgoed voor een bepaalde periode.
 - Matching van door het Rijk voor culturele instellingen (met name de zogenoemde 'culturele basisinfrastructuur') extra ter beschikking gestelde subsidies.

De gemeente Breda heeft aanvullend enkele financiële steunmaatregelen genomen. Dit betreft met name uitbreiding van het budget voor ondersteuning van bedrijven door Business Coach Breda, het instellen van vouchers voor financieel advies aan MKB-bedrijven en

het instellen van een BroodNood-fonds voor inwoners waarvoor geldt dat het inkomen sterk is gedaald vanwege corona tot onder het sociaal minimum terwijl er geen opvang is in de vorm van een partner met inkomen of een uitkering.

Daarnaast geeft het Bredase college op 24 maart 2020 in een raadsbrief aan maatwerk te willen leveren voor “schrijnende gevallen”. Hieronder wordt verstaan bedrijven die “buiten de boot vallen” wat betreft Rijksregelingen of reguliere financiering, die als gevolg van de coronacrisis in de problemen komen maar die in de basis rendabel c.q. perspectiefvol zijn. De gemeente Breda heeft voor financiële maatwerkondersteuning uitgangspunten geformuleerd: bedrijven of verenigingen dienen “in de basis rendabel c.q. perspectiefvol te zijn” en de omvang van de steun wordt afgestemd op de specifieke financiële positie van de aanvrager. Eén van de uitgangspunten is dat de ondersteuning de vorm krijgt van een achtergestelde renteloze lening. De uitgangspunten en de gekozen vorm onderstrepen de terughoudendheid van de gemeente op dit vlak.

Inzet op
liquiditeit

Deze vorm van ondersteuning sluit aan bij het karakter van veel door Arnhem, Breda, Oss en Tilburg genomen corona-steunmaatregelen, waarbij wordt ingezet op liquiditeitsverbetering van bedrijven en instellingen. Maatregelen met deze focus betreffen onder meer:

- Uitstel van betaling van lokale belastingen, heffingen, precario en leges.
- Uitstel van betaling van door de gemeente te versturen facturen voor dienstverlening.
- Uitstel van huurbetalingen voor huurders van gemeentelijk vastgoed.
- Versneld betalen van door de gemeente te betalen facturen van leveranciers.
- In enkele gevallen ondersteunen van bedrijven of instellingen met een lening.

Het budgettaire beslag voor de gemeente is in principe kleiner dan bij financiële steun, als verleende leningen of gegeven uitstel van betaling uiteindelijk resulteert in (terug-)betaling. De vraag is of, zeker met het langer duren van de coronacrisis, bedrijven en instellingen aan deze verplichting uiteindelijk wel kunnen voldoen.

Een andere vorm van ondersteuning door gemeenten, waarvoor in alle vier gemeenten is gekozen, betreft het (geheel of deels) continueren van subsidies aan instellingen ondanks dat deze vanwege corona(maatregelen) de met de gemeente overeengekomen prestaties niet kunnen leveren. Maatregelen richten zich onder meer op (alle of een deel van de) gesubsidieerde instellingen in de volgende sectoren: jeugdhulp, Wmo, doelgroepenvervoer, sociale werkvoorziening, culturele instellingen, sportverenigingen en dorps- en wijkcentra. Het continueren van subsidie resulteert niet in extra budgettair beslag.

Faciliteren
ondernemers
in nieuwe
situatie

Een derde vorm van corona-steunmaatregelen waarop alle gemeenten, zij het op uiteenlopende manieren, inzetten, betreft het faciliteren van met name bedrijven om het opgelopen omzetverlies te beperken door aan deze bedrijven op bepaalde aspecten meer ‘ruimte’ te bieden om hun bedrijfsvoering af te stemmen op de nieuwer werkelijkheid van een coronasamenleving.

Voorbeelden zijn:

- Tijdelijk invoeren van gratis parkeren voor een deel van het centrumgebied.
- Toestaan van terrasuitbreidingen of overkappingen voor een bepaalde periode.
- Toestaan van 'drive thru's' voor bedrijven in detailhandel en dienstverlening.
- Verruiming venstertijden supermarkten ten behoeve van ouderenuurtje 's ochtends.
- Bijdrage voor 'City Hosts' om bezoekers coronaproof door de binnenstad te leiden.
- Bijdrage aan campagnes om kopen bij lokale ondernemers te stimuleren.
- Omzetten van weekmarkten naar versmarkten, zodat de markt deels door kan gaan.
- Verruiming van gebruikperiode van verleende vergunningen voor kermisstandplaatsen.

3.2 Maatregelen grotendeels gelijkgericht met enkele lokale accenten

Grote overeenkomsten... De hiervoor toegelichte inzet van gemeenten op het terrein van corona-steunmaatregelen is voor een belangrijk deel gelijkgericht. Het lokale maatregelenpakket is voornamelijk gericht op het volgende soort ondersteuningsmaatregelen:

- Liquiditeitsondersteuning van bedrijven en instellingen, zoals hiervoor beschreven door uitstel van betaling van lokale belastingen, heffingen, precario en leges, uitstel van betaling van huur of van facturen en het zelf als gemeente snel betalen van facturen.
- Faciliteren van het aanpassen door met name bedrijven van hun bedrijfsvoering op de nieuwe omstandigheden in een 'corona-samenleving', bijvoorbeeld door het toestaan van terrasuitbreiding.
- Doorbetaling van subsidies aan gesubsidieerde instellingen zonder dat deze, vanwege corona, de overeengekomen prestaties kunnen leveren.
- Inzet op informatievoorziening aan bedrijven, zzp'ers en instellingen over ondersteuning (door Rijk, provincie en gemeente), ook ten behoeve van de gemeenteraad.

... enkele lokale accenten De specifieke lokale accenten maken maar een beperkt deel uit van de door gemeenten getroffen maatregelen. Uitgesplitst naar de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg betreffen onder meer de volgende maatregelen:

Specifieke lokale accenten in door gemeenten gekozen corona-steunmaatregelen	
Arnhem	Lokale accenten: • Bijdrage aan Noodfonds van Stichting Ondernemersfonds Arnhem. • Inzetten van 'City Hosts' voor gastvrij en coronaproof ontvangen van bezoekers aan de binnenstad. • Samen met Stadsmarketing Arnhem gebruiken van 'Dit is Pas Arnhem'-pas en bijbehorende 'pluim' t.b.v. lokale ondernemers. • Pilot 'Geldzaken & Ondernemen' gericht op ondernemers die (mede) vanwege corona in de schulden zijn geraakt.
Breda	Lokale accenten: • Instelling van een BroodNood-fonds. • Oprichting van een noodfonds COVID-19 t.b.v. liquiditeit van bedrijven.

	• Uitbreiding budget voor ondersteuning Business Coach Breda. • Instellen vouchers voor financieel advies voor MKB. • Met subsidieontvangers die meer dan € 1 miljoen ontvangen individuele gesprekken voeren om eventueel maatwerk te kunnen bieden. • Aanpassing/verlaging van tarieven in contracten voor afvalinzameling als aanbieders vanwege corona veel minder afval aanbieden. • Aanpassing van subsidiabel percentage van begroting op terrein van sport en evenementen. • Campagne #Bredakooplokaal. • Uitbreiding ondersteuningsmiddelen voor starters, scale-ups en 'schrijnende gevallen'.
Oss	Lokale accenten: • Tijdelijk invoeren van gratis parkeren in deel van centrumgebied. • Tijdelijk stoppen met fiscale handhaving fietsverbod centrumgebied. • Toestaan van enkele 'drive thru's' in de gemeente. • Geldlening aan Stichting Cultureel Centrum De Hoeve in Lith om acute liquiditeitsproblemen door omzetsdaling te kunnen overleven.
Tilburg	Lokale accenten: • Toestaan van diverse 'drive thru's'. • Convenant 'ketensolidariteit horeca Tilburg'. • Doorvoeren van maatregel 'verantwoord verplaatsen' van verkeer in een 1,5 meter-samenleving (waarbij er in de raad discussie was of dit primair een corona-steunmaatregel was). • Ondersteuning Tilburgse markten met advies en vergoeding voor inkomstenderving. • Starterslift Overbruggingsleningen (SOL) voor ondernemers. • Verstrekking laptops aan schoolkinderen uit minimahuishoudens.

3.3 Van crisis naar 'herpakken' naar uitwerken van een herstelagenda

In de door gemeenten genomen corona-steunmaatregelen is een globale ontwikkeling zichtbaar, die als volgt kan worden samengevat:

- In de periode van maart en april 2020 is sprake van lenigen van de eerste nood ('echte' crisismaatregelen).
- In mei en juni 2020 is sprake van stabilisatie en 'herpakken' door de gemeente van reguliere beleidsvorming (waarbij ook de gemeenteraad intensiever wordt betrokken).
- Vanaf de zomer 2020 is er aandacht voor het opstellen van herstelagenda's.

De meeste hiervoor toegelichte corona-steunmaatregelen zijn genomen in de eerste weken en maanden van de coronacrisis. Het accent ligt op het lenigen van de eerste nood die er is bij bedrijven, ondernemers en instellingen vanwege het wegvallen van inkomsten.

Tegen de zomer 2020 is de eerste golf van de corona-pandemie voorbij. Het onderwijs en

de economie kunnen in aangepaste vorm doorstarten. Ook het karakter van de steunmaatregelen verandert. In de tweede fase is er meer aandacht voor het creëren van ruimte om te ondernemen en het versterken van het aanpassingsvermogen van inwoners en bedrijven. De volgende aanzetten voor een herstelagenda zijn gevonden:

- Het college van de gemeente Arnhem presenteert op 7 juli 2020 een voorstel aan de raad voor een Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis. Belangrijke 'insteek' is de constatering dat vanwege corona er een toegenomen kans is op blijvende werkloosheid van inwoners vooral uit specifieke kwetsbare groepen. Deze herstelagenda doet voorstellen voor investeringen op de volgende punten:
 - Ondersteuning van mensen die nieuw instromen in de bijstand met scholing, begeleiding en coaching;
 - Extra investeringen in mensen die al langer aan de kant staan;
 - Extra inzet op de grootste risicogroepen: zzp'ers, jongeren en statushouders;
 - Extra inzet op kwetsbare Arnhemmers die structurele ondersteuning nodig hebben
- De tweede monitor 'Tilburg onder Corona' van september 2020 heeft als ondertitel 'Van crisismaatregelen naar herstel en inspelen op de toekomst'. De monitor bevat naast een overzicht van tot dan door Rijk, provincie en de gemeente Tilburg genomen maatregelen ook voorlopige inzichten over hoe de gemeente ondernemers kan stimuleren als de samenleving normaliseert en gewend raakt aan de 1,5 meter-samenleving. In oktober 2020 publiceert de gemeente het koersdocument 'Tilburg Circulair 2021-2025' waarin de inzet op een lokale, meer duurzame economie wordt gekoppeld aan het streven om als gemeente versterkt uit de coronacrisis te komen.
- In het tweede maatregelenpakket van de gemeente Breda, zoals op 7 mei aan de raad wordt gepresenteerd, is aandacht voor een herstelagenda. Bij de raadsbrief is een nota 'Middellange termijn aanpak effecten coronavirus: uitgangspunten, maatregelen en doelgroepen' d.d. 6 mei 2020 opgenomen. De nota bevat twee soorten maatregelen:
 - Overkoepelende, generieke maatregelen.
 - Sectorspecifieke maatregelen.
 Bij de sectorspecifieke maatregelen wordt onder meer ingezet op:
 - Zogenoemde 'Unlock Challengers', gericht op het uitzetten van concrete vragen van ondernemers (indien mogelijk via Plan Breda) om bedrijven uit te dagen met creatieve ideeën te komen voor de 1,5 meter economie en voor herstel en transitie.
 - Campagne #Bredakooplokaal.
 - Integraal herstelplan toeristische en vrijetijdssector.

4 Gemaakte afwegingen en meegewogen belangen en risico's

De tweede en derde deelvraag waarop het voorliggende onderzoek zich richt, betreft de vraag op basis van welke afwegingen corona-steunmaatregelen genomen zijn en met name welke belangen en risico's in deze afweging zijn betrokken.

Relevante deelvragen	Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?
	Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?

Samengevat zijn de **conclusies**:

- In zowel Arnhem, Breda, Oss als Tilburg heeft het beheersen van de financiële risico's voor de gemeente veel aandacht gekregen, onder meer in discussies in de gemeenteraad en in de door het college naar de raad verzonden documenten.
- De raad vroeg in Arnhem, Breda en Oss expliciet om uitwerking van (financiële en/of beleidsmatige) scenario's, om beter om te kunnen gaan met de grote onzekerheden.
- Daarnaast hebben gemeenten in bredere zin uitgangspunten geformuleerd waarin onderkende risico's, belangen en te maken afwegingen doorklinken:
 - De gemeente Oss heeft in het voorjaar generieke uitgangspunten geformuleerd voor de rol die de gemeente wil innemen wat betreft corona-steunmaatregelen. Deze zijn vastgelegd in een opinienota COVID-19 en in juni 2020 met de raad besproken.
 - De gemeente Breda heeft bij de eerste twee pakketten corona-steunmaatregelen op het niveau van soorten maatregelen uitgangspunten geformuleerd voor de inzet van de gemeente en hoe middelen effectief en doelmatig ingezet kunnen worden.
 - Het college van Arnhem heeft medio mei 2020 aan de raad toegelicht te focussen op twee 'urgente impactthema's: sociaalmaatschappelijk (i.c. 'welzijn' breed opgevat) en sociaaleconomisch (gericht op economie, werk en inkomensondersteuning). In oktober 2020 is het 'Arnhems afwegingskader corona 2020-2021' vastgesteld.
 - In de gemeente Tilburg lijken uitgangspunten voor de invulling van corona-steunmaatregelen minder expliciet uitgewerkt en vastgelegd.

4.1 Veel aandacht voor beheersing van financiële risico's vanwege corona

Onzekerheid & scenario's De onzekerheid waar gemeenten mee te maken hebben bij het bepalen van hun rol en inzet wat betreft corona-steunmaatregelen, is op 29 april 2020 kernachtig verwoord door de wethouder Financiën van de gemeente Arnhem:

- "... Ik leef in volstrekte onzekerheid. Dit is een crisis die ik nog nooit heb meegemaakt. De impact is zo onzeker."

De raad in Arnhem, Breda en Oss heeft door raadsvragen en moties het college verzocht

scenario's uit te werken om meer inzicht in en grip te krijgen op de gevolgen van corona:

Scenario-uitwerking van financiële en/of beleidsmatige impact van corona	
Arnhem	- De raad verzocht het college op 29 april 2020 via een motie snel met scenario's te komen vanwege in beeld gebrachte risico's en deze bij voorkeur tijdens het proces van de Perspectiefnota aan te bieden. - Op 19 mei 2020 stuurt het college de raadsbrief 'Aanpak en scenario's coronacrisis' naar de raad. Daarin geeft het college aan te werken met "adaptieve scenario's waarbij het handelingsperspectief steeds wordt aangepast aan de mate van impact die de crisis op verschillende beleidsvelden van de samenleving heeft." De motie heeft nog niet geresulteerd in het voorleggen aan de raad van meerdere (financiële of beleidsmatige) scenario's waaruit de raad kan kiezen.
Breda	- In Breda heeft de raad onder meer op 16 april en 14 mei 2020 gevraagd om uitwerking van scenario's. Bij de bespreking van het tweede pakket corona-steunmaatregelen op 14 mei 2020 constateren fracties dat er maar één scenario is uitgewerkt. - In de raadsbrief 'Financieel inzicht en overzicht effecten' van 7 mei 2020 verwijst het college naar door het Centraal Planbureau (CPB) opgestelde scenario's, maar geeft aan dat het financiële effect van deze scenario's lastig is in te schatten. De duur van de crisis is sterk bepalend. Het college licht op 14 mei 2020 toe dat het college probeert het meest realistische scenario te presenteren bij de kaderbrief en dat daarvoor voortschrijdend inzicht opgebouwd moet worden.
Oss	- De raad van Oss vraagt op 4 juni 2020 om scenario's waarin de financiële gevolgen van de coronacrisis en genomen maatregelen in kaart worden gebracht. - Het college heeft de opdracht uitgevoerd en de analyse opgenomen in de programmabegroting 2021-2024. De gemeente heeft daartoe een onderzoek van AEF voor de VNG doorvertaald naar de gemeente Oss. AEF onderscheidt in dit onderzoek twee scenario's: 'best case-scenario: er komt geen tweede golf' en 'worst case-scenario: er komt een tweede golf met een nieuwe lockdown voor twee maanden.
Tilburg	- BEA heeft geen concrete raadsvragen of moties gevonden in Tilburg gericht op scenario-uitwerkingen. - Het college bericht de raad op 26 januari 2021 dat de (dan vierde) monitor 'Tilburg onder Corona' inzicht biedt in de actualiteit van de crisis, de mogelijke handelingsperspectieven en de financiële gevolgen. Het college geeft aan dat met het vaccinatieprogramma een nieuwe fase van de crisis is aangebroken, die uitzicht biedt op het einde daarvan, en dat "we kunnen vooruitkijken over de effecten van corona (...) op de stad. Voor een aantal gebieden (...) kan daarbij in

	scenario's worden gedacht. De gemeente (...) maakt daarbij gebruik van de expertise die er al is op het gebied van scenario-denken".
--	--

De conclusie is dat feitelijk door de vier gemeenten beperkt gebruik is gemaakt van scenario-analyses en dat de raad in geen van de gemeenten meerdere scenario's is voorgelegd.

Beheersing van risico's Deze conclusie laat onverlet dat door colleges en raden wel aandacht is besteed aan inzichtelijk maken van met name financiële risico's en hoe deze kunnen worden beheerst.

De volgende beelden illustreren dit:

- Op 19 mei 2020 stuurt het college in Arnhem een raadsbrief met als onderwerp 'Aanpak en scenario's coronacrisis', met daarin aandacht voor de financiële en beleidsmatige impact van corona. Aangegeven is dat er een eerste impactanalyse is en dat wordt gewerkt aan een monitor en dashboard. Belangrijk is hoe de gemeente extra kosten en gederfde inkomsten kan dekken en dat daar nauw overleg over is met provincie en Rijk maar dat "ook voor hen geldt dat op dit moment nog geen toezeggingen gedaan kunnen worden" en dat er door beide bestuurslagen "op dagelijkse basis nieuwe beleidsregels worden uitgeschreven die impact hebben op de gemeente en onze inwoners". Op 2 juni geeft het college in de raadsbrief 'Arnhemse aanpak: de weg vooruit' aan dat "bij een crisis met een impact zoals nu bij corona, de gemeente kan helpen dempen maar de gemeente is niet dé verzekeringsnemer van alle risico's".
- In Breda gaat de raad akkoord met het ter beschikking stellen van middelen voor het college bij het tweede pakket corona-steunmaatregelen in mei 2020 (gaat om € 6,8 miljoen die uit de reserves worden voorgefinancierd). December 2020 schetst het college de financiële contouren van een derde steunpakket van € 8,63 waarover begin januari 2021 raadvragen worden gesteld omdat de dekking nog niet volledig is geregeld en het college aangeeft dat de eigen reserves maximaal voor € 4,3 miljoen kunnen worden aangesproken afhankelijk van de van het Rijk te ontvangen compensatie.
- In Oss zijn in het voorjaar generieke uitgangspunten geformuleerd voor de rol die het college ziet voor de gemeente bij de corona-aanpak. Uitgangspunten zijn onder meer dat de gemeente inkomenssteun geeft aan inwoners maar geen omzetsteun aan bedrijven of sectoren en dat de gemeente een (ook financieel) gezonde organisatie is en wil blijven. In de opinienota waarin een en ander is uitgewerkt, geeft het college aan dat het voor 2020 benodigde extra budget nog niet precies ingeschat kan worden maar naar verwachting goed te overzien zijn en opgevangen kunnen worden. De onzekerheid schuilt volgens het college vooral in langetermijneffecten, vanwege extra uitgaven voor schuldhelpverlening en bijstand en gederfde inkomsten (parkeren, toerisme). Het college betreft deze risico's bij de uitwerking van de begroting voor het nieuwe jaar.
- In Tilburg is eind 2020 discussie over de financiële risico's die de gemeente loopt, aan de hand van een door het college opgesteld raadsvoorstel d.d. 6 november 2020. Het college merkt in het raadsvoorstel op dat "uit signalen blijkt dat het proces en de bijbehorende financiële verwerkingswijze niet voor iedereen voldoende helder zijn". Het college heeft daarom een beslisboom en stroomschema opgesteld om transparant te ma-

ken waarover het college kan besluiten en wat voorgelegd wordt aan de raad. Het college besluit als de maatregel al meegenomen is in een compensatiepakket van het Rijk, als de uitgaven gedekt kunnen worden uit 'bestaande budgetten' of als de lasten de € 75.000 niet overtreffen. Daarnaast wordt voorgesteld de financiële bevoegdheden van het college te verruimen om zo sneller maatregelen te kunnen treffen. De raad neemt op 4 december 2020 een amendement aan waarin het raadsvoorstel wordt overgenomen maar dat het mandaat van het college wordt beperkt tot 2021 en dat het maximale bedrag van het mandaat wordt begrensd tot € 500.000.

Het globale beeld is dat het college in Breda het ruimste financiële mandaat heeft gekregen om maatregelen te treffen. In Tilburg heeft de raad enerzijds het college mandaat gegeven maar het mandaat ook duidelijk begrenst. In Oss en Arnhem is een en ander minder expliciet geregeld waarbij in Oss het college in het voorjaar uitgangspunten heeft opgesteld die bevorderen dat de gemeente financieel niet te veel hooi op de vork neemt.

4.2 Uitgaven gemeenten in perspectief van compensatie door het Rijk

De coronacrisis trekt een zware wissel op de gemeentelijke financiële huishouding. Diverse inkomsten vallen weg of vallen tegen (bijvoorbeeld parkeerinkomsten, toeristenbelasting) en daar staan voor de gemeente extra kosten tegenover. De extra kosten betreffen de kosten van de corona-stimuleringsmaatregelen, maar gemeenten hebben bijvoorbeeld ook extra kosten vanwege het toegenomen afvalaanbod dat verwerkt moet worden.

Het Rijk heeft in overleg met de VNG een compensatiepakket voor gemeenten ontwikkeld². Dit pakket biedt de gemeenten compensatie voor kosten die buiten hun invloedssfeer liggen en voor kosten die gemeenten maken uit het oogpunt van een maatschappelijk belang dat ook door het Rijk wordt onderschreven (bijvoorbeeld huurvrijstelling voor sportclubs, compensatie van de kosten van noodopvang voor kinderdagverblijven, enzovoort). Een deel van de compensatiemaatregelen zijn geoormerkt en andere vrij te besteden. Financiële risico's voor gemeenten treden op wanneer de gemeente:

- Meer inkomsten derft dan door het Rijk worden gecompenseerd.
- Meer (extra) kosten maakt voor vitale voorzieningen dan het Rijk compenseert.
- Meer kosten maakt voor maatregelen dan door het Rijk wordt gecompenseerd.
- Ook maatregelen neemt die niet door het Rijk worden gecompenseerd.

Aan de andere kant kunnen gemeenten ook geld overhouden aan de coronacrisis wanneer zij door het Rijk meer gecompenseerd krijgen dan ze uitgeven. Dat kan het geval zijn wanneer gemeenten bijvoorbeeld ambtenaren die het door de coronacrisis minder druk hebben, inzetten voor de uitvoering van een bewerkelijke maatregel als de Tozo.

De tot dusver bekende compensatie van het Rijk voor gemeenten resulteert in extra inkomsten voor de vier gemeenten van circa € 7,3 miljoen voor Oss tot tussen € 22,5 en

² Zie bijlage I voor een toelichting hierop.

€ 23 miljoen voor Arnhem en Tilburg:

Pakket	Jaar	Doel	Arnhem	Breda	Oss	Tilburg
1	2020	Lokale culturele voorzieningen	€ 707.996,28	€ 715.720,00	€ 307.296,35	€ 873.743,25
1	2020	Inhaal Jeugd	€ 427.751,46	€ 326.616,88	€ 196.995,09	€ 473.029,37
1	2020	Inhaal Wmo	€ 127.261,81	€ 119.646,77	€ 71.143,98	€ 151.125,81
1	2020	mutatie Participatie	€ 1.335.972,37	€ 1.137.906,94	€ 894.353,21	€ 1.441.345,76
1	2020	Toeristen/parkeerbelasting	€ 1.888.000,00	€ 2.039.000,00	€ 364.000,00	€ 1.806.000,00
1	2020	Eigen bijdrage Wmo	€ 228.606,87	€ 229.434,51	€ 105.833,17	€ 197.650,79
1	2020	Noodopvang kinderen ouders cruciaal beroep	€ 191.038,76	€ 211.997,47	€ 108.665,38	€ 239.599,20
1	2020	mutatie Maatschappelijke opvang	€ 2.098.441,01	€ 1.590.228,81	€ 828.847,13	€ 1.963.775,14
1	2020	mutatie Vrouwenopvang	€ 246.212,07	€ 246.342,66	€ 0,00	€ 176.304,41
1	2020	mutatie Voorschoolse voorziening peuters	€ 83.901,92	€ 81.024,31	€ 41.574,14	€ 102.133,97
2	2020	Schrappen opschalings korting 2020	€ 758.191,85	€ 711.211,96	€ 352.511,15	€ 933.917,35
2	2020	Lokale culturele voorzieningen	€ 704.130,34	€ 703.318,57	€ 303.854,16	€ 877.476,27
2	2020	Buurt- en dorpshuizen	€ 207.786,79	€ 188.834,75	€ 83.257,36	€ 257.226,56
2	2020	Vrijwilligers organisaties	€ 66.394,54	€ 75.679,71	€ 37.670,26	€ 85.350,03
2	2020	Toezicht en handhaving	€ 462.676,15	€ 507.175,30	€ 230.241,19	€ 627.205,04
2	2020	mutatie Participatie	€ 742.206,87	€ 632.170,52	€ 496.862,89	€ 800.747,64
2	2020	extra kosten verkiezingen	€ 217.334,00	€ 280.530,00	€ 149.513,00	€ 221.958,00
2	2020	Precario belasting & markt-/evenementenleges	€ 191.971,00	€ 235.466,00	€ 50.456,00	€ 153.274,00
2	2021	Schrappen opschalings korting 2021	€ 1.733.009,95	€ 1.625.627,33	€ 805.739,78	€ 2.134.668,22
3	2020	Continuïteit van zorg (COVID 19) 2020	€ 222.519,78	€ 205.869,98	€ 123.730,29	€ 265.323,79
3	2020	Compensatie quarantainekosten 2020	€ 49.058,81	€ 44.441,56	€ 19.377,84	€ 61.131,12
3	2020	Aanvullende pakket re-integratiekosten 2020	€ 914.968,68	€ 408.368,53	€ 130.451,60	€ 710.293,26
3	2020	Gemeentelijk schuldenbeleid 2020	€ 217.730,64	€ 185.959,23	€ 75.018,83	€ 258.555,84
3	2020	Bijzondere bijstand 2020	€ 75.680,91	€ 64.871,04	€ 25.965,54	€ 90.233,78
3	2020	Continuïteit van zorg beschermd wonen 2020	€ 228.900,72	€ 109.956,35	€ 61.669,31	€ 184.725,92
3	2020	Crisisdienstverlening 2020	€ 455.436,00	€ 475.907,00	€ 0,00	€ 441.358,00
3	2020	Jeugd aan zet				
3	2021	Aanvullende pakket re-integratiekosten 2021	€ 2.104.331,33	€ 939.204,48	€ 300.024,91	€ 1.633.599,48
3	2021	Gemeentelijk schuldenbeleid 2021	€ 445.120,32	€ 380.168,03	€ 153.365,66	€ 528.581,82
3	2021	Bijzondere bijstand 2021	€ 154.719,21	€ 132.619,92	€ 53.082,97	€ 184.470,54
3	2021	Impuls re-integratie 2021	€ 1.123.694,55	€ 501.526,99	€ 160.210,68	€ 872.327,85
3	2021	Cultuurmiddelen 2021	€ 2.751.532,39	€ 2.184.174,91	€ 576.131,45	€ 2.628.929,75
3	2021	Crisisdienstverlening 2021	€ 1.302.935,00	€ 1.626.654,00	€ 0,00	€ 1.288.013,00
3	2021	Extra kosten verkiezingen 2021	€ 186.179,90	€ 231.676,85	€ 118.534,35	€ 263.440,92
Totalen						
1	2020	Totaal 1e pakket 2020	€ 7.335.182,53	€ 6.697.918,36	€ 2.918.708,45	€ 7.424.707,70
2	2020	Totaal 2e pakket 2020	€ 3.350.691,54	€ 3.334.386,81	€ 1.704.366,01	€ 3.957.154,89
3	2020	Totaal 3e pakket 2020	€ 2.164.295,55	€ 1.495.373,68	€ 436.213,41	€ 2.011.621,72
2	2021	Totaal 2e pakket 2021	€ 1.733.009,95	€ 1.625.627,33	€ 805.739,78	€ 2.134.668,22
3	2021	Totaal 3e pakket 2021	€ 8.068.512,70	€ 5.996.025,17	€ 1.361.350,02	€ 7.399.363,36
1+2+3	2020	Totale steun 2020	€ 12.850.169,63	€ 11.527.678,85	€ 5.059.287,87	€ 13.393.484,30
1+2+3	2021	Totale steun 2021	€ 9.801.522,65	€ 7.621.652,49	€ 2.167.089,80	€ 9.534.031,58
1+2+3	20+21	Totale steun 2020 + 2021	€ 22.651.692,28	€ 19.149.331,34	€ 7.226.377,67	€ 22.927.515,88
Inwoners 1-1-2020			161.350	184.070	91.915	219.797
Totale steun 2020 + 2021 per inwoner			€ 140,39	€ 104,03	€ 78,62	€ 104,31

Het overzicht levert de volgende conclusies op:

- De compensatiebijdragen van het Rijk variëren omgerekend naar inwoner van € 78,62 voor Oss tot € 140,39 voor Arnhem.
- De compensatie van het Rijk voor ondernemingen, waaronder zzp'ers en waarbij veel maatschappelijke organisaties kwalificeren als onderneming, telt op tot circa € 48 miljard (zie bijlage I). Dat is omgerekend naar inwoner circa € 2.750 voor drie nu bekende steunpakketten (waarbij steunpakket 3 doorloopt in 2021), grotendeels als gift en deels als lening.
- De compensatie van het Rijk voor gemeenten wordt door gesprekspartners voor het re-

kenkameronderzoek gekwalificeerd als wellicht niet volledig kostendekkend maar wel “ruimhartig”.

Een definitief beeld van de financiële consequenties van de coronacrisis voor gemeenten is nog niet te geven. Ten eerste zijn de feitelijke kosten door de gemeenten nog niet definitief vastgesteld en ten tweede is er nog onzekerheid over de definitieve compensatiebedragen die de gemeenten van het Rijk ontvangen.

4.3 Wisselende aandacht voor formuleren uitgangspunten voor inzet gemeente

De vier gemeenten hebben de uitgangspunten voor de vraag welke rol de gemeente wil spelen en welke steunmaatregelen zij wel en of niet wil nemen, verschillend uitgewerkt.

- In Oss zijn in het voorjaar van 2020 richtinggevende generieke uitgangspunten geformuleerd.
- In Breda zijn bij het eerste en tweede steunpakket op het niveau van soorten maatregelen uitgangspunten geformuleerd.
- In Arnhem heeft het college medio mei 2020 focus aangebracht in de gemeentelijke inzet en deze uitgewerkt in een ‘afwegingskader corona 2020-2021’ medio oktober 2020.
- In de gemeente Tilburg lijken uitgangspunten voor de invulling van coronasteunmaatregelen minder expliciet uitgewerkt en vastgelegd.

Generieke uitgangspunten in Oss

In een vroeg stadium van de coronacrisis hebben directieteam en college zich gebogen over de vraag wat bij de te nemen steunmaatregelen het uitgangspunt zou moeten zijn. De volgende uitgangspunten zijn vanaf het voorjaar 2020 door Oss gehanteerd:

1. Inkomenssteun voor wie dat nodig heeft, geen omzetsteun aan bedrijven of sectoren.
2. Helpen verdienen is beter dan helpen besparen.
3. Op naar werk.
4. We investeren in samenleven.
5. We investeren in zorgcontinuïteit.
6. We zijn en blijven een gezonde organisatie.

Deze uitgangspunten zijn later vastgelegd in een in juni 2020 met de raad besproken opinienota COVID-19. Door gesprekspartners is aangegeven dat de duidelijke uitgangspunten ‘rust hebben gebracht’. Het was duidelijk waarom de gemeente bepaalde initiatieven wel zou kunnen en willen steunen en andere niet. Het voorkwam dat bij elke afzonderlijke vraag om ondersteuning van de gemeente door de gemeente ‘vanaf nul’ moest worden nagedacht over de te hanteren uitgangspunten en beoordelingscriteria.

In Breda focus op effectiviteit & doelmatigheid

De gemeente Breda heeft bij het eerste en vooral bij het tweede pakket maatregelen met name op het niveau van soorten maatregelen uitgangspunten voor haar rol en inzet geformuleerd:

- Effectiviteit en doelmatigheid (niet met zoveel woorden benoemd, maar er zijn diverse

uitgangspunten op operationeel niveau die hier betrekking op hebben).

- Rechtvaardigheid, bijvoorbeeld als er ‘schrijnende gevallen’ zijn die geen beroep kunnen doen op landelijke regelingen maar waarbij wel sprake is van levensvatbaarheid.
- Proportionaliteit. De middelen staan in verhouding tot de maatschappelijke behoefte.
- Mogelijkheid open willen houden voor het toepassen van maatwerk.
- Keuze voor generieke maatregelen boven bewerkelijke maatwerkmaatregelen.
- Rechtmatigheid en het voorkomen van willekeur.

Het uitgangspunt van effectiviteit en doelmatigheid van de gemeentelijke inzet is op diverse momenten en in verschillende documenten nader uitgewerkt, onder meer langs de volgende lijnen:

- Maatregelen zijn aanvullend op Rijksmaatregelen.
- Maatregelen stapelen is echter niet de bedoeling.
- Aanvragers dienen levensvatbaar te zijn om te borgen dat geld niet wordt ‘weggegooid’.
- Steun aan regionaal werkende zorgaanbieders kan worden verleend onder de voorwaarde dat ook andere gemeenten waar de instelling voor werkt meedoen.
- Als ondersteuning structureler wordt, worden extra eisen gesteld aan toekenning.
- Onderdeel daarvan is dat ook andere stakeholders hun inbreng moeten leveren.
- Tegenover ondersteuning staat dat de aanvrager zo mogelijk een tegenprestatie levert en dat, als het uitgangspunt ‘behoud van werk’ is, er geen ontslagen volgen.

Het college geeft verder in de toelichting op het tweede pakket steunmaatregelen van mei 2020 aan dat het verwacht dat ondersteuning het meest effectief is als deze gericht is op het verkleinen van de vaste lasten, het verlenen van directe steun in acute situaties en door vrijwilligersorganisaties en verenigingen te ondersteunen met kennis en expertise. Daarnaast kunnen publieke of private prestatieafspraken (subsidies en contracten) worden aangepast om de continuïteit van betreffende bedrijven of instellingen te borgen.

Arnhems
afwegingskader
corona 2020-
2021

Het Arnhemse college heeft op 13 oktober een raadsbrief getiteld ‘Arnhems afwegingskader corona 2020-2021’ toegezonden aan de raad. De aanleiding is dat de raad in een motie van 2 september 2020 aandacht vraagt voor de gevolgen van uitstel van betaling voor gesubsidieerde instellingen in Arnhem. Als op uitstel geen afstel volgt, kunnen instellingen in de (financiële) problemen komen op het moment dat alsnog moet worden betaald. Met het afwegingskader wordt de raad geïnformeerd over en betrokken bij door het college te maken afwegingen ten aanzien van al dan niet gesubsidieerde verenigingen en organisaties. Het afwegingskader ziet niet op de bredere afweging die gemaakt kan of moet worden tussen, bijvoorbeeld, het ondersteunen van verenigingen en organisaties enerzijds versus het ondersteunen van andere door de coronacrisis getroffen doelgroepen (bijvoorbeeld bedrijven die omzet hebben verloren of inwoners met uiteenlopende problematieken).

De raadsbrief met het afwegingskader bevat onder meer de volgende uitgangspunten:

- De aanvrager dient eerst beroep te doen op Rijksregelingen (die zijn ‘voorliggend’).
- Keuze voor generieke maatregelen en hanteren van een afwegingskader voor maatwerk.
- Gemeente zal ondersteuning eerder overwegen als zonder dat het risico bestaat dat bedrijven en instellingen vanwege corona hun maatschappelijke of economische bijdrage aan de samenleving niet meer kunnen leveren.
- Kwijtschelding (geheel of deels) van uitgestelde huur of gemeentelijke belasting is mogelijk als organisaties zonder in gevaar komen en hun bijdrage aan de samenleving niet meer kunnen leveren en de gemeente mogelijk later huur- of belastinginkomsten mist.
- Tegenover ondersteuning staat dat de aanvrager kijkt of alternatieve inzet mogelijk is.

Op deze manier hoopt het college te borgen dat de in te zetten middelen effectief en doelmatig worden ingezet en dat een en ander recht doet aan “wat wij maatschappelijk en sociaaleconomisch van groot belang vinden”.

5 Betrokkenheid van de raad

De vierde en vijfde deelvraag waarop het voorliggende onderzoek zich richt, gaat in op de betrokkenheid van de raad bij het formuleren van corona-steunmaatregelen. De vierde deelvraag kijkt daarbij terug en de vijfde deelvraag sorteert voor op de zesde en laatste deelvraag (te behandelen in hoofdstuk 6) gericht op 'lessons learned'.

Relevante deelvragen	Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen?
	Op welke wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende jaren verstevigen?

Samengevat zijn de **conclusies**:

- In zowel Arnhem, Breda, Oss als Tilburg heeft het college in de eerste periode besluiten genomen zonder de raad actief te betrekken. De raad werd achteraf geïnformeerd.
- In de loop van het voorjaar en tegen de zomer verandert dit beeld. De raad wordt weer actiever betrokken en de reguliere vergadercyclus van beeldvormend, oordeelsvormende en besluitvormende raadsoverleg wordt hervat.
- In alle vier de gemeenten zijn de raden vanaf het begin van de crisis zeer betrokken op het coronadossier. Wel is er een verschil in de mate waarin raden raadvragen stellen en moties indienen. In Oss en Tilburg kiest de raad aanvankelijk een terughoudender opstelling dan in Arnhem en Breda). In de loop van 2020 vlakken deze verschillen af.
- In enkele gemeenten is er expliciet discussie over de rolverdeling tussen college en raad, vanuit het gevoel van de raad dat hij te lang te weinig betrokken is bij relevante besluitvorming. In Breda is dit het geval vanaf september 2020 naar aanleiding van raadvragen over de wens van de raad om actiever betrokken te worden. In Tilburg verandert de opstelling en betrokkenheid van de raad mede als gevolg van een informatiedebat over de coronamaatregelen in mei 2020.

5.1 Raad aanvankelijk niet actief betrokken, college verantwoordt achteraf

In zowel Arnhem, Breda, Oss als Tilburg heeft het college in de eerste periode van de coronacrisis besluiten genomen zonder de raad actief te betrekken. De raad werd achteraf geïnformeerd. Het moment waarop de raad weer actiever betrokken wordt bij het nadenken over lokale corona-steunmaatregelen en de besluitvorming daarover, varieert. In Arnhem wordt de raad medio april 2020 actief betrokken bij de te kiezen aanpak en instrumentatie. Ook in Breda is de raad vanaf medio april 2020 weer actief betrokken en is de reguliere vergadercyclus hersteld (met resp. beeldvormende, oordeelsvormende en besluitvormende overleggen over het tweede corona-steunpakket). In alle vier de gemeenten is vanaf de start door het college intensief en frequent gecommuniceerd over de gevolgen van de coronacrisis, de uitdagingen die voorliggen en de genomen besluiten.

Betrokkenheid raad in eerste periode van crisis , globale beelden	
Arnhem	Beelden: • Van medio maart tot medio april 2020 wordt de raad vooral achteraf geïnformeerd over genomen maatregelen. De informatievoorziening aan de raad is wel intensief (frequente raadsbrieven). • De gemeenteraad in Arnhem stelt vanaf het begin veel vragen en raadsfracties dienen diverse moties in. • Medio april 2020 zijn er politieke avonden met discussie in de raad en met het college over de gekozen aanpak en daarbij gelegde lokale accenten. Vergeleken met andere gemeenten is dit relatief vroeg. • In een raadsbrief van 19 mei 2020 licht het college de genomen maatregelen en besluiten toe en hoe de raad de komende tijd wordt geïnformeerd over en betrokken bij het coronadossier en ook hoe zij haar rol kan spelen bij het opstellen van de begroting 2021-2024. • Op 24 juni 2020 is er weer een informatieve politieke avond over corona met als onderlegger voor discussie, en later besluitvorming ook in de raad, over de perspectiefnota, raadsbrief 'aanpak en scenario's coronacrisis' van 19 mei, de raadsbrief 'Arnhemse aanpak, de weg vooruit' van 2 juni, een coronadashboard en een notitie 'Arnhems corona-noodplan, investeren in een sociale toekomst'.
Breda	Beelden: • Over het eerste pakket steunmaatregelen van 24 maart 2020 wordt de raad achteraf geïnformeerd. Wel is er op 9 april 2020 een oordeelsvormende raadsoverleg over het eerste pakket maatregelen. • Net als in Arnhem uiten raadsfracties hun betrokkenheid bij het dossier vanaf de start in de vorm van raadsvragen en moties. • Bij het uitwerken van het tweede pakket maatregelen voor de middellange termijn is weer sprake van de reguliere vergadercyclus van de raad (16 april 2020 beeldvormende vergadering Bredaas Beraad, 14 mei oordeelsvormende vergadering en 28 mei besluitvormend). • Op 28 mei 2020 wordt unaniem een raadsvoorstel aangenomen met akkoord op het tweede pakket steunmaatregelen en daarvoor beschikbaar te stellen middelen (€ 6,83 miljoen, te dekken uit de algemene reserves). De raad geeft hiermee het college ruim mandaat.
Oss	Beelden: • Raadsfracties hebben aan het begin van de coronacrisis besproken terughoudend te zijn met het stellen van raadsvragen. • Tussen fracties was een 'understanding' dat op het corona-dossier geen politiek zou moeten worden bedreven, onderlinge verschillen op dit dossier werden als beperkt ingeschat. • Nadat fysiek vergaderen in maart 2020 niet meer mogelijk was en digitaal vergaderen wettelijk nog niet geregeld, was er wekelijks over-

	leg tussen college en fractievoorzitters. Bij raadsfracties was het gevoel buitenspel te staan en met deze keuze is hierop ingespeeld. • De raad heeft haar kaderstellende rol kunnen vervullen met name in een debat op 4 juni 2020, waarin de door het college opgestelde opinienota COVID-19 is besproken, inclusief daarin opgenomen uitgangspunten over hoe de gemeente Oss wil acteren op het coronadossier en met name wat betreft corona-steunmaatregelen.
Tilburg	Beelden: • Evenals in Oss heeft de raad in Tilburg zich aanvankelijk terughoudend opgesteld wat betreft raadvragen of indienen van moties. • Het college kreeg van de raad ruimte “te doen wat nodig was”. • Bij de eerste corona-steunmaatregelen was de raad in Tilburg niet actief betrokken. Op 1 mei 2020 heeft het college de tot 17 april 2020 genomen maatregelen samengevat, waarna deze besproken is in een informatiedebat met de raad op 18 mei. • Dit moment markeert de overgang in Tilburg van een crisisaanpak, waarbij de raad vooral achteraf werd geïnformeerd, naar een intensievere betrokkenheid van de raad.

Het algemene beeld uit het onderzoek is dat raadsfracties in het algemeen begrip hebben voor het achteraf informeren over genomen maatregelen in de eerste periode van de coronacrisis, gelet op de aanwezige urgentie. Er is ook waardering voor de frequente en uitgebreide informatievoorziening van college aan de raad over de genomen maatregelen.

De tevredenheid over de informatievoorziening laat onverlet dat raadsleden in de eerste periode van de coronacrisis soms een gevoel van ‘machteloosheid’ hadden en moeite hadden goed te volgen welke maatregelen door het college werden genomen. Behalve de grote hoeveelheid informatie die raadsleden moesten verwerken, speelde hierbij wellicht ook de vorm mee waarin deze werd aangeboden. Het bundelen van maatregelen in een beperkt aantal pakketten, waartoe in Breda is besloten (gericht op respectievelijk de korte, middellange en lange termijn), kan het overzicht bevorderen.

Onvrede ontstaat als de periode van beperkte betrokkenheid van de raad langer duurt of als het college besluiten neemt waarvan althans een deel van de raad vindt dat deze verder gaan dan het strikt uitvoeren van corona-gerelateerde crisismaatregelen. Zo ontstond in Tilburg heftige discussie over de corona-steunmaatregel ‘verantwoord verplaatsen’. De strekking daarvan (o.a. instellen 30 km/uur-zones voor auto’s binnen de ring) werd door een deel van de raad niet meer gezien als corona-steunmaatregel ‘sec’ maar als een politiek voorstel waarover in de raad debat hoort plaats te vinden.

In Breda initieerde een fractie begin september 2020 met een bespreeknotitie discussie over de wijze waarop de raad tot dan betrokken was op het coronadossier. De aandacht richtte zich op de burgemeestersbevoegdheden en op de bredere wens om als raad meer

en actiever betrokken te worden bij het coronadossier en met name meer keuzemogelijkheden voorgelegd te krijgen vanuit het college. In het Bredaas Beraad van 19 november 2020 is daarover verder gesproken. De burgemeester reageert met het volgende voorstel:

- Bij losstaande spoedeisende beslissingen informeert de burgemeester achteraf omdat overleg vooraf praktisch niet haalbaar is.
- Als besluiten zien op meer dan één casus, meer beleidsmatig van aard zijn of voor langere tijd gelden, wordt de raad in principe vooraf betrokken in een openbare sessie.
- Uiteindelijk is de afweging aan de burgemeester als bestuursorgaan, waarover deze zich achteraf verantwoordt. De burgemeester vraagt om begrip als, door onvoorspelbaarheid en/of urgentie, alsnog moet worden afgeweken van 'hoe het zou moeten'.

5.2 Invloed van raad door middel van raadsvragen, moties en amendementen

De invloed van de raad blijkt onder meer uit gestelde vragen en ingediende moties en amendementen. Voor alle vier gemeenten zijn diverse voorbeelden te noemen waar door middel van raadsvragen, moties of amendementen wezenlijke zaken in gang zijn gezet wat betreft corona-steunmaatregelen. Een verre van uitputtende selectie ter illustratie:

Voorbeelden van aanvaarde moties, een selectie	
Arnhem	• Motie 'Scenario's voor morgen'. • Motie 'Herstelagenda cultuurmakers'. • Motie 'Meer en beter onderbouwen'. • Motie 'Onderwijsachterstanden tegengaan'. • Motie 'Corona vergroot kloof tussen arm en Rijk, gemeente moet die kloof verkleinen'.
Breda	• Motie 'Noodfonds verenigingen en organisaties'. • Motie 'Herstelplan voor zwaar getroffen sectoren'. • Motie 'Herstelplan armoede, verklein de tweedeling in de stad'. • Motie 'Een toegankelijk 1,5 meter-samenleving'.
Oss	• Motie 'Heuvel', gericht op positie van horeca- en marktondernemers aldaar. • Motie 'Juist niet bezuinigen in coronatijd'. • Motie 'Lobby coronalasten buiten de begroting', om deze als incidentele posten in de begroting op te nemen zodat deze niet per se hoeft te sluiten. • Motie 'scenario's steunpakket Oss', gericht op het uitwerken ook via scenario's van structurele en incidentele effecten van corona voor de gemeente Oss, de inwoners, ondernemers en maatschappelijke instellingen.
Tilburg	• Motie 'Corona-aanpak, de volgende stap', waarin alle fracties in de raad het college oproepen waar mogelijk elke 14 dagen in gesprek te gaan met de raad over de gevolgen en effecten van de coronacrisis, zodat de raad noodzakelijke besluiten kan nemen over de lokale corona-(steun)maatregelen. • Motie 'Gezonder de crisis uit', gericht op het actief inspelen met uitvoeringsprogramma 'Positieve gezondheid' op de gezondheidsimpact van corona. • Motie 'Lokale steun voor startende ondernemers', waarin het college wordt opgedragen aanvullend op de landelijke steunmaatregelen te komen met

	lokale (steun)maatregelen om startende ondernemers, met name in de horeca, die onvoldoende geholpen zijn met de landelijke maatregelen.
--	---

Het niet als uitputtend bedoelde overzicht illustreert de inhoudelijke diversiteit. Enkele terugkerende aandachtspunten waar raden via moties aandacht voor vragen zijn:

- Verbeteren van de informatievoorziening door college aan raad, bijvoorbeeld door periodiek met elkaar in gesprek te gaan over gevolgen en effecten van corona. Dit verzoek in Tilburg sluit aan bij hierover in Breda gevoerde discussies tussen raad en college.
- Aandacht voor het opstellen van een 'herstelplan' en op herstel gerichte maatregelen.
- Uitwerken van (financiële en/of beleidsmatige) scenario's zodat gemeenteraden wat betreft coronamaatregelen 'wat te kiezen' hebben en meer inzicht ontwikkelen in de impact van corona en van eventuele corona-steunmaatregelen.

5.3 Kaders stellen en controleren: terugkijken en vooruitzien

Kaderstellende rol De hiervoor weergegeven moties laten zien dat de raden op die manier invulling geven aan zowel de kaderstellende als controlerende rol. Ten aanzien van de kaderstellende rol kunnen in bredere zin de volgende constatering worden gedaan:

- In de eerste periode van de coronacrisis was feitelijk van kaderstelling door de raad niet of nauwelijks sprake. Het college trof maatregelen en informeerde de raad achteraf.
- Via moties hebben de raden in alle vier gemeenten, in de ene vaker dan in andere, bijgedragen aan kaderstelling. Bijvoorbeeld door (extra) aandacht te vragen voor kwetsbare groepen inwoners of door de coronacrisis getroffen ondernemers en instellingen.
- Gaandeweg het voorjaar heeft de raad in de vier gemeenten weer meer en actievere betrokkenheid bij het coronadossier. Raden worden weer in de gelegenheid gesteld om voorstellen van het college aan te nemen of te verwerpen.
- In geen van de gemeenten heeft het college aan de raad op het coronadossier meerdere alternatieven voorgelegd om over te besluiten.

Controlerende rol De controlerende rol van de raad is op het coronadossier lastig in die zin dat er door de colleges geen scherp geformuleerde ambities zijn geformuleerd. Het is voor de raad dan niet mogelijk om te toetsen of de gemeente 'nog op schema ligt met de uitvoering'. De controlerende rol krijgt daarmee feitelijk grotendeels het karakter van aandacht vragen voor aspecten van de corona-aanpak waarvan de raad het vermoeden heeft dat extra aandacht of inzet gewenst is. De controlerende rol van de raad komt dan in het verlengde te liggen van de kaderstellende rol. De raad kan ook controleren of door het college geformuleerde uitgangspunten worden nageleefd. De in het onderzoek verzamelde raadvragen en moties bevatten geen duidelijke voorbeelden waarbij langs deze weg door de raden invulling is gegeven aan de controlerende rol door het college aan te spreken op het naleven van de geformuleerde uitgangspunten.

Met betrekking tot de financiële consequenties van corona voor de gemeente hebben de raden hun controlerende rol meer inhoud kunnen geven. Er is in de vier gemeenten door

de raden via raadsvragen en moties aandacht gevraagd voor het toelichten op en inzichtelijk maken van de (financiële en overige) impact van corona op de gemeente. Deze vragen hebben eraan bijgedragen dat het college de raad heeft voorzien met financiële overzichten en monitors waarin de financiële gevolgen werden meegenomen. Daarnaast hebben gemeenten geïnvesteerd in monitors en peilingen om inzicht te genereren in de mate waarin gebruik is gemaakt van voorzieningen en hoe economische sectoren zich ontwikkelen ondanks de coronacrisis (zoals in Arnhem, Breda, Oss en Tilburg). Daarnaast zijn er peilingen onder inwoners over hoe zij de coronacrisis ervaren in Tilburg en Breda, en inventariseert de gemeente Arnhem met het coronadashboard ook het effect van corona op het welzijn van inwoners naast de impact op de economie en ondernemers.

Het onderzoek levert wat betreft kaders stellen en controleren de volgende beelden op:

Toelichting op invulling kaderstellende en controlerende rol van de raad	
Arnhem	Beeld: • Er is door de gemeenteraad in Arnhem een groot aantal raadsvragen geformuleerd, vanaf de start van de coronacrisis, en er is regelmatig gebruik gemaakt van de mogelijkheid via moties accenten te leggen. • De raad is betrokken bij het afwegingskader corona 2020-2021 en de 'Arnhemse aanpak' en heeft met beide documenten ingestemd. • De raad heeft per motie het college gevraagd door het opstellen van scenario's stuurinformatie te genereren en inzicht te ontwikkelen in de mogelijke gevolgen van corona en de financiële risico's.
Breda	Beeld: • De Bredase raad stelde vanaf het begin veel raadsvragen en diende diverse moties in. Zowel bij het 1^e als 2^e maatregelenpakket was er sprake van een levendige discussies in de raad. Desondanks is er bij een deel van de raad gevoel "langs de zijlijn te staan". • De raad stelt onder meer vragen over de informatiepositie van de raad, de rolverdeling met het college en wenselijkheid van scenario's. • Een raadslid neemt initiatief om als raad actiever betrokken te worden bij besluitvorming over corona-aanpak en (steun)maatregelen. • De aandacht richt zich daarbij ook op specifieke burgemeestersbevoegdheden in geval van crisis. De burgemeester heeft medio december 2020 op deze aspecten gereageerd in een brief aan de raad. • Bij de behandeling van het tweede en derde maatregelenpakket in mei 2020 en januari 2021 is de reguliere cyclus van beeldvormende, oordeelsvormende en besluitvormende raadsoverleg weer hervat. • De voor het onderzoek aan raadsfracties voorgelegde vragen en met hen belegde sessie toont dat er waardering is voor het snelle handelen van het college, waarbij aanvankelijk vooral achteraf is geïnformeerd. Wenspunten blijven het ontbreken van scenario-uitwerkingen.
Oss	Beeld: • In de eerste weken van de coronacrisis waren fysieke raadsvergade-

	ringen niet mogelijk en was wettelijk nog niet geregeld dat er digitaal vergaderd kon worden. In die periode is er door het college wekelijks overlegd met de fractievoorzitters. • De in deze periode door het college genomen besluiten zijn achteraf niet voorgelegd aan de gemeenteraad ter goedkeuring. De inschatting was dat de gemeenteraad zich kon vinden in de genomen besluiten. De raad heeft zelf ook niet gevraagd om alsnog over deze collegebesluiten te vergaderingen of het college hierover aangesproken. • Vanaf 16 april 2020 hebben digitale raadsvergadering plaatsgevonden. In het eerste overleg op 16 april is het onderwerp corona niet inhoudelijk besproken. De fracties in de gemeenteraad van Oss hebben in de periode daarna wel op diverse momenten raadsvragen gesteld over corona en steunmaatregelen en hierover moties ingediend maar minder dan in met name Arnhem en Breda. • De raad heeft in juni 2020 de door het college opgestelde 'opiniënoota' besproken en de daarin opgenomen uitgangspunten bij te nemen corona-steunmaatregelen goedgekeurd en is zo akkoord gegaan met belangrijke kaders bij de uitwerking van corona-steunmaatregelen.
Tilburg	Beeld: • De raad heeft in een motie van 25 mei 2020 unaniem uitgesproken dat het college zo mogelijk elke 14 dagen met de raad in gesprek gaat over gevolgen en effecten van de coronacrisis, zodat de Raad besluiten kan nemen over lokale maatregelen die nodig zijn. • Met de motie van 25 mei 2025 spreekt de raad ook uit in te stemmen met de tot dan door het college genomen maatregelen. • Tot dan was de betrokkenheid van de raad vooral passief, in die zin dat de raad bij genomen maatregelen achteraf werd geïnformeerd. • Verder beperkt de raad op 14 december 2020 het mandaat van het college tot € 75.000 per maatregel en tot € 500.000 in totaal geldend voor 2021. • In de periode daarvoor nam de raad ook besluiten over coronasteunmaatregelen, waarbij dit vooral maatregelen betreft met financiële gevolgen voor de gemeente (o.a. vrijstelling precario voor terrassen, wijziging legesverordening, regeling leges evenementen). • In een informele sessie met raadsleden voor het voorliggende onderzoek is gebleken dat de meeste raadsleden positief oordelen over de informatievoorziening door het college en dat raadsfracties terughoudend waren met indienen van raadsvragen om het college ruimte te geven. Gaandeweg 2020, in de periode van mei en juni 2020, is de normale verhouding tussen raad en college weer hersteld.

Volksvertegenwoordigende rol

Het rekenkameronderzoek levert op dat de meeste raadsfracties gedurende de coronacrisis door allerlei maatschappelijke organisaties, al dan niet gesubsidieerde instellingen, bedrijven, zzp'ers en inwoners zijn benaderd met vragen over corona en met op dat vlak ervaren problemen. Op basis van antwoorden op aan raadsleden voor het voor-

liggende onderzoek voorgelegde vragen kan worden gesteld dat zij met name ook vanuit sectoren als horeca, cultuur, sport en zorg benaderd zijn met vragen. Ook het lokale MKB heeft, via de lokale ondernemersverenigingen en ook op het niveau van individuele bedrijven, raadsleden benaderd. Raadsleden geven aan dat in voorkomende gevallen bedrijven bijvoorbeeld zijn doorverwezen naar een ondernemersloket. Het laat zien dat raadsleden ook gedurende de coronacrisis hun volksvertegenwoordigende rol zijn blijven vervullen. Allerlei (groepen) inwoners weten raadsleden te vinden, van studenten (over het wegvallen van bijverdiensten in relatie tot studieschulden) tot ouderenorganisaties (over subsidiemogelijkheden). Raadsleden geven aan zelf ook actief inwoners, bedrijven of instellingen te hebben opgezocht om te kijken hoe de coronacrisis hun raakt.

Op een ander niveau trekken raadsleden, en een enkele keer volledige raden, aan de bel over hun zorg of zij hun volksvertegenwoordigende rol nog wel goed kunnen uitoefenen. Eind mei steunt de volledige raad van Tilburg een motie waarin het college wordt opgeroepen waar mogelijk elke 14 dagen in gesprek te gaan met de raad over de gevolgen en effecten van de coronacrisis, zodat de raad de besluiten kan nemen over lokale maatregelen die nodig zijn. In de overwegingen in de motie wordt er expliciet aan gerefereerd dat “raadsleden verantwoordelijkheid hebben als volksvertegenwoordigers van de samenleving”. Ook in Breda is er expliciet gediscussieerd over de positie van de raad en hoe de raad ook in tijden van corona in positie kan komen en blijven.

6 Leereffecten

De zesde deelvraag in het onderzoek richt zich op het lerend vermogen van de gemeenten.

Relevante deelvraag	Wat kunnen de deelnemende gemeenten van elkaar leren bij het versterken van de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken van de raden?
---------------------	--

Samengevat zijn de **conclusies**:

- Elke gemeente lijkt te kunnen leren van in één van de vier andere gemeenten opgedane ervaringen en daar (succesvol) toegepaste aanpakken of beleidsmatige ideeën.

6.1 Door betrokkenen als positief ervaren praktijken

De uitgevoerde inventarisatie heeft diverse praktijken opgeleverd waar betrokkenen positief op terugkijken. Betrokkenen kunnen zijn raadsleden, portefeuillehouders en ambtelijke betrokkenen. Weergegeven zijn ervaringen waarvan BEA op basis van gevoerde gesprekken inschat dat deze breed worden gedeeld in de betreffende gemeente. De geïnventariseerde 'good practices' vormen mede de basis voor onderling uit te wisselen leereffecten.

Overzicht van door gemeenten gemaakte keuzes die terugkijkend kunnen worden beschouwd als ' succes ', waar andere gemeenten mogelijk van kunnen leren.	
Arnhem	Als positief ervaren aspecten van corona-aanpak en betrokkenheid raad: • Kiezen voor collegiale verantwoordelijkheid voor corona-crisisaanpak met op elk thema twee portefeuillehouders betrokken. • Opstellen van een 'Arnhems afwegingskader corona 2020-2021', met uitgangspunten voor door de gemeente te vervullen rol en focus. • Initiatief 'Voor elkaar in Arnhem', waarmee de samenwerking tussen aanbieders op het terrein van welzijn en zorg is bevorderd en waardoor de hulpvraag van kwetsbare inwoners kon worden verbonden met het beschikbare aanbod aan vrijwilligers en buurtinitiatieven. • Zomer 2020 is er al een aanzet voor een corona-herstelagenda.
Breda	Als positief ervaren aspecten van corona-aanpak en betrokkenheid raad: • Het vroeg in de coronacrisis ingestelde BroodNood-fonds voorzag in een wezenlijke behoefte, gelet op het gebruik dat er van is gemaakt. • Bij het eerste entweede pakket corona-steunmaatregelen formuleerde het college voor soorten maatregelen uitgangspunten over de inzet van de gemeente, met oog voor effectiviteit en doelmatigheid. • De keuze voor een beperkt aantal steunpakketten draagt bij aan transparantie en bevordert een heldere fasering van maatregelen. • Het agenderen in de raad van de rolverdeling tussen college en raad, inclusief burgemeestersbevoegdheden, waarbij een werkbare modus is gevonden om de raad actiever te betrekken bij besluitvorming.
Oss	Als positief ervaren aspecten van corona-aanpak en betrokkenheid raad:

	• In vroeg stadium van de coronacrisis als gemeente uitgangspunten formuleren over de te kiezen rol en het soort maatregelen dat de gemeente wel en welke maatregelen de gemeente niet wil nemen. • Nauwe samenwerking van college en directieteam over coronamaatregelen, zodat de 'staande organisatie' de crisis goed kon managen. • Uitvoeren van de Tozo-maatregel met vooral eigen medewerkers, zodat de gemeente hier financieel voordeel uit haalde.
Tilburg	Als positief ervaren aspecten van corona-aanpak en betrokkenheid raad: • De gemeenteraad heeft op 25 mei 2020 het college zowel ruimte gegeven om zijn rol te kunnen vervullen bij de aanpak van de coronacrisis maar tegelijkertijd deze ruimte wel begrensd (zowel financieel als wat betreft de vraag wanneer een besluit 'langs de raad moet'). • Een combi-portefeuillehoudersoverleg op vrijdag, ter voorbereiding van besluitvorming in het college de dinsdag erna, en een ambtelijk 'corona forum', als ambtelijke organisatiedoorsnijdende overlegtafel. • De monitor 'Tilburg onder corona' met informatie over gevolgen van corona (ook financieel) en welke maatregelen de gemeente neemt.

6.2 'Halen/brengen'-matrix, wat kunnen gemeenten van elkaar leren?

Het door de gemeente Oss vroegtijdig formuleren van algemene uitgangspunten kan inspiratie vormen voor de andere B3A-gemeenten. Ook het expliciet bespreken daarvan met de raad inspireert, net als de expliciete discussie in Breda over de rolverdeling van college en raad. Hetzelfde geldt voor het snel na de eerste crisisperiode hervatten van de reguliere vergadercyclus van de raad in Arnhem en Breda. De wijze waarop de raad in Tilburg het college enerzijds ruimte gaf en anderzijds het mandaat begrensde bevat ook leereffecten.

Wat gemeenten van elkaar kunnen leren, is samengevat in onderstaande overzicht:

→ Halen ↓ Brengen	Arnhem	Breda	Oss	Tilburg
Arnhem			Herstelagenda Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad	Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad
Breda	BroodNood-regeling Steunpakketten per fase		BroodNood-regeling Herstelagenda Steunpakketten per fase	BroodNood-regeling Steunpakketten per fase Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad
Oss	Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover	Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover		Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover
Tilburg	Convenant ketensolidariteit horeca	Convenant ketensolidariteit horeca Mandaat geven aan college met begrenzing	Convenant ketensolidariteit horeca	

Bij de 'vulling' van de corona-aanpak is gebleken dat het BroodNood-fonds in Breda in een behoefte voorziet. Een meerwaarde leverde ook het zoeken van samenwerking met maatschappelijke partners in Tilburg (met het convenant ketensolidariteit horeca). De aanzetten voor een herstelagenda in Arnhem en Breda, en in mindere mate Tilburg, kunnen Oss inspireren hier ook expliciet werk van te maken, inspelend op het aflopen van de huidige lockdown.

Bijlage I: corona-steunmaatregelen van het Rijk

Gemeenten hebben hun rol in de sociaaleconomische ondersteuning van burgers en bedrijven vooral gezien als aanvullend op de ondersteuning van het Rijk. Gemeenten hebben, anders dan het Rijk, niet de middelen om een grootschalig ondersteuningsbeleid te financieren. Wel zijn ze, beter dan het Rijk, in staat om bij de ondersteuning maatwerk te realiseren en te voorkomen dat bepaalde groepen tussen wal en schip vallen. De gemeentelijke maatregelen kunnen echter niet goed worden begrepen zonder inzicht in de rol van de Rijksoverheid.

In deze bijlage is een inventarisatie opgenomen van de corona-steunmaatregelen van de Rijksoverheid. De informatie is afkomstig uit de brieven over de noodpakketten die het kabinet aan de Tweede Kamer heeft gestuurd. De bijlage is bedoeld als overzicht en bevat dan ook beperkte informatie over de inhoud van de maatregelen en indicaties voor de bedragen die met de verschillende maatregelen zijn genoemd. Een volledig overzicht is pas te verwachten als het stof rond de coronacrisis is opgetrokken.

Accent

Het accent van de corona-steunmaatregelen van het Rijk ligt op:

- Bieden van directe financiële ondersteuning voor bedrijven en ondernemers, bijvoorbeeld:
 - Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo).
 - Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud (NOW).
 - Tegemoetkoming ondernemers in getroffen sectoren (TOGS), later opgevolgd door de Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL).
- Verruimen van al beschikbare kredietfaciliteiten en borgstellingsregelingen, om bedrijven in staat te stellen bij andere partijen (zoals banken) te kunnen lenen om op die manier de coronacrisis te kunnen overleven. Voorbeelden zijn:
 - BMKB-C tijdelijke faciliteit onder de BMKB.
 - GO-C verruiming regeling Garantie Ondernemingsfinanciering.
 - Rentekorting kleine ondernemers op microkredieten Qredits.
 - Tijdelijke verruiming Borgstelling MKB Landbouwkredieten.
 - COL Corona overbruggingslening.
 - KKC (Klein Krediet Corona), overheidsgarantie op bankkredieten aan het MKB.

Snelle actie

De Rijksoverheid heeft al op 18 maart 2020 diverse maatregelen afgekondigd gericht op bedrijven en zelfstandigen:

Tijdslijn van genomen maatregelen : 1 maart 2020 tot heden	
datum	Beknopte toelichting op maatregel
18-3-2020	• Tozo 1 inkomenssteun voor ondernemers; • NOW 1 inkomenssteun voor werknemers; • TOGS tegemoetkoming ondernemers in getroffen sectoren;

	• Versoepeling inning, boetes en rente Belastingdienst 1; • BMKB-C tijdelijke faciliteit onder de BMKB; • GO-C verruiming regeling Garantie Ondernemingsfinanciering; • Rentekorting kleine ondernemers op microkredieten Qredits; • Tijdelijke verruiming Borgstelling MKB Landbouwkredieten;
25-4-2020	• COL Corona overbruggingslening
7-5-2020	• KKC (Klein Krediet Corona), overheidsgarantie op bankkredieten aan het MKB;
20-5-2020	• Tozo 2 • NOW 2 • TVL 1 tegemoetkoming vaste lasten MKB • Tweede tranche COL • Continuering BMKB-C en GO-C • Versoepeling inning, boetes en rente Belastingdienst 2;
doorlopend maatwerk	• Steunmaatregelen internationaal opererend Nederlands bedrijfsleven;
28-8-2020	• Tozo 3 • NOW 3 • TVL 2 • steunpakket culturele sector; • tegemoetkoming dierenruinen

Overzicht corona-steunmaatregelen Rijksoverheid: noodpakket 1, 2 en 3

Maatregel	Doelgroep	Plafond/ open einde	Gift/ Lening	Begrote cq beschikbare middelen (mln euro)			Totaal
				NP 1.0	NP 2.0	NP 3.0	
TOZO-gift	zelfstandige ondernemers	O	G	1.500	700	610	2.810
TOZO-lening	zelfstandige ondernemers	O	L	2.000	400		2.400
NOW	werkgevers	O	G	10.000	10.000	5.400	25.400
TOGS/TVL	ondernemers in getroffen sectoren	O	G	?	1.000	1820	2.820
Belastingdienst	alle ondernemingen	O	G	?			0
BMKB-C	MKB	O	L	?	1.500		1.500
GO-C	MKB	P	L	1.100	10.000		11.100
Qredits-C	KB	P	L	6			6
ML-C	ondernemers land- en tuinbouw	O	L	?			0
COL	innovatieve bedrijven		L		150		150
KKC	MKB		L		713		713
Steunmaatregelen	internationaal opererend bedrijfsleven	O					0
Steunpakket	instellingen culturele sector	P	G		360	482	842
Programmakosten	landelijke publieke omroep	P	G			19	19
Tegemoetkoming	dierentuinen	P	G			39	39
	evenementenbranche					0	0
	reisbranche	P	L			160	160
Totaal							47.799

Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo)

De Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo) is bedoeld voor zelfstandig ondernemers met en zonder personeel. De maatregel kreeg in het eerste noodpakket een looptijd 18 maart tot en met 31 mei 2020. De regeling bestaat uit twee delen:

- Een aanvullende uitkering voor levensonderhoud voor het geval het inkomen van de ondernemer door de coronacrisis tot onder het sociaal minimum daalt.
- Een lening voor bedrijfskapitaal om liquiditeitsproblemen als gevolg van de coronacrisis op te vangen.

De Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo) is gebaseerd op het Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz). De Tozo behelst een versoepeling van de voorwaarden waaraan een ondernemer moet voldoen om voor bijstandsverlening in aanmerking te komen. Er wordt geen toets gedaan op de levensvatbaarheid van de onderneming, er is geen partnertoets en er is geen vermogenstoets.

De regeling wordt uitgevoerd door de gemeenten. Gemeenten zullen volledig worden gecompenseerd voor het extra beroep op aanvullende bijstand, bedrijfskapitaal en uitvoeringskosten. Bij de presentatie van het eerste noodpakket raamde het Rijk de kosten van de regeling op maximaal € 1,5 tot € 2 mrd voor inkomensondersteuning (inclusief uitvoeringskosten) en € 2 mrd voor bedrijfskapitaal.

In het tweede noodpakket is de maatregel verlengd tot en met 31 augustus 2020. Daarbij zijn aanpassingen doorgevoerd in de voorwaarden. Voor de aanvullende uitkering gaat een partnertoets gelden. Voor de lening geldt een hoger maximumbedrag. Een ondernemer komt niet meer in aanmerking voor een lening als hij in surseance van betaling of faillissement verkeert. Het Rijk verwachtte ten tijde van het tweede noodpakket dat de kosten voor de maatregel voor 2020 als geheel € 0,7 mrd zouden bedragen voor inkomenssteun en € 0,4 mrd voor kapitaalverstrekkingen. Deze bedragen zijn inclusief uitvoeringskosten. In het derde noodpakket is de maatregel verlengd tot 1 juli 2021. Per 1 oktober 2020 is een beperkte vermogenstoets ingevoerd in de vorm van een toets op beschikbare geldmiddelen. Per 1 januari wil de Rijksoverheid ondernemers meer gaan ondersteunen bij de voorbereiding op een nieuwe toekomst. Die ondersteuning wordt een taak van de gemeenten, die daartoe het instrumentarium van de Participatiewet zullen inzetten. Op 1 juli 2021 zal de Tozo ophouden te bestaan en zal de reguliere Bbz van toepassing zijn.

Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud (NOW)

NOW staat voor Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud. Deze noodmaatregel vervangt tijdelijk de werktijdverkorting-regeling, die als gevolg van de coronacrisis onder te grote druk was komen te staan. De eerste versie van de NOW is opgenomen in het eerste noodpakket dat de regering op 17 maart 2020 heeft gepresenteerd.

De regeling wordt uitgevoerd door het UWV. Werkgevers die te maken hebben met tenminste 20% verwacht omzetverlies kunnen, gerelateerd aan het omzetverlies, kunnen bij het UWV voor een periode van drie maanden een tegemoetkoming in de loonkosten aanvragen

ter hoogte van 90% van de loonsom. Per werknemer geldt een maximum van tweemaal het maximumdagloon voor de werknemersverzekeringen. De werkgever ontvangt daarbij een forfaitaire opslag voor werkgeverslasten van 30%. Bij de aanvraag committeert de werkgever zich vooraf aan de verplichting géén ontslag om bedrijfseconomische redenen aan te vragen voor zijn werknemers gedurende de periode waarover de tegemoetkoming ontvangen wordt. Wanneer de werkgever toch ontslag aanvraagt om bedrijfseconomische redenen, wordt een correctie toegepast ter grootte van 150% van de loonsom van de ontslagen werknemers.

In het tweede noodpakket, dat op 20 mei 2020 is gepresenteerd, blijft de NOW gedurende de maanden juni, juli, augustus en september van kracht. Wel wordt een aantal aanpassingen doorgevoerd. De forfaitaire opslag voor werkgeverskosten gaat omhoog van 30% naar 40%. De correctie bij ontslag om bedrijfseconomische redenen wordt bijgesteld van 150% tot 100%. Wel moet de werkgever bij een ontslag van meer dan 20 werknemers een akkoord bereiken over de ontslagen met een vertegenwoordiging van de werknemers. Bovendien wordt als aanvullende voorwaarde in de regeling opgenomen dat de werkgever zich inspant om werknemers te stimuleren om aan om- of bijscholing te doen.

In het derde noodpakket wordt een geleidelijke afbouw van de NOW-regeling aangekondigd. De looptijd van negen maanden is onderverdeeld in drie tranches van drie maanden. In de eerste tranche (het vierde kwartaal van 2020) wordt de tegemoetkoming verlaagd van 90% naar 80% van de loonsom. In de tweede tranche wordt het vergoedingspercentage verlaagd naar 70% en in de derde tranche naar 60%. De correctie bij ontslag om bedrijfseconomische redenen wordt geschrapt. In de derde tranche wordt het maximaal te vergoeden loon per werknemer verlaagd van twee maal het dagloon naar eenmaal het dagloon.

Tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren (TOGS)...

In het eerste noodpakket kondigt het kabinet aan dat er een noodloket komt voor een tegemoetkoming in de vorm van een gift voor de eerste nood bij ondernemers die direct zijn getroffen door overheidsmaatregelen ter bestrijding van de coronacrisis en die hun omzet daardoor geheel of grotendeels zien verdwijnen. De maatregel is slechts toegankelijk voor ondernemers uit een beperkt aantal sectoren.

Het noodloket krijgt later de naam Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sectoren COVID-19 (TOGS). Via de TOGS kon een specifieke groep getroffen ondernemers een eenmalige tegemoetkoming van € 4.000 netto krijgen waarmee ze hun vaste lasten konden betalen. Voor de regeling komen ondernemers in aanmerking. Vooral kappers en ondernemers in de horeca maakten gebruik van de regeling. Bijna een kwart van de TOGS-uitkeringen ging naar bedrijven uit deze sectoren.

... en opvolger Tegemoetkoming vaste lasten MKB (TVL)

In het tweede noodpakket wordt de TOGS vervangen door de TVL (tegemoetkoming vaste lasten MKB). De TVL is bedoeld voor bedrijven in dezelfde sectoren als de TOGS. De TVL biedt deze bedrijven een tegemoetkoming die afhankelijk is van de omvang van het bedrijf, de hoogte van de vaste kosten en de mate van omzetsderving. De vergoeding kan oplopen tot € 20.000 voor drie maanden.

In het derde noodpakket kondigt het kabinet een verlenging van de TVL aan met negen maanden. De voorwaarden worden geleidelijk aangescherpt. In het vierde kwartaal van 2020 komen (net als in de eerste en tweede periode) bedrijven uit getroffen sectoren in aanmerking als ze meer dan 30% omzetverlies hebben geleden. In het eerste kwartaal van 2021 wordt dit verhoogd tot 40% en in het tweede kwartaal van 2021 tot 45%. De vergoeding blijft gelijk aan 50% van de vaste lasten, maar om de grotere MKB-bedrijven beter te bedienen wordt het maximumbedrag verhoogd tot € 90.000 per drie maanden.

Verlaging voorlopige aanslagen, uitstel van betaling en verlaging boeterente

Op 12 maart 2020 heeft het kabinet aangekondigd dat de Belastingdienst bijzonder uitstel van betaling zal verlenen aan alle ondernemers die door de coronacrisis in liquiditeitsproblemen zijn gekomen of zullen komen. In het eerste noodpakket voegt het kabinet daaraan andere maatregelen toe. Zo wordt de invorderingsrente verlaagd van 4% tot 0,1% en kunnen ondernemers op verzoek een verlaging krijgen van de voorlopige aanslagen inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting.

In het tweede noodpakket is de periode waarin ondernemers uitstel van betaling kunnen aanvragen verlengt tot 1 september 2020. Bovendien wordt het mogelijk gemaakt om uitstel van betaling aan te vragen voor betalingsverplichtingen op grond van EU-douanewetgeving. De verlaging van de invorderingsrente wordt verlengd tot 1 oktober 2020.

In het derde noodpakket is voorzien in een geleidelijke afbouw van de fiscale maatregelen die in de eerste twee pakketten zijn geïntroduceerd.

Kredietverlening, borgstelling en garantieregeling

Het kabinet heeft verschillende maatregelen getroffen om de toegang van het MKB tot de kapitaalmarkt open te houden. In het eerste noodpakket gaat het om de volgende maatregelen:

- Er is een tijdelijke faciliteit gecreëerd onder de Borgstellingsregeling voor het MKB (BMKB) voor kleine en middelgrote bedrijven die zijn getroffen door de coronamaatregelen. Onder deze faciliteit kunnen in de kern gezonde bedrijven een hogere borgstelling verkrijgen voor af te sluiten kredieten.
- Het kabinet heeft het garantiebudget van de regeling Garantie Ondernemersfinanciering

ring uitgebreid van € 400 miljoen tot € 1,5 miljard. Hiermee kan de maximale GO-faciliteit per onderneming worden verhoogd van € 50 tot € 150 miljoen.

- Het kabinet heeft € 6 miljoen beschikbaar gesteld aan Qredits om door corona getroffen ondernemingen een rentekorting te kunnen bieden op hun microkredieten.
- Het kabinet heeft de borgstelling voor werkkapitaal onder de regeling Borgstelling MKB Landbouwkredieten tijdelijk verruimd om de liquiditeitsproblemen van de land- en tuinbouw te verlichten.

Op 25 april 2020 heeft het kabinet besloten tot de instelling van een kredietfaciliteit voor groeibedrijven, namelijk de Corona-Overbruggingslening (COL). De kredietfaciliteit wordt uitgevoerd door de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's). Het kabinet heeft voor dit overbruggingskrediet voor startups, scale-ups en innovatieve MKB-ers € 100 miljoen beschikbaar gesteld. De COL is een van de aanvullende maatregelen om ondernemers te ondersteunen vanwege de economische gevolgen van het coronavirus en is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met de ROM's en Techleap.nl.

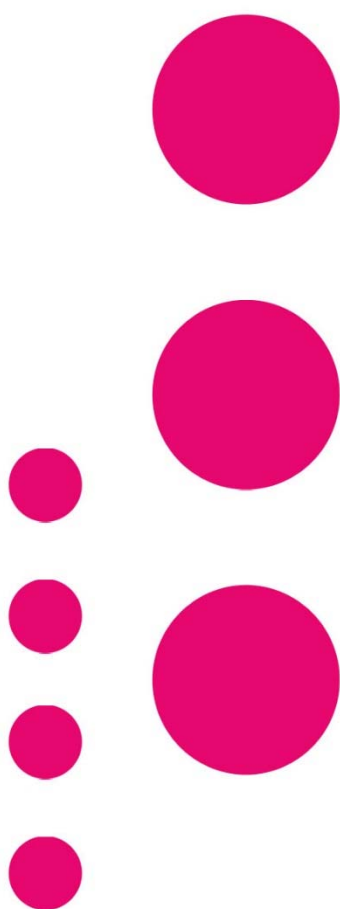
In het tweede noodpakket is voorzien in een tweede tranche voor de COL ter grootte van € 150 miljoen.

Bureau voor Economische Argumentatie

Stad van Cahen, Muurhuizen 104
3811 EL Amersfoort

t 06 - 43 03 51 16
e info@bea.nl
i www.bea.nl

Bijlage II

Deelrapport Arnhem inzet corona-steunmaatregelen

BEA
economische
argumentatie

#hartnodig

Lokale steun in crisis

Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Deelrapport gemeente Arnhem

Maart 2020 werd Nederland overvallen door het coronavirus. Zowel inwoners als instellingen, bedrijven en zzp'ers werden hard geraakt in hun inkomsten, met name ook door maatregelen van de overheid om het virus te stoppen. Voor de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie Oss bracht BEA in beeld welke maatregelen deze gemeenten namen om de schade te beperken en hoe de raden daarbij betrokken waren.

REKENKAMER BREDA

Reken
kamer
Arnhem
.....

T Rekenkamer Tilburg

Versie 9 maart 2021

Eindrapport

Lokale steun in crisis

Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Deelrapport gemeente Arnhem

OPGESTELD OP VERZOEK VAN:

Rekenkamer Arnhem, Rekenkamer Breda, Rekenkamer Tilburg en Reken-
kamercommissie Oss

DATUM

9 maart 2021

OPGESTELD DOOR:

Drs. H.M. (Herbert) ter Beek MPM
i.s.m. drs. M.A. (Michiel) Langman van Affect Strategie en Economie

VOOR INFORMATIE:

Bureau voor Economische Argumentatie

Adres: Stad van Cahen
Muurhuizen 104
3811 EL Amersfoort
Telefoon: 06 – 430 35 116
E-mail: info@bea.nl
Website: www.bea.nl

Inhoud

Voorwoord	1
Antwoorden op onderzoeksvragen	2
1 Aanleiding, doel en vraagstelling	7
1.1 Lokale corona-steunmaatregelen in aanvulling op aanbod van Rijk.....	7
1.2 Welke maatregelen treffen gemeenten en hoe is raad betrokken?.....	7
1.3 Leeswijzer.....	10
2 Reactie Arnhem op corona: aanpak en organisatie	11
2.1 Opzet van een crisisorganisatie.....	11
2.2 Lokale en regionale crisismaatregelen op diverse beleidsvelden	15
3 Overzicht van genomen corona-steunmaatregelen	18
3.1 Tijdlijn: van crisis naar 'herpakken' naar uitwerken van een herstelagenda	18
3.2 Aantal corona-steunmaatregelen met uitsplitsing naar categorie.....	31
4 Informatiepositie en rol van de gemeenteraad	36
4.1 Betrokkenheid van de raad op sleutelmomenten en breder	36
4.2 Beeld van raadsleden over hun rol en betrokkenheid	38
5 Meegewogen belangen en risico's & gemaakte afwegingen	43
5.1 Omgaan met (financiële) risico's	43
5.2 Meegewogen belangen bij gemaakte beleidskeuzes	48
Bijlage I: andere maatregelen dan corona-steunmaatregelen	52

Voorwoord

In opdracht van de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie van Oss heeft Bureau voor Economische Argumentatie (BEA) in de periode van eind oktober 2020 tot en met februari 2021 onderzoek gedaan naar door de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg genomen corona-steunmaatregelen en de wijze waarop de raaden daarover zijn geïnformeerd en zijn betrokken bij besluitvorming over deze maatregelen.

Het onderzoek heeft geresulteerd in een **hoofdrapport**, met daarin antwoorden op de geformuleerde onderzoeksvragen en een inventarisatie van 'lessons learned'. Het hoofdrapport is zelfstandig leesbaar. Voor een meer diepgaande uitwerking van de onderzoeksvragen op het niveau van de afzonderlijke gemeenten verwijst BEA naar de het betreffende **deelrapport**. De beantwoording van de onderzoeksvragen gericht op 'lessons learned' en hoe de raad in voorkomende gevallen beter in positie kan komen, is te vinden in het hoofdrapport.

Het voorliggende rapport is het deelrapport gericht op de **gemeente Arnhem**.

Het onderzoek is uitgevoerd onder aansturing van een begeleidingscommissie onder leiding van Astrid van der Klift met daarin vertegenwoordigers vanuit de vier betrokken rekenkamer(commissie)s. BEA wil Meriam de Lange en Maaïke van Elteren (namens Rekenkamer Arnhem), Hans Verdellen (namens Rekenkamer Arnhem en Rekenkamer Breda), Julliet Wiggers (Rekenkamer Breda), Margriet van Tulder en Astrid van der Klift (namens Rekenkamercommissie Oss) en Deborah van Gestel en Theo van Mullekom (namens Rekenkamer Tilburg) graag hartelijk danken voor hun inhoudelijke inbreng in het onderzoek, het meedenken over de wijze waarop de resultaten het beste konden worden weergegeven en in het algemeen het bijdragen aan het ontsluiten van informatie ten behoeve van het onderzoek.

Het onderzoek is uitgevoerd door ondergetekende namens BEA en Michiel Langman van Affect Strategie en Economie. De betrokkenheid van de vier rekenkamer(commissie)s laat onverlet dat het voorliggende onderzoek volledig voor rekening komt van BEA.

Amersfoort, 9 maart 2021

Bureau voor Economische Argumentatie
namens deze

Herbert ter Beek
herbert.ter.beek@bea.nl

Antwoorden op onderzoeksvragen

Vraagstelling voor B3A-onderzoek: centrale vraagstelling en deelvragen	
Onderzoeksvraag	Antwoord
1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden?	• In paragraaf 3.2 is een overzicht opgenomen van de door de gemeente Arnhem genomen corona-steunmaatregelen. BEA heeft in ieder geval 40 maatregelen geïnventariseerd die kunnen worden gezien als corona-steunmaatregelen. • De maatregelen vallen voornamelijk in de volgende categorieën: ➤ Uitstel van lokale belastingen en aan de gemeente te betalen facturen. ➤ Coulante houding t.o.v. huurders van gemeentelijk vastgoed (uitstel, mogelijk afstel). ➤ Doorbetalen van subsidie aan instellingen ook als zij vanwege corona verwachte prestaties niet kunnen leveren. ➤ Faciliteren van instellingen of bedrijven om zich aan te passen aan gewijzigde omstandigheden (bijvoorbeeld verruiming expeditietijden supermarkten t.b.v. ouderenuurtje, verruiming terrassen, mogelijkheid voor evenementen om een nieuwe datum te kiezen). ➤ Informatievoorziening over de crisis door middel van een website www.voorelkaarinarnhem.nl¹, verschaffen van informatie voor ondernemers via www.arnhem.nl en via e-mailadres ondernemen@arnhem.nl en samenwerking van gemeentelijke klantenservice, afdeling Economie en Bureau Zelfstandigen ('loket 1,5 meter'). ➤ Stimuleren van centrumondernemers (horeca, retail) door inzet van 'City Hosts' en door met Stadsmarketing Arnhem inzetten van 'Dit is Pas Arnhem' waarmee een 'pluim' voor iemand kan worden gekocht bij lokale onder-

¹ De website www.voorelkaarinarnhem.nl is een initiatief van enkele instellingen op het gebied van sociaal werk (MVTA, Rijnstad en SWOA). Vanwege het stoppen van groepsactiviteiten hebben zij gezocht naar andere wegen waarlangs zij de Arnhemmers konden bereiken. De gemeente ondersteunt Voor Elkaar in Arnhem (onder de noemer 'Samen Voor Elkaar in Arnhem') en ziet het initiatief als een waardevolle samenwerkingspartner.

	nemers en het ‘aan de praat houden’ van de economie in het algemeen door het besluit tot anticyclisch investeren. ➤ In het verlengde van het ondersteunen van ondernemers of organisaties bij het opvangen van de gevolgen van de coronacrisis, zet de gemeente ook in op bewustwording van en inzicht in de financiële problemen die ontstaan, door de pilot ‘Geldzaken & Ondernemen’, door de partners in ‘Vroeg Erop Af’ te verzoeken mensen met betalingsachterstanden te benaderen en te attenderen op hulpmogelijkheden en in samenwerking met Rijnstad laagdrempelige budgetchecks aan te bieden voor mensen met inkomensdaling. ➤ Matchen van bijdragen van Rijk en provincie voor culturele instellingen in landelijke Basisinfrastructuur (BIS) en nemen van gerichte maatregelen ten behoeve van overige culturele organisaties. • Daarnaast heeft de gemeente specifieke regelingen getroffen gericht op bijvoorbeeld leveren van laptops aan scholen ten behoeve van huishoudens op het sociaal minimum en.
2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake coronasteunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?	• De gemeente Arnhem heeft in een raadsbrief d.d. 19 mei 2020 geformuleerd waar de beleidsmatige accenten liggen wat betreft het opvangen van de coronacrisis. De focus ligt op twee ‘urgente impactthema’s’: ➤ Sociaalmaatschappelijk (welzijn en zorg). ➤ Sociaaleconomisch (economie, werk en inkomen). Daarnaast blijkt uit de deskresearch en uit gesprekken dat er in Arnhem ook veel aandacht was voor onderwijs en kinderopvang. • Het college heeft verder op 19 mei 2020 in een raadsbrief een afwegingskader corona 2020-2021 voorgelegd aan de raad. Uitgangspunten voor het beoordelen van mogelijke coronasteunmaatregelen zijn met name: ➤ Keuze voor generieke maatregelen en het opstellen van een afwegingskader voor het toepassen van aanvullend eventueel benodigd maatwerk. ➤ De mate waarin betrokkenen risico lopen is

	van belang bij het bepalen van de eventuele wenselijkheid van steun door de gemeente. ➤ Aanvullend op toegekend uitstel van betaling van huur of gemeentelijke belasting is onder voorwaarden (gedeeltelijk) kwijtschelding mogelijk indien zonder deze (gedeeltelijke) kwijtschelding het voortbestaan van organisaties in gevaar kan komen en/of sprake zal zijn van een faillissement waarbij naast maatschappelijke effecten de gemeente ook financiële verliezen van oninbare huren moet dragen en met leegstand te maken krijgt. ➤ Voordat de gemeente steun verleent, moet de betreffende vereniging, instelling of bedrijf eerst een beroep hebben gedaan op de rijksregelingen. “Het college ziet deze regelingen als ‘voorliggend’”. ➤ De gemeente hanteert als basishouding verder dat de gemeente wel coulant wil zijn maar bij subsidiepartners ook kijkt naar eventuele alternatieve inzet (bijvoorbeeld heeft een aantal organisaties zich ingezet voor de noodopvang op scholen). • Op 2 juni 2020 is door het college de zogenoemde ‘Arnhemse aanpak: de weg vooruit’ (uit de coronacrisis) gepubliceerd. In deze aanpak is nog eens bevestigd dat gericht wordt op ‘oog hebben voor kwetsbare groepen’, ‘overeind houden van de stedelijke infrastructuur’ en dat de gemeente altijd in verbinding blijft met de stad².
3. Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?	• Eén van de uitgangspunten uit het Arhems afwegingskader corona 2020-2021 betreft de keuze voor incidentele maatregelen en niet voor maatregelen met een structurele doorwerking. Hiermee beperkt de gemeente ook de financiële consequenties van maatregelen. • De financiële impact van corona, voor zowel inwoners, bedrijven en instellingen als ook voor de gemeente zelf, is een belang dat in Arnhem, ook in de raad, veel aandacht krijgt. De raad heeft op 2 april 2020 een motie aangenomen

² In de raadsbrief van 2 juni 2020 zijn niet alleen deze uitgangspunten opgenomen. De raadsbrief bevat ook een groot aantal nieuwe corona-steunmaatregelen en acties van de gemeente. Zie hiervoor paragraaf 3.1.

	gericht op het door het college ontwikkelen van scenario's om zo beter inzicht en meer sturingsinformatie te ontwikkelen. • Het gewicht dat wordt toegekend aan (inzicht in en beheersing van) de financiële gevolgen van corona blijkt uit het feit dat ambtelijk een 'corona finance team' is ingesteld (naast een ABC-team gericht op beleidsinterventies). • Ten behoeve van de beheersing van de financiële risico's is verder een corona-dashboard ontwikkeld. Dit dashboard is op 24 juni gepresenteerd. Op 19 mei 2020 stuurt het college een raadsbrief met als onderwerp 'Aanpak en scenario's coronacrisis' en een uiteenzetting op de volgende aspecten: ➢ Crisisbeheersing corona. ➢ Financiële impact corona. ➢ Beleidsmatige impact corona. ➢ Begroting 2021-2024. • Zoals hiervoor toegelicht, is er in Arnhem zowel bij college als in de raad vanaf het begin aandacht voor zowel sociaalmaatschappelijke als sociaaleconomische problemen als gevolg van corona, naast aandacht voor financiën. Door de gemeenteraad is een groot aantal moties opgesteld en raadsvragen ingediend, waarbij die voor een groot deel betrekking hebben op de kwetsbare groepen in de samenleving en hoe die geraakt worden door corona. Het college heeft in een raadsbrief van 18 maart 2020, met daarin een pakket eerste maatregelen, een thematische indeling gevolgd die daarna consequent is gehandhaafd en waardoor wordt bijgedragen aan de balans in de aandacht voor de verschillende relevant geachte belangen (thema's zijn kinderen en onderwijs; economie, cultuur, sport en evenementen; werk en inkomensondersteuning; zorg en welzijn; overig). • De afweging hoeveel middelen per thema worden ingezet, is gemaakt door het college waarbij de gemeenteraad door middel van raadsvragen en moties invloed uitoefent en met name om meer aandacht of extra inzet vraagt voor bepaalde thema's of accenten daarbinnen. Het college heeft in principe de van het Rijk ontvangen com-
--	---

	pensatiemiddelen rechtstreeks doorgeleid naar het betreffende beleidsveld.
4. Op welke wijze kwamen de raaden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van coronasteunmaatregelen?	• Er is door de gemeenteraad in Arnhem een groot aantal raadvragen geformuleerd, vanaf de start van de coronacrisis, en er is ook regelmatig gebruik gemaakt van de mogelijkheid om via moties accenten te leggen. • Het college heeft de raad via griffie en presidium direct aangeboden om vooral aan te geven wanneer er vragen zijn, zodat daar aandacht aan kan worden besteed in de corona-raadsbrieven. Naast de bestaande mogelijkheid van ex artikel 44-vragen en technische vragen is daar regelmatig gebruik van gemaakt. De antwoorden worden dan gedeeld met de hele raad. • De raad is verder betrokken bij de keuzes die opgenomen zijn in het afwegingskader corona 2020-2021 en de inrichting van de 'Arnhemse aanpak'. De raad heeft met beide bepalende documenten ingestemd. • De raad heeft verder bij motie het college gevraagd om door middel van het opstellen van scenario's stuurinformatie te genereren en inzicht te ontwikkelen in de mogelijke gevolgen van corona en de financiële risico's. • De volksvertegenwoordigende rol van de raad klinkt door in aandacht die is gevraagd voor effecten van corona waar inwoners direct last van ondervinden. Voorbeelden betreffen raadvragen over gevolgen van corona voor mensen met een beperking, de zorg voor zorgverleners en bewoners van verpleeghuizen en de impact van corona op gebedshuizen. • Fracties in de raad geven verder aan, in reactie op voor het onderzoek voorgelegde vragen, dat zij behalve door inwoners ook door allerlei instellingen, bedrijven en instellingen zijn benaderd vanwege corona, bijvoorbeeld door de horeca die het moeilijk heeft, door MKB-bedrijven en zzp'ers voor wie hetzelfde geldt en door zorginstellingen, verpleeginstellingen, sportverenigingen en culturele instellingen.

1 Aanleiding, doel en vraagstelling

1.1 Lokale corona-steunmaatregelen in aanvulling op aanbod van Rijk

Maatregelen rijksoverheid...	Nadat eind februari 2020 in Nederland de eerste besmettingen met COVID-19 (hierna: corona) werden geconstateerd, heeft het kabinet medio maart diverse maatregelen genomen om ondernemers en burgers te steunen die hard geraakt worden door de gevolgen van corona. Het ging om drie tijdelijke overbruggingsmaatregelen: overheidsgaranties onder voorwaarden voor bedrijven die liquiditeitssteun zoeken bij banken vanwege fors afgenomen inkomsten, uitstel van belastingen en de mogelijkheid beroep te doen op deel-tijd-WW. Kort daarna zijn de volgende maatregelen afgekondigd: • Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor behoud werkgelegenheid (NOW) op basis waarvan tot 90 procent van de loonkosten, afhankelijk van de omzetsdaling, wordt vergoed. • Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo), op basis waarvan onder voorwaarden aanvulling van het inkomen tot het sociaal minimum mogelijk is zonder vermogens- of partnertoets. • Beleidsregel tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren (TOGS), bestaande uit een eenmalige gift onder voorwaarden van € 4.000 voor ondernemingen met bepaalde SBI-codes.
---------------------------------	--

Tegelijk met deze nieuwe maatregelen zijn diverse bestaande regelingen opengesteld voor ondernemers en zelfstandigen. Het gaat onder meer om regelingen als borgstelling MKB-kredieten (BMKB-C), verruiming BMKB voor lenen bij banken, mogelijkheid van belasting-uitstel en verlaging van winstbelasting enzovoort.

... aangevuld met lokale maatregelen	Op het moment dat het kabinet zich beraadt over steunmaatregelen, beraden zich ook gemeenten op maatregelen. Dit geldt ook voor de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg. Omdat het coronavirus tot grote en acute (financiële) problemen leidt bij inwoners, ondernemers, zzp'ers en instellingen, is er bij gemeenten de wens getroffen te steunen.
--	--

1.2 Welke maatregelen treffen gemeenten en hoe is raad betrokken?

Dilemma	Omdat het coronavirus tot grote en acute (financiële) problemen leidt bij ondernemers, zzp'ers, inwoners en instellingen, is er bij gemeenten de wens getroffen te steunen. Het acute karakter van de problemen noopt tot snelle besluitvorming. Deze omstandigheden kunnen er toe leiden dat besluiten op andere wijze plaatsvinden dan anders en dat de gemeenteraad minder in positie is gebracht om 'er iets van te vinden'. De geschetste situatie vormde voor de Rekenkamercommissie Oss en de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg aanleiding tot een onderzoek naar de corona-steunmaatregelen.
---------	--

De door de B3A-rekenkamers geformuleerde vraagstelling richt zich op inzicht verschaffen in welke maatregelen zijn getroffen en op de wijze waarop de besluitvorming over deze maatregelen plaatsvond en welke belangen daarbij zijn meegenomen. Een ander belang-

rijk accent in het onderzoek is de rol van de gemeenteraad bij de besluitvorming over corona-steunmaatregelen en welke rol zij had kunnen of had moeten spelen en hoe de gemeenteraad in voorkomende gevallen ‘goed’ of ‘beter’ in positie gebracht kan worden.

Vraagstelling voor B3A-onderzoek : centrale vraagstelling en deelvragen	
Centrale vraagstelling	• Welke regionale/lokale corona-steunmaatregelen zijn er tot op heden in de aan het onderzoek deelnemende gemeenten genomen? • Op basis van welke afwegingen en belangen en met onderkenning van welke risico's? • En wat is de informatiepositie en de rol van de gemeenteraden daarbij geweest – ook in relatie tot de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol in het verdere vervolg van de corona-crisis?
Deelvragen	1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden? 2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen? 3. Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten? 4. Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen? 5. Op welke wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende periode verstevigen? 6. Wat kunnen de deelnemende gemeenten van elkaar leren bij het versterken van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken?

Afbakening corona-steunmaatregel In samenspraak met de opdrachtgevende rekenkamers en rekenkamercommissie is een pragmatische afbakening gekozen van het begrip ‘corona-steunmaatregel’. Als corona steunmaatregelen worden opgevat door de gemeente, alleen of in samenwerking met derden, genomen maatregelen

- ter compensatie van weggefallen of afgenomen inkomsten vanwege corona of gericht op het voorkomen dan wel beperken van inkomstendaling bij

- inwoners
- instellingen (al dan niet gesubsidieerd)
- verenigingen
- bedrijven en zzp'ers
- en maatregelen die gericht zijn op het bevorderen van de informatievoorziening over de mate waarin en de wijze waarop corona van invloed is op de inkomsten van genoemde groepen³.

De inkomstendaling kan hierbij het gevolg zijn van corona, bijvoorbeeld als ondernemers ziek worden vanwege corona en hun zaak daardoor omzetverlies leidt, maar het kan ook het gevolg zijn van door de overheid genomen maatregelen om de verspreiding van corona tegen te gaan. De 1,5 meter-maatregelen hebben grote gevolgen voor bijvoorbeeld winkels en horeca en dit geldt in sterkere mate uiteraard voor een lockdown. Daarnaast is van belang dat mensen hun gedrag aanpassen en ook daarom bijvoorbeeld minder winkels bezoeken en meer online kopen.

Corona-steunmaatregelen kunnen de vorm aannemen van directe financiële ondersteuning, maar het kan ook in de vorm van bijvoorbeeld kredietverschaffing, uitstel van betaling van lokale lasten of het faciliteren van bedrijven of instellingen om extra inkomsten te genereren binnen de veranderende context van een 'corona-samenleving'.

Van breed
naar gericht
verdiepen

In het onderzoek is 'breed' gestart met een inventarisatie van de door de gemeente genomen maatregelen, om vervolgens te focussen en te verdiepen op de specifiek als corona-steunmaatregel op te vatten maatregelen. De scheidslijn tussen beide soorten maatregelen is niet volledig hard te trekken⁴. In bijlage I is een overzicht opgenomen van 'overige' maatregelen waarvan door BEA is geoordeeld dat deze niet passen binnen de hiervoor toegelichte definitie van corona-steunmaatregelen.

³ Deze afbakening van corona-steunmaatregelen stelt (compensatie van) gedaalde inkomsten centraal. Door de ambtelijke contactpersoon voor het onderzoek is in het ambtelijk wederhoor aangegeven dat er ook andere 'schade' is als gevolg van corona en dat de gemeente zich daar bij het beperken van de schade van corona ook op gericht heeft. Het gaat dan bijvoorbeeld om het organiseren van zomerscholen om extra te investeren in de schoolgaande jeugd, om inspanningen op het gebied van sport en jeugdwelzijn om kinderen en jongeren actief te houden of criminele verleidingen tegen te gaan. Een ander voorbeeld betreft het organiseren van extra opvang voor dak- en thuislozen. In bijlage I is een overzicht opgenomen van maatregelen die de gemeente Arnhem heeft genomen om in bredere zin (niet behorend tot de focus van het onderzoek waarbij gericht is op corona-steunmaatregelen) de schade vanwege corona te beperken.

⁴ Een voorbeeld betreft de inzet van de gemeente Arnhem in het regionale verband van het WerkgeversServicePunt (WSP) Midden-Gelderland. Het WSP heeft met het initiatief Midden-Gelderland Werkt Door ingezet op het bij elkaar brengen van werkgevers om capaciteitsvraagstukken op te lossen. Het uiteindelijke doel is om zo er aan bij te dragen dat mensen hun baan en salaris behouden (waardoor dit initiatief volgens de gehanteerde afbakening van corona-steunmaatregel kan worden gezien als een corona-steunmaatregel), zich waardevol blijven voelen en de economie zo goed als het kan doordraait.

1.3 Leeswijzer

De opbouw van het voorliggende deelrapport voor Arnhem is als volgt:

- Hoofdstuk 2: toelichting op de wijze waarop de gemeente heeft gereageerd op de corona-uitbraak, toegespitst op de door de gemeente gehanteerde crisisorganisatie en op de eerste corona-steunmaatregelen in maart 2020.
- Hoofdstuk 3: toelichting op de door de gemeente genomen corona-steunmaatregelen, wat betreft tijdslijn en categorisering van deze maatregelen.
- Hoofdstuk 4: beschouwing van de wijze waarop de gemeenteraad is betrokken bij de besluitvorming over de corona-steunmaatregelen, onder andere blijkend uit ingediende raadsvragen en moties.
- Hoofdstuk 5: toelichting op de belangen en risico's die door de gemeente, met name door het college en de raad, zijn betrokken bij de besluitvorming over corona-steunmaatregelen, met in paragraaf 5.1 aandacht voor financiële risico's en in paragraaf 5.2 aandacht voor overige aspecten en bij de te maken afwegingen gehanteerde uitgangspunten.
- Bijlage I bevat een overzicht van door de gemeente genomen maatregelen die op basis van de voor het voorliggende onderzoek gehanteerde afbakening niet worden gezien als corona-steunmaatregelen.

2 Reactie Arnhem op corona: aanpak en organisatie

2.1 Opzet van een crisisorganisatie

Uitbraak in zusterstad Wuhan... Op 31 januari 2020 maakt de burgemeester in een raadsbrief⁵ voor het eerst melding van de uitbraak van het coronavirus. Daarbij speelt mee dat de uitbraak zich concentreert in de Arnhemse zusterstad Wuhan in China. De burgemeester informeert de raad dat het Corona-virus een meldingsplichtige A-ziekte is en dat daarom de regie en leiding van de bestrijding van de ziekte in handen is van de minister van Volksgezondheid. Maatregelen worden landelijk afgestemd en de minister kan regels stellen die noodzakelijk zijn voor de bestrijding van de ziekte. De minister kan vervolgens de voorzitter van de Veiligheidsregio opdragen de bestrijding ter hand te nemen. Het bestuur van de Veiligheidsregio zorgt er voor dat de voorbereidingen hiertoe worden getroffen. De uitvoering is dan vervolgens in handen van de GGD. De burgemeester meldt dat op de gemeentelijke website een nieuwsbericht is geplaatst om Arnhemmers te informeren waar zij meer informatie kunnen vinden en waar ze terecht kunnen met hun vragen.

... ook Arnhem geraakt Op 5 maart 2020 bericht de burgemeester de raad dat een inwoner van Arnhem is besmet met het Corona-virus (COVID-19)⁶. Het gaat om een vrouw die de week daarvoor met haar gezin in Noord-Italië op vakantie is geweest.

Op 12 maart 2020 bericht de burgemeester de raad⁷ over de stand van zaken in de bestrijding van het coronavirus en meldt dat de minister-president een persconferentie heeft gegeven waarin hij nadere maatregelen voor de bestrijding van het coronavirus heeft toegelicht. Redenen hiervoor zijn dat de bron van de besmetting van coronapatiënten op diverse plekken in Nederland niet meer te herleiden is. Tevens neemt de druk op onze zorgvoorzieningen dermate toe dat de maatregelen zijn uitgebreid. De genomen maatregelen zijn een aanwijzing van de minister van Volksgezondheid conform de Wet Publieke Gezondheid en zijn niet vrijblijvend. Ze gaan direct in en gelden tot en met het einde van deze maand. In de brief meldt de burgemeester verder dat de impact van de maatregelen groot is. Als voorbeelden van hoe het Arnhem raakt geeft hij aan dat evenementen als de Snuffelmarkt en de concerten van de Snollebollekes in het Gelredome, de programmering in Musis en vele sportactiviteiten niet meer kunnen doorgaan.

⁵ Gemeente Arnhem, burgemeester Marcouch, raadsbrief met onderwerp: *Uitbraak Corona-virus* (1), 31 januari 2020.

⁶ Gemeente Arnhem, burgemeester Marcouch, raadsbrief met onderwerp: *Update Corona-virus*, 5 maart 2020.

⁷ Gemeente Arnhem, burgemeester Marcouch, raadsbrief met onderwerp: *Update Corona-virus*, 12 maart 2020.

Opschaling
naar GRIP-4

De burgemeester geeft verder aan dat alle veiligheidsregio's zijn gevraagd op te schalen naar GRIP-4. Hij geeft aan dat dit betekent dat hij voornemens is vanuit zijn rol als voorzitter van de Veiligheidsregio een Regionaal Beleids Team (RBT) te formeren om de coördinatie van de bestrijding aan te sturen. Opschaling naar GRIP-4 betekent dat opgeschaald wordt van een lokale naar een regionale aanpak:

GRIP-3	GRIP-4
• Situatie waarbij er sprake is van (dreigende) maatschappelijke onrust, komen in aanmerking voor GRIP-3. • In deze situaties komt de burgemeester in beeld. • Hij laat zich ondersteunen door een gemeentelijk beleidsteam (GBT) met vertegenwoordigers van de belangrijkste betrokken organisaties.	• Omdat niet elke ramp of crisis zich aan de gemeentegrenzen houdt, is er ook nog een GRIP-4. • Dan gaat het om situaties waarin de ramp of crisis de grenzen van een gemeente overstijgt (of als de betreffende gemeente de situatie niet alleen aankan). • In zo'n situatie, zo is in de wet bepaald, krijgt de voorzitter van de veiligheidsregio de leiding en wordt er een regionaal beleidsteam (RBT) gevormd.

Op 15 maart bericht de burgemeester de raad dat het kabinet aanvullende maatregelen heeft genomen. Onder meer de horeca moet vanaf 18 uur die dag sluiten tot in ieder geval 6 april en dit geldt ook voor onder meer coffeeshops, seksinrichtingen, sauna's, sportlocaties, en sport- en fitnessclubs. Hij bericht dat in Arnhem direct handhavers de straat op zijn gegaan om ondernemers te informeren en op hun verantwoordelijkheid te wijzen indien nodig. De burgemeester geeft aan dat de nieuwe maatregelen ook de gemeentelijke dienstverlening en organisatie raken. De gemeente wil de dienstverlening aan inwoners en bedrijven overeind houden en bekijkt daarom de kritische processen zoals burgerzaken, telefonische dienstverlening, ICT-beheer en diverse Werk en Inkomen-processen. Inwoners wordt gevraagd zoveel als mogelijk zaken digitaal af te handelen.

Maatregelen
veiligheidsregio

Als voorzitter van de Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden (VGGM) heeft de burgemeester van Arnhem vanaf de uitbraak van het coronavirus een coördinerende rol in de wijze waarop de gemeente Arnhem, in samenwerking met de andere gemeenten in deze regio, heeft gereageerd op het uitbreken van corona. De door de voorzitter van de veiligheidsregio genomen besluiten betreffen onder meer:

- Verboden samenkomsten en evenementen.
- Niet in acht nemen veilige afstand.
- Verboden openstelling inrichtingen⁸.

⁸ De toelichting laat zien welke impact deze maatregel heeft c.q. welke sectoren en beroepen de maatregel raakt: eet- en drinkgelegenheden, sport- en fitnessgelegenheden, sauna's, seksinrichtin-

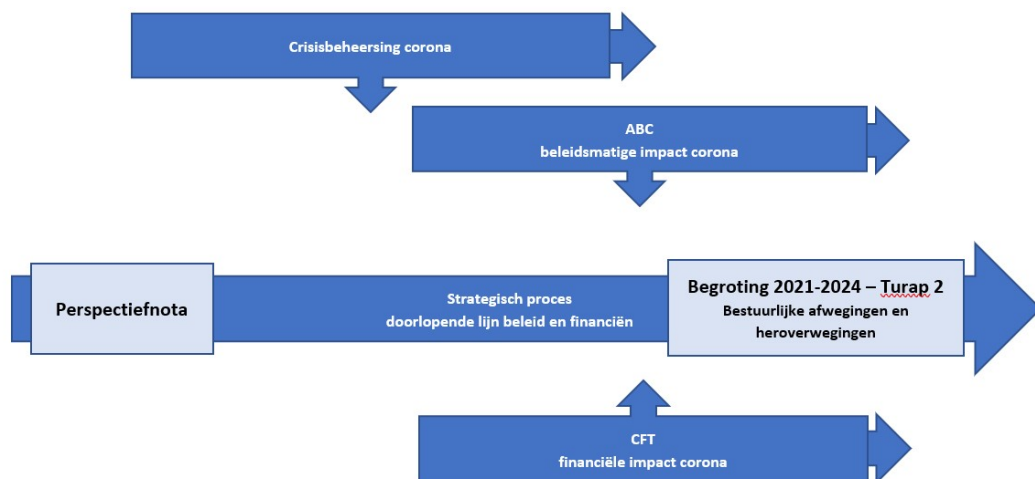
- Verbod uitoefenen contactberoepen.
- Verboden gebieden en locaties.
- Beëindigen van voorzieningen personenvervoer.
- Verboden openstelling onderwijsinstellingen.
- Verboden openstelling kinderopvang.
- Verboden toegang zorginstellingen en woonvormen voor ouderenzorg.

In een raadsbrief van 26 maart 2020 wordt toegelicht dat een en ander in een noodverordening is opgenomen die voortvloeit uit een aanwijzing van de minister van VWS aan de veiligheidsregio's, waaronder VGGM.

De wijze waarop de gemeente Arnhem heeft gereageerd op de crisis kent twee aspecten:

- Er is een crisisorganisatie opgezet, zoals hiervoor toegelicht, aansluitend op de veiligheidsregio, gericht op de uitvoering van noodverordeningen en het treffen van andere maatregelen op het terrein van veiligheid en gezondheid.
- Daarnaast heeft de gemeente zich georganiseerd in relatie tot de crisis, met als doel om er zo goed mogelijk mee om te gaan en de bijkomende negatieve effecten zoveel mogelijk te beperken of te voorkomen, ook in samenwerking met maatschappelijke partners.

Begin mei 2020 wordt de crisisorganisatie als volgt toegelicht, toegespitst op het opstellen van een Perspectiefnota als voorbereiding voor de begroting voor het komende jaar 2021. De 'staande' organisatie van de gemeente Arnhem is aangevuld met een crisisorganisatie en twee werkgroepen gericht op respectievelijk financiële impact (Corona Finance Team, CFT) en beleidsinterventies (ABC-team):

gen, coffeeshops, speelautomatenhallen, inrichtingen waar op de uiterlijke verzorging gerichte contactberoepen worden uitgeoefend.

Organisatie aanpak Binnen de gemeente Arnhem is aanvankelijk burgemeester Marcouch coördinerend portefeuillehouder voor corona, met alle wethouders verder in het crisisteam. Uiteindelijk is op bestuurlijk niveau gekozen voor collegiale verantwoordelijkheid bij het oppakken van de coronacrisis. Er is intensief samengewerkt tussen portefeuilles. Bijvoorbeeld waren twee wethouders met name betrokken bij maatregelen met betrekking tot evenementen (portefeuillehouders evenementen en openbare orde) en vier bij de maatregelen gericht op inrichting en uitbreiding van terrassen (portefeuillehouders economische zaken, openbare orde, toerisme en recreatie en financiën over het al dan niet in rekening brengen van le- ges). De portefeuillehouder financiën was verder coördinerend wat betreft het in beeld brengen van de financiële impact van de corona-crisis en het opstellen van een corona- dashboard. Met name betrokken portefeuillehouders waren de burgemeester (vanwege zaken die raken aan openbare orde en veiligheid) en de wethouders economische zaken, financiën, de wethouder evenementen, toerisme en recreatie met tevens jeugd in zijn por- tefeuille en de wethouder werk en inkomen met tevens welzijn en maatschappelijke op- vang in haar portefeuille.

Op ambtelijk niveau is er een Corona Finance Team in het leven geroepen en een ABC- team dat zich richt op noodzakelijke beleidsinterventies. Op ambtelijk niveau is er sprake van intensieve informatie-uitwisseling, onder meer met behulp van verzameldocumenten waarin opgenomen is wat er in de stad speelde bij relevante partijen of wat er veranderde in de regelgeving, zodat ambtelijk betrokkenen op hetzelfde informatieniveau zaten. De ambtelijke organisatie wordt ook versterkt om het vele werk dat op de gemeente af komt te kunnen oppakken. Zo is alleen voor de Tozo-regeling inzet nodig van in het begin circa 90 arbeidskrachten (deels vanuit de bredere ambtelijke organisatie op deze taak ingezet en deels op flexibele basis extern ingehuurd).

‘Voor elkaar in Arnhem’ Een onderscheidend element in de Arnhemse aanpak betreft het initiatief ‘Voor elkaar in Arnhem’. Het betreft een samenwerking van een aantal organisaties die, ook op wijkniveau, inwoners, vrijwilligers, verenigingen en organisaties faciliteren en ondersteu- nen. Stichting Rijnstad (aanbieder op terrein van welzijn en maatschappelijke dienstverle- ning), Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp Arnhem (MVTA) en Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) hebben in samenwerking met de gemeente Arnhem snel na het uitbreken van het coronavirus hoe zij hun doelgroepen van vooral kwetsbare inwoners ook in tijden van corona goed konden blijven bereiken. Een groot aantal reguliere activiteiten viel weg, zoals organiseren van groepsactiviteiten, dagbesteding, aanbieden van ontmoetingsruim- tes en ook jongerencentra zijn gesloten. Met het initiatief is ingezet op het verbinden van de praktische hulpvraag vanuit deze kwetsbare groepen met het aanbod aan vrijwilligers en buurtinitiatieven. Bij ernstiger hulpvragen wordt de inwoner doorgeleid naar professio- nele ondersteuning. De gemeente Arnhem ondersteunt ‘Voor elkaar in Arnhem’ en de co- ordinatie is in handen van Rijnstad.

'Shortcut' raadvragen In de beginfase van de coronacrisis is nagedacht over het optimaal bedienen van de informatiebehoefte van raadsleden. Er is voor gekozen om raadsleden de mogelijkheid te bieden direct aan de ambtelijke organisatie vragen te stellen, via het kabinet van de burgemeester, waarna beantwoording uiteraard wel volgde bij monde van het college van B&W. Met deze 'short cut' is veel tijd gewonnen ten opzichte van een normale procedure qua beantwoording van informatieve, technische raadvragen.

2.2 Lokale en regionale crisismaatregelen op diverse beleidsvelden

Snel raadvragen In de eerste dagen na de uitbraak van corona in Nederland stelt het college van B&W zich op het standpunt dat vooralsnog geen overhaaste beslissingen genomen moeten worden over eventuele ten opzichte van de landelijke maatregelen aanvullende lokale coronasteunmaatregelen. Enkele fracties vragen het college aanvullende maatregelen te overwegen:

Raadvragen en antwoorden van college van B&W , medio maart	
Datum	Raadvragen en daarop ontvangen antwoorden
13 maart 2020	• Vragen Arnhem Centraal met als aanleiding dat de coronacrisis "zwaar inhakt op vele kleine ondernemers en zzp'ers": ➤ Is het college bereid en in staat snel een noodfonds of andere adequate regeling in te stellen voor bovengenoemde problematiek? ➤ Is het college bereid en in staat snel een eenvoudig benaderbaar meldpunt aan te bieden dat slagvaardig kan handelen? ➤ Is het college het eens met de fractie van Arnhem Centraal dat het verstandig is om deze problematiek snel aan te pakken om langdurige uitkeringen in de toekomst te voorkomen?" • Het college van B&W beantwoordt deze vragen op 24 maart 2020. Het college geeft aan dat de gemeente, naast de bestaande regelingen voor ondernemers, "op dit moment geen extra eigen compensatiefonds gaat opzetten". Er wordt primair aangesloten bij de initiatieven van het Rijk op dit vlak. De gemeente wil geen overhaaste maatregelen nemen, maar volgt wel de ontwikkelingen.
15 maart 2020	• Vragen van de PvdA-fractie met als aanleiding dat veel bedrijven en instellingen worden gesloten vanwege corona en dat dit voor veel Arnhemmers die daardoor niet kunnen werken maar gen vast contract hebben grote financiële gevolgen zal hebben: ➤ Is het college het met de PvdA eens dat inwoners die het financieel zwaar hebben door omstandigheden waar zij niks aan kunnen doen, niet ook nog gestraft moeten worden met aanmaningskosten? Zo ja, is het college bereid met bedrijven als woningbouwverenigingen en energiemaatschappijen te overleggen om aanmaningskosten achterwege te laten en coulance te betrachten met betalingsregelingen als de gevol-

	gen van Corona achter de rug zijn? ➤ Is het college bereid om met het Rijk te zoeken naar een oplossing voor Arnhemse zzp'ers die door deze crisis onevenredig hard getroffen worden? Zo nee, waarom niet? ➤ Wil het college voor die inwoners die nu een participatiewet-uitkering nodig hebben, versneld een procedure opstarten en zo nodig voorschotten verstrekken om hen niet nog groter in de problemen te brengen? Zo nee, hoe gaat het college deze inwoners dan helpen? • Het college reageert per brief d.d. 24 maart 2020 dat het college in overleg gaat met woningbouwverenigingen en energiemaatschappijen over aanmaningskosten en coulance bij betalingsregelingen. Verder verwijst het college naar de landelijke maatregelen ten behoeve van getroffen zzp'ers, waarbij zij aangeeft dat bij deze maatregelen geen vermogens- of partnertoets wordt toegepast. Wat betreft voorschotten geeft het college aan dat dit mogelijk is en dat dit in Arnhem gebeurt op basis van maatwerk.
15 maart 20-20	• Vragen VVD Arnhem, vragen over steun aan Arnhemse ondernemers. De fractie stelt dat in het verlengde van landelijk al genomen maatregelen, er ook zaken zijn die de gemeente lokaal kan organiseren. De fractie stelt daarom de volgende vragen aan het college: ➤ Is het college voornemens de Arnhemse ondernemers proactief te informeren, te adviseren en te begeleiden inzake de noodmaatregelen vanuit de overheid en de bestaande gemeentelijke mogelijkheden die hen ter beschikking staan? Zo ja, hoe gaat de gemeente Arnhem dit doen? ➤ Is het college bereid om in navolging op de landelijke fiscale opschortingsmogelijkheden voor ondernemers, ook de lokale belastingen (o.a. OZB en toeristenbelasting) voor ondernemers op te schorten zodat er tijdelijk meer financiële ruimte ontstaat? • Het college antwoordt dat ingezet wordt op maximale informatievoorziening voor ondernemers in Arnhem en begeleiding bij het vinden van mogelijke ondersteuningsmaatregelen of middelen (regelingen, fondsen, et cetera) voor ondernemers.

Als onderdeel van de toegezegde informatievoorziening, is op 16 maart een webpagina geopend voor ondernemers met vragen⁹: Op deze webpagina wordt onder meer verwezen naar al beschikbare regelingen (o.a. BMKB, werktijdverkorting en Bbz-uitkering). Daarnaast verwijst het college van B&W ernaar dat ondernemers zich ook kunnen wenden tot Bureau Zelfstandigen (BZ). BZ heeft al vele ondernemers te woord gestaan, van informatie voor-

⁹ www.arnhem.nl/Ondernemers/onderneming_starten/Vragen_over_ondernemen_en_coronavirus.

zien en ook om aanvragen in te kunnen dienen (de informatievoorziening op de BZ-website is toegankelijk en up to date).

Eerste aanvullende maatregelen In reactie op door de VVD-fractie op 15 maart 2020 gestelde vragen geeft het college van B&W in zijn antwoord van 24 maart 2020 aan dat het college, om tegemoet te komen aan mogelijke liquiditeitsproblemen voor Arnhemse ondernemers, verenigingen en stichtingen (met een KVK nummer in Arnhem), de mogelijkheid creëert uitstel van betaling van de belastingaanslag 2020 (voor OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing) te kunnen vragen voor drie maanden¹⁰. Daarmee wordt maatwerk gecreëerd voor ondernemers, stichtingen en verenigingen die mogelijk in de problemen komen

Het college van B&W geeft aan de mogelijkheid tot uitstel voorlopig te beperken tot de belastingaanslag 2020. De toeristenbelasting is een beperkte belasting die betrekking heeft op een verplichting over 2019. De reinigingsrechten hebben het karakter van een retributie voor verleende diensten en wordt pas eind april opgelegd.

Op 18 maart volgt een eerste raadsinformatiebrief¹¹ met een overzicht van maatregelen die het college van B&W inmiddels getroffen heeft of voornemens is te treffen. Het accent ligt op wat de gemeente regelt voor allereerst kinderen, onderwijs en opvang. Als tweede de maatregelen voor ondernemers, (culturele) instellingen en werkgelegenheid. Als derde voor inkomens(ondersteuning) en werk en als vierde de inzet op zorg en ondersteuning. Vervolgens komt de dienstverlening van de gemeente Arnhem aan de orde. Deze brief biedt als voortgangsbrief een inventarisatie op hoofdlijnen; voor veel regelingen en maatregelen volgt nog verdere uitwerking en concrete communicatie, zoals voor de juridische en financiële consequenties, voor de uitvoering en voor de tussentijdse veranderingen.

De in de raadsbrief van 18 maart aangehouden thematische indeling, is daarna gecontinueerd in opvolgende raadsbrieven. De gekozen thematische indeling sluit niet aan bij de indeling van de portefeuilles en dit is bewust zo gekozen. Er is gekeken naar welke domeinen geraakt werden door corona en die domeinen zijn gekozen als ordeningsmodel. Mede daardoor is ervoor gekozen dat bij elk thema twee portefeuillehouders betrokken zijn.

¹⁰ Gemeente Arnhem, college van B&W, Onderwerp: schriftelijke vragen art. 44 Rvo over vragen steun aan Arnhemse ondernemers: *Update Corona-virus*, 24 maart 2020.

¹¹ Gemeente Arnhem, college van B&W, Onderwerp: *voortgang crisismaatregelen tegen coronavirus*, 18 maart 2020.

3 Overzicht van genomen corona-steunmaatregelen

3.1 Tijdlijn: van crisis naar ‘herpakken’ naar uitwerken van een herstelagenda

Eerste keuzes
maatregelen
& beleid

De raadsinformatiebrief van 18 maart¹² bevat, zoals aan het eind van hoofdstuk 2 aangegeven, een eerste overzicht van maatregelen die het college van B&W inmiddels getroffen heeft of voornemens is te treffen, in aanvulling op de al op 15 maart aangekondigde mogelijkheid van uitstel van betaling voor belasting voor getroffen ondernemers. De raadsbrief bevat een overzicht van de activiteiten:

- Met een accent allereerst op kinderen, onderwijs en opvang.
- Daarnaast wordt ingegaan op
 - Maatregelen voor ondernemers, (culturele) instellingen en werkgelegenheid.
 - Inkomens(ondersteuning) en werk.
 - Zorg en ondersteuning.
 - Dienstverlening van de gemeente Arnhem.

Het college geeft aan dat de website Arnhem.nl wordt ingericht om ondernemers te informeren over de regelingen en ondersteuningsprogramma's die vanuit het Rijk of andere instanties worden aangeboden. Deze wordt continue verder aangevuld met nieuwe informatie, bijvoorbeeld over het landelijke compensatiefonds voor zzp'ers en ondernemers.

Verder wordt aangegeven dat het ministerie van OCW komt met een aanvullend maatregelenpakket met specifiek aandacht voor cultuur. Aangegeven wordt dat er een motie in de Tweede Kamer is aangenomen voor een steunpakket cultuursector. Het college van B&W informeert de raad dat zodra hierover meer bekend is, de gemeente via de gemeentelijke website informatie beschikbaar zal stellen. Aangegeven wordt dat Arnhem samen optrekt met de (G9)-steden, provincie en Rijk om de cultuursector te ondersteunen.

In de raadsbrief is verder aandacht voor de vele organisaties op het gebied van cultuur, sport, welzijn en zorg die vanwege corona niet altijd aan hun verplichtingen kunnen voldoen en waardoor ook de reguliere exploitatie soms onder druk te staan. Veel partijen waarmee de gemeente samenwerkt, maken zich zorgen om hun inkomsten. Andere organisaties zullen hun activiteiten juist op een andere manier moeten gaan inzetten, om kwetsbare en eenzame Arnhemmers te ondersteunen of om vrijwilligers te helpen. In de brief licht het college toe welke uitgangspunten gehanteerd worden:

- De gemeente Arnhem blijft de subsidie in de daarvoor gestelde termijnen gewoon betalen zodat partijen geen liquiditeitsproblemen gaan ondervinden.

¹² Gemeente Arnhem, college van B&W, Onderwerp: voortgang crisismaatregelen tegen coronavirus, 18 maart 2020.

- De gemeente roept partijen op om daar waar de dienstverlening niet meer conform afspraken kan worden geleverd, actief en creatief te zoeken naar alternatieven en die met ons nadrukkelijk vooraf af te stemmen.
- De gemeente verwacht van partijen ook kritisch te kijken of bepaalde kosten, die samenhangen met activiteiten die niet meer worden uitgevoerd, kunnen worden afgebouwd of tijdelijk kunnen worden gestopt.
- Tussentijds of bij eindverantwoording zullen we in redelijkheid bepalen hoe we tot vaststelling van het definitieve subsidiebedrag, hoogte van de opdracht kunnen overgaan, waarbij er ook een verantwoordelijkheid ligt bij de uitvoerende partijen.

Het college geeft ten aanzien van Arnhemmers met schulden aan dat de dienstverlening wordt gecontinueerd, zij het telefonisch of digitaal. Technische zaken als onderhandelen met schuldeisers wordt voortgezet maar prioriteit 1 ligt bij de betaling van leefgeld aan mensen.

In de raadsbrief van 26 maart 2020 wordt onder meer aangekondigd dat de gemeente de extra tijdelijke financiële ondersteuning regelt, zoals het Rijk die biedt met de Tozo-regeling (Tijdelijke Overbruggingsregeling Zelfstandig Ondernemers), voor in Arnhem gevestigde ondernemers en zzp'ers. Om de Tozo-regeling te kunnen uitvoeren, heeft de gemeente Arnhem uiteindelijk circa 90 arbeidskrachten ingezet. Het college van B&W geeft in de raadsbrief aan dat een precieze uitwerking door het kabinet van de Tozo-regeling er nog niet is. Daardoor kan de uitvoering nog niet volledig van start. De gemeente heeft er wel voor gekozen, nu dit nog niet het geval is, ondernemers die zich gemeld hebben (inmiddels 2.200) te benaderen en te vragen of er sprake is van een urgente situatie waardoor zij direct geld nodig hebben. Er is dan de mogelijkheid om via een online-aanvraagformulier een voorschot aan te vragen.

Andere besluiten en voornemens van het college van B&W, zoals opgenomen in de raadsbrief van 26 maart 2020 zijn:

- College van B&W kondigt aan dat er een noodverordening in de maak is, gebaseerd op een nieuwe aanwijzing van de minister van VWS aan de voorzitter van de veiligheidsregio (i.c. VGGM).
- Aangegeven is dat de gemeente met het onderwijs werkt aan een plan om ervoor te zorgen dat voor alle leerlingen les op afstand mogelijk is en dat er een laptop, computer of tablet beschikbaar is. En de gemeente kijkt met scholen wat gedaan kan worden voor leerlingen die thuis meer begeleiding nodig hebben.
- Het college geeft aan dat het mogelijk is uitstel van gemeentelijke belastingen aan te vragen. Uitstel geldt voor ondernemers die ingeschreven staan bij de Kamer van Koophandel (dit omvat dus ook bijvoorbeeld stichtingen en verenigingen).
- Verder zegt het college toe dat de gemeente coulant omspringt met huurvoorwaarden. Verder zal er per direct geen huur in rekening gebracht worden voor de periode waarin de sportaccommodaties gesloten zijn.

- Tijdelijk verruimen van de expeditie-tijden voor supermarkten door het vervroegen en uitbreiden van de tijden met 1 uur (dus van 6:00 - 20:00 in plaats van het huidige regime van 7:00 - 19:00 uur), ook ten behoeve van het ouderenuur van 7 tot 8.00 uur.

De raadsbrief van 2 april bevat geen nieuwe maatregelen en de raadsbrief van 9 april 2020 bevat wel enkele nieuwe door het college genomen maatregelen:

- Stichting Ondernemersfonds Arnhem (SOFA) heeft in nauw overleg met de gemeente Arnhem een tijdelijk Noodfonds opgericht met als doel het ondersteunen van projecten en initiatieven die de economische schade door het coronavirus voor Arnhemse ondernemers beperken. Het fonds ondersteunt geen individuele ondernemers maar wel ondernemerscollectieven.
- Er is een cruiseschip in gebruik genomen ten behoeve van de extra opvang van daklozen (met een capaciteit van 40 opvangplekken), als aanvulling op andere voorzieningen¹³.

In de raadsbrief van 9 april kondigt het college ook aan dat Gedeputeerde Staten van Gelderland richting de Gelderse gemeenten hebben uitgesproken dat het zich wil inzetten voor inwoners, ondernemers en gemeenten in de crisistijd. Het college bericht dat GS in regionaal verband met Nijmegen en Arnhem het initiatief heeft genomen om te komen tot een 'Gezamenlijk actieplan economie'. De contouren daarvan zijn als volgt:

- Provincie is bereid op korte termijn op verzoek van onder andere gemeenten acute steun te bieden waar nodig.
- Voor de middellange termijn is het voornemen voor verschillende sectoren en beroepen een regionaal plan van aanpak te maken met maatregelen die bijdragen aan economisch herstel en behoud van werkgelegenheid (bijvoorbeeld wordt gedacht aan robuuste investeringen of het naar voren halen van investeringsimpulsen).
- De provincie werkt verder aan een breed pakket met bedrijfseconomische ondersteuning voor bedrijven, in samenwerking met andere provincie(s), VNO-NCW en het ministerie van Economische Zaken.

In een brief aan de raad van 21 april¹⁴ licht het college van B&W toe op de in gang gezette inspanningen om de economie te ondersteunen. De brief bevat onder meer de volgende initiatieven waarvoor de gemeente samenwerkt met onder andere de provincie en Oost NL:

- De provincie Gelderland is een taskforce gestart om met de toeristische sector te komen tot een aanvullende efficiënte en effectieve set van maatregelen die concreet invulling gaat geven aan herstelmaatregelen voor de vrijetijdsector in Gelderland op de korte en middellange termijn. De provincie heeft de volgende partijen betrokken: KHN,

¹³ Gemeente Arnhem, college van B&W, Brief aan gemeenteraad: *opvang daklozen tijdens de coronacrisis*, 7 april 2020.

¹⁴ Gemeente Arnhem, college van B&W, Brief aan gemeenteraad: *Overzicht actualiteit en inspanningen ter ondersteuning van de Arnhemse economie*, 21 april 2020.

de Recron, Erfgoed Gelderland, Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen en de Provincie Gelderland. De gemeente Arnhem zal aansluiting zoeken bij de Taskforce.

- Met Oost NL zal afgestemd worden over de overbruggingsleningen aan startups, scale-ups en innovatieve MKB-bedrijven waarvoor het Rijk € 100 miljoen heeft vrijgemaakt en waarvan de uitvoering bij de regionale ontwikkelingsmaatschappijen ligt. Deze ondernemingen kunnen vanaf 20 april eenvoudiger aan krediet komen. Oost NL heeft dan 7,5 mln. beschikbaar heeft voor startups en scale-ups. De komende periode zal er uitgebreider gecommuniceerd worden door Oost NL over criteria en de aanvraagprocedure.

Beleidsneutrale Op 28 april 2020 biedt het college het raadsvoorstel 'Perspectiefnota 2021-2024' aan.
Perspectief- Het betreft een perspectiefnota zonder omvangrijke beleidsintensivering en/of
nota aanpassingen, gelet op de coronacrisis. De focus ligt op dit moment op bestrijding van de crisis en het tegelijk draaiend houden van de stad en voorbereiden op de tijd dat de samenleving weer normaliseert. Het college is terughoudend met beleidsintensivering mede omdat er grote onzekerheden zijn over de impact van de coronacrisis. Het is ook nog onduidelijk hoe het Rijk de gemeenten zal compenseren.

Op 2 mei 2020 besluit het college van B&W tot instelling van het 'Loket Anderhalve-meter', mede naar aanleiding van raadvragen over een artikel in de Gelderlander over coronaproof-terrassen in Nijmegen.

Op 12 mei 2020 beantwoordt het college van B&W vragen van de fractie van Arnhem Centraal¹⁵, onder andere "wat het college gaat doen om te voorkomen dat bovengenoemde groep (...) op straat komt te staan, de inkomstenbron verliest en daarmee (vaak definitief) in de bijstand komt". Een aanvullende vraag is "is een noodfonds voor deze groep toch een goede manier om te helpen. Zo nee, welke andere opties heeft het college?" Het college verwijst in zijn antwoord primair naar de landelijk getroffen maatregelen, zoals NOW, Tozo en TOGS en stelt verder dat getroffen ondernemers onder voorwaarden een beroep kunnen doen op de bijstand, met als kanttekening "dat dit zeker geen situatie is die wij in normale tijden wenselijk achten." Het college verwijst ook naar de bestaande gemeentelijke voorzieningen als Bbz en ziet geen reden voor instelling van een noodfonds.

De gemeente Arnhem heeft verder een financiële impactanalyse 'gevolgen corona-crisis' opgesteld¹⁶. Bij de besluitenlijst van het college van B&W van 12 mei 2020 is deze impactanalyse opgenomen. De impactanalyse raamt de impact van ontwikkelingen en be-

¹⁵ College van B&W Arnhem, *Brief aan raad, onderwerp: Schriftelijke vragen art. 44 Rvo over 'Vervolg art. 44 vragen: ondernemers tussen wal en schip'*, 19 mei 2020.

¹⁶ Gemeente Arnhem, *Bijlage Financiële impactanalyse gevolgen corona-crisis*, bij besluitenlijst College van B&W van dinsdag 12 mei 2020.

leidskeuzes en besluiten op zowel nationaal als lokaal niveau. Een actualisatie van de impactanalyse corona is 13 oktober 2020 aangeboden aan de gemeenteraad.

Op 19 mei zendt het college van B&W een brief aan de raad met als onderwerp 'Aanpak en scenario's coronavirus'. In deze brief¹⁷ informeert het college de raad over de genomen initiatieven, welke stappen worden gezet en hoe het college de gemeenteraad daar bij wil betrekken.

- Wat is gedaan? Het college van B&W geeft aan dat in de afgelopen weken in Arnhem gewerkt is aan een integrale aanpak om te komen tot een nieuwe begroting. De belangrijke elementen van de aanpak zijn:
 - Crisisbeheersing corona, met een crisisteam onder leiding van de burgemeester.
 - Financiële impact Corona, waarbij vermeld wordt dat er een team is ingericht om dit te monitoren (i.c. het Corona Finance Team). De inzet van dit team heeft inmiddels geleid tot een eerste financiële impactanalyse, die de raad heeft ontvangen als bijlage bij de Perspectiefnota. Het college kondigt verder aan dat wordt gewerkt aan een monitor/dashboard.
 - Beleidsmatige impact corona, waarbij de aandacht vooral uitgaat naar (1) sociaal-maatschappelijke thema's en welzijn en (2) sociaaleconomische thema's als economie, werk en inkomen(sondersteuning). Wat het laatste betreft bekijkt het college onder meer het naar voren halen van investeringen.
 - Begroting 2021-2024, waarbij het college van B&W het dilemma schetst waar hij voor geplaatst is: enerzijds zijn er veel onzekerheden, waardoor behoedzaamheid gepast zou zijn, maar anderzijds is er behoefte aan daadkracht om te zorgen dat inwoners gezond blijven en zo weinig mogelijk in financiële problemen komen.
- Het college licht toe op de wijze waarop de raad in de komende maanden wordt geïnformeerd en wordt betrokken bij onder meer de begroting voor 2021-2024. Piketpalen zijn:
 - Raadsinformatiebrief in de eerste week van juni over de maatregelen die Arnhem heeft genomen of in deze tijd neemt in het kader van corona.
 - Medio juni coronamonitor met toelichting.
 - Voor de zomer raadsinformatiebrief over verdere 'oplading' van de begroting, coronamonitor met toelichting en financiële impactanalyse.
 - Raadsinformatiebrief tweede helft augustus met actualisatie en verdere uitwerking van corona-gerelateerd beleid en tegelijk coronamonitor met toelichting en financiële impactanalyse.
 - Halverwege september versturen van begroting aan de gemeenteraad.

Op 2 juni wordt in een collegenota voorgesteld te besluiten tot:

¹⁷ College van B&W Arnhem, *Raadsbrief, onderwerp: Aanpak en scenario's coronacrisis*, 19 mei 2020.

- Het waar mogelijk beschikbaar stellen van aanvullende terrasruimte in de periode van 1 juni tot 1 oktober 2020 in verband met de coronacrisis.
- Beroep te doen op de hardheidsclausule van artikel 63 van de Algemene wet op de Rijksbelastingen om geen leges te heffen over de aanvullende terrasvergunningen die worden verleend in het kader van de coronamaatregelen.

Arnhemse aanpak

Op 2 juni 2020 vat het college van B&W in de raadsbrief 'Arnhemse aanpak: de weg vooruit' samen wat de gemeente tot dusver heeft gedaan en met name hoe het college invulling heeft gegeven aan deze Arnhemse aanpak¹⁸. Het college geeft aan dat het streven is landelijke regelingen te vertalen naar een zo passend mogelijke Arnhemse invulling met daarbij één kanttekening: "bij een crisis met een impact zoals nu bij corona, kan de gemeente helpen dempen maar de gemeente is niet dé verzekeringsnemer van alle risico's".

Het college van B&W typeert de 'Arnhemse aanpak' als volgt:

- Doen wat direct nodig is voor onze Arnhemmers.
- Waar mogelijk en nodig een Arnhemse invulling hanteren die verschil maakt.
- Terwijl we ons voorbereiden op de stap voorwaarts, nemen we ondertussen alvast enkele maatregelen.

Verder geeft het college aan dat in de gekozen aanpak steeds de volgende uitgangspunten een rol hebben gespeeld:

- We hebben oog voor kwetsbare groepen.
- We willen onze stedelijke infrastructuur overeind houden.
- We zijn altijd in verbinding met de stad.

De volgende maatregelen zijn genomen::

- Subsidies aan instellingen worden niet stopgezet maar lopen door. De gemeente vraagt wel om creatieve alternatieve invullingen waar mogelijk.
- De gemeente regelde - in regionaal verband - de omzetgarantie voor zorgaanbieders. Zij kregen de vrijheid hun zorgverlening op alternatieve manieren in te zetten.
- In de eerste week van de crisis ontvingen ondernemers uitstel van belastingbetaling.
- De gemeente maakt afspraken met corporaties en particuliere verhuurders opdat uitzettingen niet plaatsvinden in deze coronacrisistijd.
- De gemeente maakt afspraken met grote schuldeisers over coulance en maatwerk en hoe zij zelf wanbetalers attenderen op hulp.
- Huurders van gemeentelijke panden krijgen uitstel van betaling tot oktober en indexaties van huren zijn opgeschoven voor huurders die in hun bedrijfsvoering door de coronacrisis zijn geraakt.

¹⁸ College van B&W Arnhem, *Raadsbrief, onderwerp: Arnhemse aanpak: de weg vooruit*, 2 juni 2020.

- Meer dan 400 laptops worden samen met Stichting Leergeld verstrekt aan leerlingen die daar zelf niet over konden beschikken.
- Met partners in het jongerenwerk zijn afspraken gemaakt over extra inzet richting deze kwetsbare groep.
- Zodra het weer kon, stelt de gemeente sportvelden open en zorgt ook voor aanbod voor kinderen die niet ergens lid zijn en voor ruimte voor commerciële sportaanbieders.
- De hulpwebsite 'voorelkaarinarnhem' is in samenwerking met partijen uit de stad gerealiseerd (meer dan 400 vrijwilligers meldde zich).
- De gemeente ondersteunde bijzondere initiatieven, zoals de mondmaskerfabriek van de 'Refugee Company'.
- In nauw overleg met Stichting Ondernemersfonds Arnhem is een bijzonder noodfonds gelanceerd voor (collectieven van) ondernemers met ideeën die de economische structuur overeind houden.
- Afvalinzameling is geïntensiveerd en grofvuil ophalen is tijdelijk gratis.

Een bijlage bij deze raadsbrief bevat een overzicht van de maatregelen en acties die in het kader van de Arnhemse aanpak tot nu toe zijn genomen.

De volgende maatregelen worden door BEA gekwalificeerd als corona-steunmaatregel in de zin van het voorliggende onderzoek.

- Kinderen en Onderwijs
 - In samenwerking met stichting Leergeld zijn 430 laptops beschikbaar gesteld voor kinderen in arme gezinnen.
- Economie, cultuur, sport en evenementen
 - Informatievoorziening aan ondernemers via gemeentelijke website en andere communicatiekanalen over regelingen en ondersteuningsprogramma's is opgeschaald.
 - De gemeentelijke klantenservice, de afdeling Economie en Bureau Zelfstandigen werken samen voor een zo goed mogelijke informatievoorziening.
 - E-mailadres ondernemen@arnhem.nl is opengesteld om de vele vragen van ondernemers op te kunnen vangen en spoedig van antwoord te kunnen voorzien.
 - Uitstel belastingaanslag voor ondernemers (voor ozb, rioolheffing en afvalstoffenheffing) is mogelijk gemaakt.
 - Er is regelmatig bestuurlijk en ambtelijk contact met diverse ondernemersorganisaties, zoals Koninklijke Horeca Nederland, Stichting Ondernemers Fonds Arnhem, Verenigingen Eigenaren Centrum Arnhem, Ondernemers Kontakt Arnhem, Platform Binnenstad Arnhem, en daarnaast ook met Arnhemse sportverenigingen, Papendal en Vitesse.
 - Overleg met provincie over een 'actieplan economie', voor economisch herstel en behoud van werkgelegenheid.
 - De expeditie-tijden voor supermarkten aangepast zodat zij hun klanten maximaal kunnen faciliteren.

- In aanloop naar het opnieuw onder voorwaarden toestaan van terrassen voor horeca, is overlegd met Koninklijke Horeca Nederland (regio Arnhem), Platform Binnenstad Arnhem en de binnenstadsbewoners over de praktische invulling hiervan.
- Voor het gastvrij maar ook corona-proof ontvangen van bezoekers in de stad besloten om 'City Hosts' in te zetten, die bezoekers helpen bij en voorlichten over het omgaan met de corona-maatregelen;.
- Voor ondernemers of organisaties die vragen hebben of hulp nodig hebben bij de nieuwe fase sinds 1 juni, een speciaal loket geopend waar een multidisciplinair team vragen beantwoordt. Het betreft vooral vragen rond wet- en regelgeving. Ook bespreekt en beoordeelt dit team tijdelijke initiatieven die leven bij ondernemers rond de coronamaatregelen. Het sinds de crisis operationeel zijnde mailadres ondernemen@arnhem.nl fungeert als digitale ingang voor ondernemers.
- Samen met Stichting Ondernemers Fonds Arnhem een noodfonds opgericht om initiatieven en projecten te ondersteunen die de economische schade door het coronavirus bij Arnhemse ondernemers te beperken.
- Op de gemeentelijke website is een speciale Coronapagina aangemaakt, met onder meer gerichte informatie over uitkeringen. Voor ondernemers is een aparte pagina ingericht met informatie over ondernemen en het coronavirus. Hier zijn alle verschillende regelingen van het Rijk (Tozo, NOW en Togs) en gemeente terug te vinden.
- Informatievoorziening aan culturele instellingen en evenementenorganisaties is gestart via de gemeentelijke website en andere communicatiekanalen over regelingen en ondersteuningsprogramma's.
- Partijen aan wie subsidies of opdrachten zijn verstrekt, ondersteund met de mogelijkheden om activiteiten op alternatieve manier in te vullen.
- Overleg met evenementen- en festivalorganisaties over alternatieven of later doorgaan van evenementen. De gemeente stelt zich coulant op bij subsidies.
- Samen met stadsmarketing Arnhem ingezet op activiteiten om de Arnhemmer en haar bezoekers op een positieve manier een hart onder de riem te steken. Een voorbeeld is de actie van de Dit Is Pas Arnhem cadeaukaarten: De Dit Is Pas Arnhem - Pluim. Met de pluim kun je een persoonlijke held een pluim geven en daarmee steun je de lokale ondernemers in de stad die hierop zijn aangesloten.
- Met Nijmegen en de provincie afgesproken in '025-verband' op te trekken als het gaat om het noodpakket voor cultuur dat het Rijk in het leven heeft geroepen.
- Wekelijks overleg met Cultuur Netwerk Arnhem over hoe de gemeente cultuurinstellingen kan helpen.
- Voor sportclubs de huur opgeschort voor de huur van gemeentelijke locaties voor de periode waar sportaccommodaties gesloten zijn.
- Samen met de Arnhemse Sportfederatie een uitvraag gedaan onder sportverenigingen over de verwachte impact van de coronacrisis op de vereniging
- Werk en inkomensondersteuning
 - Alle uitbetalingen in het kader van levensonderhoud prioriteit gegeven.

- Extra capaciteit ingezet om de piek aan aanvragen voor bijvoorbeeld Tozo en bijstand te kunnen opvangen.
- Dienstverlening aan inwoners met schulden gecontinueerd. Intakes en afspraken vonden in afgelopen weken telefonisch plaats of fysiek op gepaste afstand;
- De partners in Vroeg Erop Af verzocht om mensen met betalingsachterstanden te benaderen en te attenderen op hulpmogelijkheden. We zetten in op extra communicatie om mensen met financiële vragen/problemen te wijzen op ons hulpaanbod;
- Er bij de Arnhemse woningcorporaties en particuliere verhuurders op aangedrongen om geen huisuitzettingen doen tijdens de coronacrisis. Ook hebben deze verhuurders toegezegd zich maximaal in te spannen om maatwerkoplossingen te vinden voor huurders die door het coronavirus in betalingsproblemen gekomen zijn.
- In samenspraak met Rijnstad de mogelijkheid geboden voor laagdrempelige budgetchecks voor mensen waar de inkomenssituatie plots veranderd;
- Specifiek voor jongeren ingezet op gerichte communicatie over hulp bij schulden;
- De landelijke Tozo-regeling uitgevoerd voor kleine ondernemers. Al voor de regeling bekend was, stelden we de regeling open. Waar nodig verstrekt de gemeente direct voorschotten. Inmiddels zijn alle beschikkingen afgegeven;
- Zelfstandig ondernemers die een krediet hebben van de gemeente geen rente in rekening gebracht over het eerste kwartaal;
- De pilot 'Geldzaken & Ondernemers' gestart. Met daarbij specifieke aandacht voor ondernemers die door Corona in schulden zijn geraakt.
- Zorg en welzijn
 - De omzet van zorgaanbieders onverminderd vergoed; dit betreft aanbieders van jeugdzorg en Wmo. Ook voor vervoer en dagbesteding zijn afspraken gemaakt.
- Overig
 - Huurders van gemeentelijk vastgoed uitstel gegeven van huurbetalingen tot maximaal 1 oktober 2020. Voor huurders die met hun bedrijfsvoering in de problemen zijn gekomen is de huurindexering opgeschort

Matching Rijk
t.b.v. cultuur

- In een raadsbrief 'Bijdrage culturele instellingen t.b.v. matching Rijk' van 9 juni 2020 informeert het college van B&W de gemeenteraad over zijn besluit per die datum om:
- Kennis te nemen van de brief van de minister van OCW aan de Tweede Kamer m.b.t. de 300 miljoen euro steun voor de culturele sector en de impact hiervan voor Arnhemse instellingen.
 - Musis en Stadstheater Arnhem, Luxor Live en Focus Filmtheater een bijdrage toe te kennen van respectievelijk maximaal € 211.000, € 125.000 en € 90.500 zodat de instellingen - met ieder een gelijke bijdrage van de provincie Gelderland - een aanvraag kunnen doen voor ondersteuning door het Rijk.
 - Dit bedrag van in totaal maximaal € 426.500 te dekken uit de geoormerkte middelen voor cultuur die door het Rijk aan de gemeente worden toegekend voor compensatie van de coronaschade voor de periode media maart tot 1 juni 2020.

Toegelicht wordt dat de gemeente een structurele subsidierelatie heeft met de instellingen en dat de podia sinds de sluiting medio maart kampen met acuut inkomstenverlies en doorlopende kosten. Sinds 1 juni mogen zij onder voorwaarden weer beperkt publiek ontvangen. Dit is niet voor elke instelling opportuun.

- De provincie Gelderland onderschrijft het belang van de drie podia/theaters voor Gelderland en volgt het principe van “50% stad en 50% provincie” voor de regionale matching.
- Gedeputeerde Staten nemen hierover op 16 juni 2020 een besluit als onderdeel van het noodpakket van de provincie van 50 miljoen euro. Inzet van de gemeente Arnhem is om ook andere Arnhemse culturele infrastructuur onderdeel te laten uitmaken van dit noodpakket.
- De bijdrage van de gemeente Arnhem is nodig omdat de drie instellingen geen aanvraag kunnen indienen bij één van de drie landelijke cultuurfondsen zonder deze bijdrage. De bijdrage ‘rendeert’ verder in die zin dat met de bijdrage een factor 3 aan andere overheidsmiddelen beschikbaar komt voor deze instellingen.

Het college geeft verder aan dat ook aandacht nodig is voor de andere culturele instellingen in Arnhem. In de raadsbrief wordt aangegeven dat er bij onder meer Rozet, Museum Arnhem en De Kerk, Huis van Puck, Posttheater en SLAK (atelierstichting) financiële problemen aan de orde zijn of dreigen.

Corona-dash-board

In de raadsbrief ‘Coronadashboard’ van 9 juni 2020 licht het college van B&W toe dat de gemeente een coronadashboard heeft ontwikkeld met als doel om de raad, ondernemers, inwoners, kennisinstellingen en belangenbehartigers inzicht te bieden in de effecten van de coronacrisis, waarbij dit inzicht kan dienen voor onderbouwing van beleidskeuzes en lokale beleidsscenario’s.

Het coronadashboard is opgebouwd aan de hand van vier thema's:

- COVID-19.
- Economie, werk & inkomen.
- Welzijn.
- Gemeentelijke financiële risico's.

Verlengen van maatregelen

In de raadsbrief ‘Verlengen aanvullende terrassen i.v.m. coronacrisis’ wordt toegelicht dat het college van B&W het eerder genomen besluit om horeca onder voorwaarden toe te staan terrassen uit te breiden wil verlengen (in het bijbehorende collegebesluit is bepaald dat de verlenging betrekking heeft op de periode van 1 oktober 2020 tot 1 april 2021). Het collegebesluit van 22 september 2020 betreft de toepassing op basis van artikel 63 van de Algemene wet inzake Rijksbelastingen, van de hardheidsclausule ex artikel 63 van de Algemene wet inzake Rijksbelastingen ten aanzien van de leges voor de aanvullende terrasvergunningen die voor de periode 1 juni 2020 tot 1 oktober 2020 verleend worden in het kader van de coronamaatregelen ('1,5 meter regeling') waardoor het aanslagbedrag met 100% wordt verminderd.

Eerder zijn 70 terrassen met extra terrasruimte vergund. De wens van de Arnhemse horeca is om ook na 1 oktober de extra terrasruimte voort te zetten met de mogelijkheid om een overkapping aan te brengen. Opnieuw zal de gemeente ruimhartig aanvullende terrasruimte ter beschikking stellen, mits het veilig is en geen overlast veroorzaakt. Ondernemers kunnen het verzoek tot aanvullende terrasruimte via het Anderhalve Meter Loket kenbaar maken. Ook nu zal de gemeente geen leges in rekening brengen bij de horecaondernemers zodat zij niet voor extra kosten komen te staan.

Indien een organisatie dreigt om te vallen dan wordt maatwerk ingezet een afweging tussen verhuur van panden en voorkomen van leegstand. Dit geldt voor organisaties die horen bij de door het Kabinet vastgestelde sectoren. Hulp blijft beperkt tot maximaal de huur

Werken aan
herstelagenda

In een raadsbrief d.d. 11 augustus, met als onderwerp 'Nadere onderbouwing Herstelagenda' (afdoen motie 20M166), wordt nader ingegaan op het op 7 juli 2020 aan de gemeenteraad raadsvoorstel 'Arnhemse Herstelagenda coronacrisis'. Gesteld wordt dat de coronacrisis een groot effect heeft op de economie en daarmee op de werkgelegenheid. Er is een toename van mensen die beroep doen op WW of een bijstandsuitkering. De door het Rijk ingestelde Tijdelijke Werkgroep Sociale Impact Coronacrisis vraagt aandacht voor een kwetsbare groep mensen op de arbeidsmarkt. Extra zwaar getroffen zijn:

- Laaggeschoolden, al dan niet met een arbeidsbeperking.
- Mensen met een migratieachtergrond.
- Statushouders.
- Mensen met gebrek aan (recente) werkervaring of een hogere leeftijd.

Bij onvoldoende of traag economisch herstel is er kans op blijvende werkloosheid voor mensen vooral uit deze groepen. De gemeente Arnhem gaat daarom uit van een extra investeringsbehoefte in 2021 en 2022 op de volgende punten:

- Ondersteuning van mensen die nieuw instromen in de bijstand met scholing, begeleiding en coaching.
- Extra investeringen in mensen die al langer aan de kant staan (idem).
- Extra inzet op de grootste risicogroepen, zzp'ers, jongeren en statushouders.
- Vasthouden van werk door semipubliek werkgeverschap via Scalabor/Stichting aan de slag.
- Extra inzet op kwetsbare Arnhemmers die structurele ondersteuning nodig hebben.

In de raadsbrief 'Anticyclisch investeren Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis' van 27 oktober 2020 licht het college van B&W toe dat zij anticyclisch wil investeren om zo het wegvallen van investeringen door de coronacrisis in enige mate te compenseren. Het college geeft aan te willen investeren daar waar de impact het grootst is en het meest bijdraagt aan de grote transities en de opgaven die daar bij horen zoals de energietransitie, duurzame mobiliteit, circulaire economie en klimaatadaptatie. De anticyclische investeringen zijn bedoeld om tegen de conjunctuur in voor extra werkgelegenheid te zorgen:

- Direct werk door uren van mensen die aan de slag gaan.
- Werk omdat de stad geloof krijgt en ook gaat investeren.
- Maar ook werk voor Arnhemmers met afstand tot de arbeidsmarkt.

Investeringsvinden plaats op terreinen die aansluiten op andere overheidsagenda's en de belangrijke maatschappelijke opgaven waar Arnhem voor staat. De gemeente houdt rekening met een investeringsbedrag van in totaal circa € 13,8 miljoen. Ingezet wordt op:

- Versterking van Arnhem binnen de Groene Metropoolregio.
- Versterking van Arnhem via krachtige wijken.
- Ingezet wordt met name op drie gebieden:
 - Arnhem-Oost.
 - Kronenburg/Vredenburg.
 - Centrumgebied.

Afwegingskader corona 2020-2021 In de vergadering van 2 september 2020 heeft de gemeenteraad per motie aandacht gevraagd voor 'de gevolgen van uitstel van betalingen voor gesubsidieerde instellingen in Arnhem'. Aanleiding is dat de gemeente Arnhem sportverenigingen, cultuurinstellingen, welzijnsorganisaties, wijkinitiatieven uitstel van betaling verleent, bijvoorbeeld voor huur van onroerend goed of betaling gemeentelijke belastingen. In de raadsbrief 'Arnhems afwegingskader corona 2020 – 2021' van 13 oktober 2020 is een afwegingskader beschreven dat aansluit bij de bestaande maatregelen en interventies. Aanleiding voor het afwegingskader is dat er instellingen zijn die uitstel van betaling hebben gekregen maar in hun voortbestaan worden bedreigd indien zij uitgestelde huur alsnog moeten betalen. Toegelicht wordt dat gesubsidieerde partijen als sportverenigingen, cultuur- en welzijnsinstellingen vaak zowel een bestuursrechtelijke (subsidie-) relatie hebben met de gemeente als een privaatrechtelijke relatie, bijvoorbeeld indien zij ruimte huren van de gemeente. Het college wil extra steun verbinden aan de gesubsidieerde activiteiten zodat de betreffende instellingen de gesubsidieerde activiteiten kunnen blijven uitvoeren.

Het college geeft aan dat voor de gesubsidieerde instellingen generieke maatregelen zijn geformuleerd:

- Indexatie van huren wordt wel doorgevoerd. Indien noodzakelijk dan vindt er compensatie plaats via maatwerk. Ook in de subsidies worden de subsidiebedragen jaarlijks geïndexeerd.
- Het college kiest voor incidentele maatregelen en niet voor maatregelen met een structurele doorwerking.
- De mogelijkheid tot uitstel van huurbetaling wordt uitgebreid tot maximaal 12 maanden tot 1 mei 2021.
- Uitstel van huurbetaling is een generieke maatregel die de gemeente op maatwerkbasis inzet, gebaseerd op een individuele beoordeling van urgentie en risico's.
- Het college geeft aan dat de huur voor sportaccommodaties al voor drie maanden is kwijtgescholden en dat daarna de huurverplichtingen weer is doorgevoerd.
- De gemeente stelt geen generiek noodfonds in.

Met als basis uitstel van huurbetaling als generieke maatregel, kunnen aanvullend de volgende stappen worden gezet:

- Steun wordt verleend in de vorm van een (publiekrechtelijke) subsidie. Indien steun in de vorm van subsidie nadelige effecten heeft, kan steun via gedeeltelijke dan wel volledige kwijtschelding van huur plaatsvinden.
- Steun kan bestaan uit steun ten laste van de gemeentelijke exploitatie, liquiditeitssteun en/of garantstelling, waarbij steun met het minste beslag op de gemeentelijke exploitatie altijd de voorkeur heeft.
- Ter beperking van het financiële risico worden eventuele garantstellingen en leningen voor 50% in mindering gebracht op het beschikbare budget van € 250.000.
- De garantstelling eindigt op 1 mei 2021.
- Hoe hoger het bedrag van de steun, hoe uitgebreider de motivatie en de verantwoordingseisen van de aanvrager zullen moeten zijn.

Het afwegingskader is vastgesteld in een collegebesluit op 13 oktober 2020 en ter informatie in een raadsbrief naar de raad gezonden. Het afwegingskader is een antwoord op door de raad gestelde vragen over hoe om te gaan met uitstel van betalingen voor gesubsidieerde instellingen (bij motie van 2 september 2020, 'Is uitstel ook afstel').

Voor partijen waarmee de gemeente geen subsidierelatie heeft maar wel een privaatrechtelijke (huur-) relatie, kunnen maatregelen worden ingezet voor zover zij behoren tot door het kabinet aangewezen sectoren. De gemeente heeft vanaf oktober 2020 voor deze groep instellingen de volgende maatregelen genomen:

- Mogelijkheid tot uitstel van huurbetaling wordt uitgebreid tot 12 maanden tot 1 mei 2021.
- Indexatie van huur wordt wel doorgevoerd.
- Indien een organisatie dreigt om te vallen, wordt maatwerk ingezet voor afweging tussen verhuur van panden en voorkomen van leegstand.
- Het college kiest voor incidentele maatregelen en niet voor maatregelen met een structurele doorwerking.

Compensatie Rijk dekt groot deel kosten	Op 13 oktober biedt het college ook de raadsbrief 'Actualisatie impactanalyse corona en effecten septembercirculaire 2020'. Het college van B&W schetst hierin dat de financiële impact van corona op de gemeentelijke financiën wordt geraamd op circa € 12 miljoen aan extra lasten en/of minder baten. Deze raming is vrijwel gelijk aan een eerdere raming in augustus 2020. In de raadsbrief wordt ook toegelicht op de extra bijdragen van het Rijk voor de gemeente, met name de twee steunpakketten van 28 mei 2020 en 28 augustus 2020. De totale compensatie van het Rijk wordt geraamd op € 10,5 miljoen, waardoor de conclusie wordt getrokken dat deze compensatie het overgrote deel van de nadelige effecten van corona in de gemeentelijke exploitatie opvangt.
---	---

Op 27 oktober wordt een raadsbrief verzonden door het college met daarin een toelichting op en een uitwerking van de herstelagenda en het voornemen om als lokale overheid anticyclisch te investeren om zo de negatieve gevolgen van de coronacrisis te helpen beperken.

Het anticyclisch investeren richt zich op het ‘tegen de conjunctuur in’ stimuleren van extra werkgelegenheid in de vorm van:

- Direct werk door uren van mensen die aan de slag gaan.
- Werk omdat de stad geloof krijgt en ook gaat investeren.
- Werk voor Arnhemmers met afstand tot de arbeidsmarkt.

Aangrijpingspunten voor anticyclisch investeren door de gemeente vormen onder meer:

- Versterking van Arnhem binnen de Groene Metropoolregio (betreft de gemeenten in de regio Arnhem Nijmegen en regio Foodvalley, door inzet op onder meer uitbreiding van groen, bevorderen van circulaire economie, duurzame mobiliteit, klimaatadaptatie en energietransitie.
- Versterking van Arnhem via ‘krachtige wijken’, waarbij inspanningen zich focussen op:
 - Arnhem Oost.
 - Kronenburg/Vredenburg.
 - Centrumgebied.

3.2 Aantal corona-steunmaatregelen met uitsplitsing naar categorie

Op basis van uitgebreide deskresearch in combinatie met gevoerde gesprekken met de ambtelijke contactpersoon voor het rekenkameronderzoek en het bestuurlijk aanspreekpunt voor het rekenkameronderzoek is het navolgende overzicht opgesteld van door de gemeente Arnhem genomen corona-steunmaatregelen.

Voor een overzicht van maatregelen gericht op corona met een ander karakter verwijst BEA naar bijlage I.

Legenda behorend bij het overzicht:

Besluit

- B Burgemeestersbesluit
- C Collegebesluit
- RB Raadsbesluit

Steuncategorieën

- F Faciliterende maatregel
- L Liquiditeitsondersteuning
- G Financiële maatregel
- O Overige hulp

Doelgroepcategorieën

G Generiek

S Sector

L/A Leveranciers/afnemers

B Burgers

Nr.	Datum 2020	Maatregel	Be-sluit	Steun	Doel groep
1.	15-3	Regeling voor aanvragen van uitstel belasting-aanslag (OZB, rioolheffing en afvalstoffenhef-fing).	C	L	G
2.	18-3	Continuering dienstverlening aan Arnhemmers met schulden, met accent op leefgeld.	C	G	B
3.	18-3	Inrichting webpagina op www.arnhem.nl met informatie voor inwoners, ondernemers en instellingen	C	F	G
4.	18-3	Gemeente continueert subsidie aan instellin-gen ook als zij prestaties vanwege corona niet kunnen leveren	C	G	G
5.	26-3	Mogelijkheid van voorschot op Tozo	C	L	G
6.	26-3	Coulant omgaan met huurvoorwaarden ge-meentelijk vastgoed.	C	G	G
7.	26-3	Geen huur in rekening brengen voor de periode waarin de sportaccommodaties gesloten zijn.	C	G	S
8.	26-3	Tijdelijk verruimen expeditietijden supermark-ten t.b.v. 'ouderenuur'.	C	F	S
9.	26-3	Inrichten website 'www.voorelkaarinarnhem.nl' i.s.m. zorginstellingen	C	F	G
10.	2-4	Extra daklozenopvang (40 plekken) d.m.v. een schip	C	G	S
11.	9-4	Noodfonds van Stichting Ondernemersfonds Arnhem (SOFA), opgezet in overleg met de ge-meente Arnhem, voor ondersteunen van pro-jecten die de economische schade van corona voor Arnhemse ondernemers beperken.	C	? (lijkt geld van fonds)	G
12.	9-4	Ook voortgezet onderwijs kan beroep doen op invalpool Stichting PAS voor noodopvang	C	F	S
13.	april	Individuele huurders die daar om verzoeken maximaal 2 maanden uitstel van huur verle-nen.	C	G	G
14.	april	Zes maanden uitstel van indexering van huur voor ondernemers die onder door kabinet vast-	C	G	G

		gestelde sectoren vallen.			
15.	9-4	430 laptops geleverd aan scholen t.b.v. leerlingen uit huishoudens op sociaal minimum i.s.m. Stichting Leergeld en Dullertstichting	C	F/G	S
16.	9-4	Mogelijkheid voor evenementen om nieuwe plek op de agenda te kiezen in loop van 2020	C	F	S
17.	april	Initiatief Midden-Gelderland Werkt Door van het WSP Midden-Gelderland, om werkgevers met overcapaciteit en behoefte aan menskracht bij elkaar te brengen, ook omdat zo mensen hun baan en inkomsten kunnen behouden.	Besluit van WSP	F	G
18.	2-6	Toepassen van hardheidsclausule van Algemene wet inzake Rijksbelastingen t.a.v. leges voor de aanvullende vergunningen voor de periode 1 juni 2020 tot 1 oktober 2020 in het kader van corona, waardoor het aanslagbedrag met 100% wordt verminderd.	C	G	S
19.	2-6	Besluiten tot het –waar mogelijk- beschikbaar stellen van aanvullende terrasruimte in periode van 1 juni 2020 tot 1 oktober 2020.	C	F	S
20.	Bijlage bij raads-	Gemeentelijke klantenservice, afdeling Economie en Bureau Zelfstandigen werken samen t.b.v. informatievoorziening.	C	F	G
21.	Brief 2 juni (deels overzicht eerdere	Regelmatig bestuurlijk overleg met diverse ondernemersorganisaties, zoals Koninklijke Horeca Nederland, Stichting Ondernemersfonds Arnhem, Verenigingen Eigenaren Centrum Arnhem, Ondernemers Kontakt Arnhem, Platform Binnenstad Arnhem.	C	F	S
22.	maatregelen)	E-mailadres ondernemen@arnhem.nl voor vragen van ondernemers	C	F	G
23.		Idem met Arnhemse sportverenigingen, Papendal en Vitesse.	C	F	S
24.		Overleg met provincie over 'Actieplan Economie', voor economisch herstel en behoud van werkgelegenheid.	C	F	G
25.		Voor gastvrij en coronaproof ontvangen van bezoekers in de stad inzetten van 'City Hosts'.	C	F	G
26.		Voor ondernemers of organisaties die vragen hebben of hulp nodig hebben bij de nieuwe fase sinds 1 juni, is een speciaal loket ('loket	C	F	G

		1,5 meter') geopend met een multidisciplinair team.			
27.		Overleg met evenementen- en festivalorganisaties over alternatieven of later door laten gaan van evenementen. De gemeente stelt zich coulant op bij subsidies.	C	F	S
28.		Samen met Stadsmarketing Arnhem ingezet op activiteiten om de Arnhemmer een hart onder de riem te steken. Met o.a. 'Dit is Pas Arnhem' en bijbehorende 'pluim' die besteed kan worden bij lokale ondernemers.	C	F	G
29.		Samen met Arnhemse Sportfederatie een uitvraag gedaan onder sportverenigingen over de verwachte impact van de coronacrisis op de vereniging.	C	F	S
30.		Extra capaciteit ingezet om de piek aan aanvragen voor o.a. Tozo en bijstand op te vangen.	C	F	G
31.		Zelfstandig ondernemers die een krediet hebben van de gemeente geen rente in rekening gebracht over het eerste kwartaal.	C	G	G
32.		Pilot 'Geldzaken & Ondernemers' gestart, met extra aandacht voor ondernemers die door corona in de schulden zijn geraakt.	C	F	G
33.		Partners in 'Vroeg Erop Af' verzocht om mensen met betalingsachterstanden te benaderen en te attenderen op hulpmogelijkheden	C	F	G
34.		I.s.m. Rijnstad laagdrempelige budgetchecks voor mensen met inkomensdaling	C	F	G
35.	9-6	Matching bijdragen Rijk en provincie t.b.v. Muis en Stadstheater Arnhem, Luxor Live en Focus Filmtheater (i.c. bijdrage toe te kennen van respectievelijk maximaal € 211.000, € 125.000 en € 90.500)	C	G	S
36.	9-6	Gemeente heeft coronadashboard ontwikkeld	C	F	G
37.	13-10	College heeft afwegingskader opgesteld over hoe om te gaan met huurders (al dan niet indexeren, mogelijk uitstel betaling, aanvullend eventueel subsidie of anderszins steun (liquiditeitssteun en/of garantstelling)	C	F	
38.	27-10	Besluit tot inzet van middelen voor anticyclisch investeren, gemeente houdt rekening met in-	C	G	G

		vesteringen tot circa € 13,8 mln ¹⁹			
39.	10-11	College licht toe dat er overleg is geweest met grote verhuurders (Vivare, Portaal, Volkshuisvesting, SSH& en de AVV) om huren niet te verhogen, n.a.v. op 17 juni aangenomen motie	C	F	G
40.	1-12	Aanvullende maatregelen culturele sector, o.a. gericht op amateurkunstorganisaties, Schakel025 (t.b.v. 'stroomversnellersregeling' en scholing van zzp'ers in culturele sector), Studio Omstand, Kunst op de Koffie, Expoplu en Nationale Jeugdorkesten Nederland, pilot mediafonds, Sonsbeek & State of Fashion, Posttheater en Rozet	C	G	S
41.	15-12	Collegebesluit verlenging tot 1 maart 2021 uitstel ²⁰ van betaling OZB en rioolbelasting voor ondernemers en uitstel betaling toeristenbelasting	C	L	G

¹⁹ Op 11 augustus 2020 heeft het college in de brief 'Nadere onderbouwing Herstelagenda' toegezonden aan de raad. Op 25 augustus heeft het college de raad geïnformeerd over de daarbij te hanteren uitgangspunten. Op 27 oktober volgt een toelichting op de wijze waarop het college de middelen wil inzetten.

²⁰ Toegelicht wordt dat afstel geen reële optie is, gelet op de financiële impact van een dergelijke maatregel. .

4 Informatiepositie en rol van de gemeenteraad

4.1 Betrokkenheid van de raad op sleutelmomenten en breder

Uit de hiervoor in hoofdstuk 3 geschetste gang van zaken bij het formuleren van coronasteunmaatregelen door het college van B&W, komt naar voren dat de gemeenteraad op diverse momenten een actieve rol heeft vervuld op het dossier van de coronasteunmaatregelen. Zeker in de eerste fase van de coronacrisis (zie ook paragraaf 2.2) hebben verschillende fracties uit de gemeenteraad diverse vragen gesteld aan het college, voor een deel in de vorm van vragen ex artikel 40 Reglement van Orde (i.c. als motie).

Daarnaast zijn er diverse raadsbrieven door het college toegezonden, waarbij deze zeker in de eerste maanden niet tot besluitvorming door de raad hebben geleid. De in de raadsbrieven opgenomen besluiten werden ter kennisname aangeboden aan de raad.

Een actieve discussie in de raad vond onder meer plaats op een aantal zogenoemde ‘politieke avonden’. Bijvoorbeeld op 15 april en 22 april 2020, met als onderlegger de meest recente raadsbrieven ‘Voortgang crisismaatregelen tegen het coronavirus’ (van 18 en 26 maart en 2 en 9 april) en de meest recente raadsbrieven ‘Update corona-virus’ (van 4, 5, 12 en 15 maart). Op 22 april is gestemd over 9 moties over de aanpak van het coronavirus en daarop gerichte (steun)maatregelen, waarvan 4 werden aangenomen en 5 werden verworpen:

Overzicht van moties, politieke avond van 22 april 2020	
Aangenomen	Verworpen
- Onderwijsachterstanden tegengaan (D66 en SP). - Corona vergroot kloof tussen arm en rijk, gemeente moet die kloof verkleinen (SP). - Scenario's voor morgen (CDA, PvdA, D66, Arnhem Centraal en DENK Verenigd Arnhem). - Red het Airborne Museum, zodat we de Slag om Arnhem met goed fatsoen kunnen blijven herdenken (SP, VVD, D66, CDA, Arnhem Centraal, GroenLinks en PvdA).	- Bezuinigen op de zorg tijdens de coronacrisis is niet verantwoord en moet stoppen (SP). - Alle ondernemers recht op ondersteuning (Arnhem Centraal). - Zicht krijgen op onze meest kwetsbare ouderen (SP). - Stoppen met de invoering van diftar (Arnhem Centraal en PVV). - Laat werknemers niet de rekening van de coronacrisis betalen (SP).

Op 24 juni is er weer een politieke avond waarop het corona-dossier geagendeerd is. Als onderlegger voor discussie zijn onder meer ingebracht:

- Perspectiefnota 2021-2024 en bijbehorend raadsvoorstel.
- Impactanalyse gevolgen coronacrisis.
- Raadsbrief 'Aanpak en scenario's coronacrisis' d.d. 19 mei 2020.
- Raadsbrief 'Arnhemse aanpak, de weg vooruit' d.d. 2 juni 2020 met bijlage 'Arnhemse aanpak maatregelen en acties coronacrisis tot nu toe'.
- Raadsbrief 'Coronadashboard' d.d. 9 juni 2020 met bijlage 'Coronadashboard'.
- Arnhems Corona-noodplan 'Investeren in een sociale toekomst' van de SP-fractie.

Op 24 juni en daarna op 1 juli wordt meningsvormend gediscussieerd in de raad over onder meer deze ingebrachte stukken.

Overzicht van moties, politieke avond van 8 juli 2020	
Aangenomen	Verworpen
• Graag op tijd (CDA en D66). • Meer en beter onderbouwen (D66, CDA en VVD). • Herstelagenda cultuurmakers (Groen-Links, D66 en PvdA).	• Coronanoodplan (SP). • Een coronafonds om financiële gevolgen coronacrisis op te vangen i.p.v. 10 miljoen euro weggooien voor een facelift voor de blauwe golven (SP).

In de periode van maart 2020 tot ultimo 2020 zijn er verder 21 raadsvragen ex artikel 44 gesteld. Een groot deel van deze vragen heeft betrekking op de impact van corona op het sociale domein. Trefwoorden zijn onder andere huisuitzettingen, zorg, arbeidsontwikkelbedrijf Scalabor, huiselijk geweld, schuldhulpverlening, mensen met een beperking, inburgering en onderwijs:

Overzicht van raadsvragen ex artikel 44		
30-11-2020	Corona-achterstanden en voortgang inzet op brede brugklassen	12-01-2021
05-10-2020	Inburgering in en na coronatijd	10-11-2020
12-08-2020	Het bericht dat het Arnhems voetbal zware verliezen voorziet door corona-ingrepen	01-09-2020
11-08-2020	Goede ventilatie tegen corona op Arnhemse scholen	01-09-2020
08-08-2020	Capaciteit VGGM bron- en contactonderzoek en communicatie coronavirus	01-09-2020
02-07-2020	Huisuitzettingen in coronatijd	14-07-2020
25-05-2020	Corona-boetes	08-07-2020
13-05-2020	Vaccinatie tijdens corona crisis	02-06-2020
13-05-2020	Arnhemse scholen en kinderopvang in de coronacrisis	16-06-2020
08-05-2020	Corona werpt mensen met een beperking terug	02-06-2020
06-05-2020	Kleine woonzorginstellingen door corona in acute geldproblemen	27-05-2020

04-05-2020	Zorg voor zorgverleners en bewoners van verpleeghuizen tijdens de coronacrisis	27-05-2020
02-05-2020	Corona en horeca	09-06-2020
28-04-2020	Integrale schuldhulpverlening en bewindvoering als gevolg van coronacrisis	27-05-2020
20-04-2020	Gratis parkeren zolang corona maatregelen van kracht zijn	19-05-2020
16-04-2020	Corona impact op gebedshuizen	13-05-2020
08-04-2020	Zorgen over toename huiselijk geweld door coronacrisis	19-05-2020
25-03-2020	Het bericht dat Werkbedrijf Scalabor open blijft ondanks de coronacrisis	07-04-2020
25-03-2020	Zorg voor onze zorg tijdens coronacrisis	21-04-2020
24-03-2020	Geen huisuitzettingen tijdens de coronacrisis	16-04-2020
16-03-2020	Arnhemse inwoners niet de dupe van Corona	24-03-2020

De gestelde vragen worden in de regel binnen een maand beantwoord door het college.

De actieve rol van de gemeenteraad blijkt ook uit de navolgend weergegeven eerste respons van raadsfracties naar aanleiding van de voor het voorliggende onderzoek voorgelegde vragen.

4.2 Beeld van raadsleden over hun rol en betrokkenheid

Als onderdeel van het onderzoek zijn in november 2020 aan alle raadsfracties in Arnhem enkele vragen voorgelegd, met als bedoeling in beeld te brengen hoe raadsfracties oordelen over de door de gemeente genomen maatregelen, over de informatie vanuit het college van B&W en hoe de raad bij besluitvorming betrokken is en waar men terugkijkend tevreden over is en waarover minder tevreden.

De precieze formulering van de aan de raadsfracties voorgelegde fracties luidt als volgt:

- Heeft u als raadslid of als raadsfractie sinds 1 maart 2020 zelf initiatieven genomen voor één of meer corona-steunmaatregelen, zo ja welke en waren deze initiatieven succesvol?
- Bent u sinds 1 maart 2020 benaderd door instellingen, bedrijven, zzp'ers of inwoners om bepaalde corona-steunmaatregelen?
- Kunt u aangeven waar u, terugkijkend, tevreden over bent wat betreft de inhoudelijke invulling van het pakket corona-steunmaatregelen in uw gemeente en wat betreft uw betrokkenheid bij de besluitvorming daarover? En waar bent u minder tevreden over?

Navolgend een **bloemlezing** van de ontvangen respons, met als eerste een beeld van de mate waarin fracties zelf initiatieven hebben ondernomen:

Heeft u als raadslid of als raadsfractie sinds 1 maart 2020 zelf initiatieven genomen voor één of meer corona-steunmaatregelen, zo ja welke en waren deze initiatieven succesvol?

De meeste fracties geven aan dat zij inderdaad zelf initiatieven hebben genomen. Een aantal reacties ter illustratie:

- Dit hangt af van wat onder steunmaatregelen wordt bedacht. Onze fractie heeft een aantal initiatieven genomen, zoals:
 - Motie 20M187; geef maatschappelijke beroepen voorrang bij corona-test. Deze is aangenomen. Vlak erna is er landelijk ook het initiatief genomen om dit te doen en inmiddels is het operationeel.
 - Motie 20M167; herstelagenda cultuurmakers. Deze is aangenomen en verwerkt in de begroting, maar ook in toekomstige maatregelen.
 - Motie 20M169; stadsdistributie duurzaam de stad in. Deze is aangenomen, en deels geschreven naar aanleiding van de coronacrisis/noodzaak voor minder drukte in de stad. Deze moet nog afgehandeld worden.
 - Motie 20M165; waar nodig nu al beginnen. Deze dienden we als tweede in en is aangenomen. Met als resultaat dat sommige steunmaatregelen uit de Herstelagenda eerder zijn ingezet.
- We hebben direct op 15 maart, middels art 44 vragen, het verzoek aan het college gedaan om de lokale belastingen voor ondernemers op te schorten en de ondernemers proactief te informeren en te begeleiden over de noodmaatregelen. Het college heeft gehoor gegeven aan dit verzoek. Ondernemers kregen uitstel tot juli 2020 en kunnen vervolgens in termijnen betalen als dat nodig is. Verder is een ondernemersloket geopend waar ondernemers terecht kunnen met al hun vragen.
- Tijdens het Corona debat heeft onze fractie de oproep aan het college gedaan om alle creativiteit te benutten om te kijken wat we als gemeente nu en de komende tijd kunnen doen, en dan niet alleen de korte maar ook de lange termijn. Ook hebben we aangedrongen op regelmatige uitgebreide informatie over de gevolgen van de coronacrisis in de stad. Het college is met een goede herstelagenda gekomen en houdt ons goed op de hoogte door middel van het Corona Dashboard.
- Onze fractie heeft in debatten aandacht gevraagd voor de wijze waarop de ondersteuningsmaatregelen in Arnhem geregeld worden.
- Daarnaast over het verlies aan banen, gevolgen voor schulden en de impact op de zorg.
- In het debat over de herstelagenda hebben we een motie ingediend over de ondersteuning voor sportverenigingen, cultuurinstellingen en andere instellingen (motie 'Is uitstel ook afstel' van 2 september 2020). Het college gevraagd voor een plan van aanpak. We verlenen nu veel uitstel. Maar uitstel betekent ook dat het een keer terugbetaald moet worden. Wat betekent dit. Hier moeten we op voorhand over nadenken.
- Daarnaast gevraagd of naast steun van het Rijk ook nadere steun nodig is. Wij hebben tevens een motie ingediend om bij Rijk en VNG aan te dringen op haalbare en eerlijke eisen voor controle op Tozo- en NOW-gelden, om te voorkomen dat ondernemers achteraf benadeeld worden door tussentijds verandering van de spelregels.
- Onze fractie heeft via schriftelijk vragen en reguliere input actief bijgedragen aan de

mogelijkheid voor de horeca voor ruimere terrassen in de buitenruimte.

- Onze fractie heeft schriftelijke vragen gesteld over de komende TK-verkiezingen in maart 2021. Met name het gezondheidsrisico speelt hierbij een rol. Er was een stembureau in het ziekenhuis (al afgevallen inmiddels), in verzorgingshuizen, et cetera. Locaties waar veel oudere/kwetsbare inwoners wonen. Aanvullend zijn veel vrijwilligers/leden van het stembureau 60+. Deze groep heeft ook extra risico in een stemlokaal, waar op de verkiezingsdag vele honderden inwoners komen stemmen. Het CDA heeft onder andere voorgesteld studenten in te zetten. Dit omdat ook het aantal leden van stembureaus groter moet zijn dan in het verleden. B&W heeft deze vragen actief opgepakt (ook landelijk verplicht), maar onze vragen liepen ongeveer een maand voorop de landelijke spoedwet.
- Vanuit de gemeenteraad zijn diverse moties en amendementen ingediend rondom met name ook de 'gevolgen vanuit de corona'. Zowel bij de Begroting, maar ook in de discussie bij het jeugdbeleid als de armoedeagenda. Onze fractie heeft stevig gepleit voor duidelijke(re) monitoring. Zodat we kunnen volgen hoe de stad zich ontwikkelt. Wordt bijvoorbeeld in het sociaal domein wel aan gewerkt. Maar staat ook nog deels in de kinderschoenen (was zwak georganiseerd).
- Onze fractie heeft vragen gesteld m.b.t. kleine ondernemers die qua regels tussen wal en het schip vielen en dus geen recht hadden op regelingen vanuit het rijk. College wilde hier niets extra's voor doen.

Enkele fracties geven daarentegen aan geen initiatieven te hebben ondernomen op dit vlak:

- Nee, t.a.v. corona hebben we een motie ingediend om ons als Arnhem tegen de democratische spoedwet uit te spreken. De steunmaatregelen laten we over aan partijen die ze nodig hebben gemaakt.
- Nee, onze fractie heeft geen initiatieven genomen op dit vlak.

Fracties geven ook diverse voorbeelden van maatschappelijke instellingen, ondernemingen en inwoners die contact zochten vanwege corona:

Bent u sinds 1 maart 2020 benaderd door instellingen, bedrijven, zzp'ers of inwoners om bepaalde corona-steunmaatregelen?

- Ja, diverse. Bijvoorbeeld in het begin over de aanvraag van Tozo-regelingen. Of door inwoners die zorgen hadden over steun vanuit de overheid.
- Ja, vooral met vragen over de steunmaatregelen van de gemeente. Die vragen hebben we beantwoord of doorgegeven aan het ondernemersloket.
- Ja, ik ben benaderd door zzp'ers met de vraag of er recht op compensatie was. Dit was overigens niet het geval.
- Onze fractie is benaderd door de zorginstellingen, verpleeginstellingen, bewoners, sportverenigingen, cultuurinstellingen
- Vooral horeca laat ons blijken het heel zwaar te hebben.

- Maar ook zzp'ers met bedrijf aan huis staan in de kou. Soms moeten ze het doen met 1 kleine uitkering op bijstandsniveau. Als de partner werkt krijgt men niets omdat men boven dat niveau uit komt. Dat vinden wij onrechtvaardig. Niemand kan iets aan de situatie doen.
- Ja.
- Zelf wel mails ontvangen en nieuwsbrieven vanuit de vakorganisaties (horeca/MKB/VNO-NCW). Mijn indruk is dat veel ondernemers vanuit de landelijke regelingen (Tozo bijvoorbeeld) wel direct met de gemeente contact opnemen. Daar moeten ze ook zijn. Via fracties kunnen ze ten aanzien van financiële ondersteuning niet direct bij raadsleden zijn. Is nogal landelijk beleid.
- Gemeentelijk beleid zoals de terrassen buiten zijn lokaal wel opgepakt

Tot slot is er een eerste beeld van de tevredenheid over de inhoudelijke vulling van het pakket en de betrokkenheid bij de besluitvorming over maatregelen:

Kunt u aangeven waar u, terugkijkend, tevreden over bent wat betreft de inhoudelijke invulling van het pakket corona-steunmaatregelen in uw gemeente en wat betreft uw betrokkenheid bij de besluitvorming daarover? En waar bent u minder tevreden over?

- We zijn met raadsinformatiebrieven zeer goed op de hoogte gehouden. Door het gebrek aan vergaderingen in de eerste lockdown was er echter weinig debat over. Dit had ook te maken met het feit dat het ons allemaal overrompelde. Betrokkenheid van raad bij besluitvorming over de Herstelagenda was goed.
- Ja, Wij zijn tevreden over het snelle handelen van het college en over het lef dat het getoond heeft door een herstelagenda te presenteren met een investeringsagenda van 19 miljoen euro. Met name de anticyclische investeringen in de stad zijn wij erg blij mee. College heeft haar rol pro-actief opgepakt daar waar het gaat om implementeren landelijke regelingen, verruimen terrassen en maatwerk bieden zodat ondernemers zoveel mogelijk door konden.
- Waar we wel nog zorgen over hebben is de lange(re) termijn. Het is belangrijk dat die ook goed op het netvlies blijft. Bijvoorbeeld door inspanningen te plegen om maakindustrie naar de regio te halen, zodat we(als land) op de lange termijn minder afhankelijk zijn van andere landen/werelddelen..
- Het is goed om de culturele sector in deze tijd overeind te houden.
- Verder denk ik dat het opheffen van de meeste maatregelen meer zou helpen. Het subsidiëren van terrasverwarming/-uitbreiden van de terrasmogelijkheden in de winter is ronduit absurd.
- In het begin was het lastig omdat alles snel ging. De raad leek vooral achteraf geïnformeerd te worden. Daarnaast was de impact niet duidelijk en de wijze waarop het college hiermee aan de slag wilde.
- Gelukkig hebben we enkele goede debatten gehad. Is er een dashboard gekomen, waardoor we up to date inzicht hebben in de impact van Corona.
- De raad krijgt ook regelmatig raadsbrieven over de maatregelen, zowel lokaal als lande-

lijk.

- De herstelagenda was een goed debat. Hierbij niet alleen gekeken naar de directe impact, maar ook gekozen voor investeren in de stad en daarmee het perspectief bieden aan de stad.
- Omdat het landelijke regelingen zijn, en het college niet echt iets lokaal wil doen, missen wij steun voor bovengenoemde groepen. Wat dat betreft zijn wij niet echt bij het beleid betrokken, omdat het uitvoering betrof van landelijke regelingen.
- Nee.
- Ik denk dat Arnhem doet wat het kan en pro-actief naar inwoners en ondernemers handelt. Veel gaat natuurlijk langs mij/onze fractie heen. Dit betreft dagelijkse uitvoering binnen de teams EZ, Werk en Inkomen, jeugdhulp. Het Corona dashboard wat de gemeente heeft ontwikkeld vind ik zelf als raadslid erg informatief en helpend.

5 Meegewogen belangen en risico's & gemaakte afwegingen

Onderdeel van het voorliggende onderzoek is om in beeld te brengen op basis waarvan afwegingen en beslissingen zijn genomen inzake corona-steunmaatregelen in de vier gemeenten waarop het onderzoek zich richt. Met name wordt in beeld gebracht:

- Of daarbij risico's zijn onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes.
- Of daarvoor passende maatregelen zijn getroffen.
- Welke belangen zijn bij te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen?

Deze aspecten worden navolgend in beeld gebracht.

5.1 Omgaan met (financiële) risico's

- “Ik leef in volstreekte onzekerheid”
- Circa anderhalve maand na het begin van de coronacrisis, op 29 april 2020, verwoordt de wethouder Financiën van de gemeente Arnhem dat het college van B&W de financiële gevolgen nog niet goed kan overzien²¹:
- “Komen we in een zwart economisch scenario of zullen we ons redelijk staande houden? Ik vind dat moeilijk te bepalen.”
 - “... Ik leef in volstreekte onzekerheid. Dit is een crisis die ik nog nooit heb meegemaakt. De impact is zo onzeker.”

Hij doet deze uitspraken op het moment dat de jaarlijkse Perspectiefnota wordt voorbereid en ter vaststelling wordt voorgelegd aan de gemeenteraad.

- Per motie gevraagd om scenario's
- Op 29 april wordt ook unaniem een motie aangenomen door de gemeenteraad, gericht op het bevorderen van het inzicht in de (mogelijke) financiële consequenties van de coronacrisis voor de gemeente²². De motie luidt als volgt:
- “De raad, gehoord de beraadslaging, constaterende dat
 - Er door de coronacrisis een forse recessie te verwachten valt;
 - Deze recessie ook in Arnhem effecten zal hebben en de raad tijdig een discussie wil kunnen voeren over de gevolgen van deze crisis;
 - De gemeenteraad van Arnhem graag stuurinformatie wil, om tot goede en gedegen besluitvorming hierover te komen;
 - De gemeenteraad tijdig wil beschikken over informatie, zodat zij de juiste keuzes kan voorbereiden in bijvoorbeeld de Perspectiefnota en de Meerjarenprogramma-begroting (MJPB).A
- overwegende dat
- Het college heeft aangegeven met een financieel (corona) team wekelijks te over-

²¹ Omroep Gelderland, *Arnhem tast financieel nog in het duister door corona*, 29 april 2020. .

²² Motie ‘Scenario's voor morgen’, d.d. 2 april 2020, nummer 20M68, zaaknummer 465781. .

leggen over de (effecten van) genomen maatregelen en de financiën;

- Het college bij beantwoording op 22 april 2020 heeft aangegeven geen scenario's te hebben ontwikkeld, omdat de effecten van de crisis (de recessie) moeilijk in te schatten valt;
- Het college in berichtgeving naar aanleiding van de Jaarrekening heeft aangegeven dat er op dit moment al 66 risico's in beeld zijn gebracht naar aanleiding van de crisis;

verzoekt het college

- Om zo snel mogelijk met scenario's te komen naar de raad naar aanleiding van de in beeld gebrachte risico's;
- Deze scenario's bij voorkeur tijdens het proces van de Perspectiefnota aan de raad te presenteren, zodat dit meegenomen kan worden in de besluitvorming;
- Indien dit niet mogelijk is, een proces aan de raad voor te leggen, waarin het college aangeeft hoe voor de zomer de risico's en de op basis daarvan opgestelde scenario's ter besluitvorming aan de raad worden voorgelegd, zodat de gemeenteraad het perspectief tijdig kan bijstellen indien dit noodzakelijk is;
- In ieder geval voor de zomer en in september een update te geven van de risico's en de scenario's hier op aan te passen".

Perspectiefnota 2021-2024 De portefeuillehouder Financiën geeft in een interview aan Omroep Gelderland d.d. 29 april 2020 aan dat in de Perspectiefnota de financiën voor de komende jaren zijn doorgerekend en dat relatief kleine plussen en minnen zichtbaar zijn ten opzichte van de begroting. Hij ligt echter toe dat dit "zonder alle corona-ellende is". Het profiel waarop gebaseerd wordt of Arnhem voldoende bestand is tegen financiële risico's, is van eind 2019 en daarmee achterhaald. Corona heeft het financiële risicoprofiel van de stad immers tamelijk opgeschud. De portefeuillehouder geeft aan dat de gemeente bezig is met een zogenoemde 'impact analyse'. Zelfs als hij ervan uitgaat dat de contactbeperkende maatregelen niet langer duren dan tot half juni, ontstaat er al een tegenvaller voor de gemeente van ten minste € 15 miljoen voor het jaar 2020 vanwege onder andere extra uitkeringen, grotere zorgvraag, minder parkeerinkomsten en afnemende bouwvergunningen. Aangegeven is dat de lijst met posten waarvan de financiële gevolgen nog niet bekend zijn groot is en in dit bedrag nog niet zijn meegenomen. De portefeuillehouder geeft aan dat, om inzicht te genereren in de financiële gevolgen van corona, en grip te krijgen op de financiële consequenties, een ambtelijk 'corona finance team' is ingesteld.

Tijdslijn Ten aanzien van de verkenning en waardering van de financiële risico's van corona voor de gemeente Arnhem zijn met name de volgende documenten van belang:

- Perspectiefnota 2021-2024 (eind april aan de raad toegezonden) met vanaf pagina 18 een toelichting op de inschattingen van de corona-effecten.
- Eerste 'financiële impact-analyse gevolgen corona-crisis', die als bijlage gevoegd is bij de Perspectiefnota 2021-2024.
- Raadsbrief 'Aanpak en scenario's coronacrisis' van 19 mei 2020.

- Aanbieden aan gemeenteraad van raadsvoorstel ‘Arnhemse Herstelagenda coronacrisis’ op 7 juli 2020.
- Actualisatie van de financiële impactanalyse in juli/augustus 2020.
- Raadsbrief bij deze actualisatie, ‘Update ontwikkelingen in aanloop naar de Begroting 2021-2024’ van 18 augustus 2020.
- Raadsbrief Actualisatie financiële impactanalyse corona en septembercirculaire in oktober 2020.
- Bijlage met financiële impactanalyse bij deze brief.

Financiële impactanalyses Op basis van door de ambtelijke organisatie ten behoeve van het voorliggende onderzoek verstrekte informatie, kan worden gesteld dat de gemeente Arnhem de financiële gevolgen van de coronacrisis voor de gemeente heeft verkend door middel van ‘financiële impactanalyses gevolgen corona-crisis’. Bij de Perspectiefnota 2021-2024, die eind april 2020 is aangeboden aan de raad, is in de bijlage een eerste uitwerking van deze financiële impactanalyse opgenomen. In de financiële impactanalyse wordt inzicht gegeven in de verwachte impact op de lopende begroting voor 2020 en de begroting voor 2021. Als er onvoldoende zekerheid is of de impact zich voor zal doen, is een risico opgenomen in het gemeentelijk risicoprofiel. Na de Perspectiefnota zijn er nog twee raadsbrieven verschenen waarin de impact en de stand van zaken met betrekking tot de relevante risico’s zijn weergegeven. Deze informatie is gecomprimeerd verwerkt in het corona-dashboard van de gemeente Arnhem.

Het college van B&W heeft mede naar aanleiding van de motie van 29 april 2020 ingezet op de ontwikkeling van een corona-dashboard. Dit dashboard wordt op 24 juni gepresenteerd.

Raadsbrief 19 mei 2020 Op 19 mei 2020 stuurt het college een raadsbrief met als onderwerp ‘Aanpak en scenario’s coronacrisis’ en een uiteenzetting op de volgende aspecten:

- Crisisbeheersing corona.
- Financiële impact corona.
- Beleidsmatige impact corona.
- Begroting 2021-2024.

Ten aanzien van de financiële impact wordt aangegeven dat er een eerste impactanalyse is, dat wordt gewerkt aan een monitor/dashboard en dat de afgelopen maanden is besteed aan het verkrijgen van inzichten op de risico’s die de stad loopt. De komende periode wordt extra aandacht gegeven aan de wijze waarop de gemeente Arnhem de extra gemaakte kosten en de gederfde inkomsten kan dekken. Aangegeven wordt dat de gemeente in nauw overleg is met zowel Rijk als provincie Gelderland maar dat “ook voor hen geldt dat op dit moment nog geen toezeggingen gedaan kunnen worden” en dat er door beide bestuurslagen “op dagelijkse basis nieuwe beleidsregels worden uitgeschreven die impact hebben op de gemeente en onze inwoners”.

Top-5-effecten financiële impact Op 7 juli wordt de Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis aangeboden aan de gemeenteraad. De agenda bevat een toelichting op het CPB-scenario waarop Arnhem zich baseert bij het opstellen van prognoses en inschatten van effecten. De 'harde' nadelige effecten, die tot een overschrijding van de begroting leiden, zijn op dat moment ingeschat op € 11,3 miljoen voor het jaar 2020.

Er wordt een 'top vijf' benoemd van corona-gerelateerde effecten met de grootste financiële impact op de uitgaven voor 2020:

1. Terugloop van parkeerinkomsten.
2. Grote zorgvraag na de crisis.
3. Extra locatie voor maatschappelijke opvang voor inwoners zonder corona.
4. Aanpassingen in bedrijfsvoering/ICT.
5. Extra activiteiten op het terrein van afvalinzameling (inclusief bedrijfsafval).

Bij het opstellen van de Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis verwacht het college dat de gemeente Arnhem van het Rijk circa € 9 miljoen zal ontvangen als compensatie. Dit betekent dat de gemeente rekening houdt met een tekort op de coronamaatregelen van zeker € 2,3 miljoen (de te ontvangen € 9 miljoen compensatie minus in ieder geval de 'harde' nadelige effecten op de begroting van € 11,3 miljoen).

Raadsbrief 18 augustus 2020 De risico-inventarisaties van de gemeente in de vorm van een financiële impactanalyse en de toelichting van de verwachte impact op de gemeente sluiten aan bij door het Centraal Planbureau opgestelde scenario's. In de raadsbrief 'Update ontwikkelingen in aanloop naar de Begroting 2021-2024' van 18 augustus 2020 is aangegeven dat de totale impact inmiddels wordt ingeschat op € 12,1 miljoen voor het jaar 2020.

De gemeente Arnhem sluit bij het inschatten van risico's aan bij door het Centraal Planbureau (CPB) opgestelde ramingen. De Herstelagenda van de gemeente Arnhem sluit aan bij de basisraming van het CPB van 16 juni 2020. In de raadsbrief met een financiële update van 18 augustus 2020 wordt aangegeven dat het CPB zijn scenario's heeft geactualiseerd. De CPB-scenario's gaan uit van drie mogelijke ontwikkelingen:

- Beperkende maatregelen gedurende 3 maanden.
- Beperkende maatregelen gedurende 6 maanden.
- Beperkende maatregelen gedurende 12 maanden.

Arnhem is vanaf het begin van de crisis uitgegaan van het middenscenario van het CPB. Op basis van dat scenario, en met gebruik van door andere steden gebruikte kengetallen en landelijke rekenregels, is onder meer een doorrekening gemaakt van het negatieve effect van corona op de bijstandsontwikkeling. De gemeente Arnhem voorziet dan medio 2018 een toename van het bijstandsbestand met 270 uitkeringsgerechtigden in 2020 en 300 in 2021.

Actualisatie 13 oktober 2020 Op 13 oktober 2020 stuurt het college de raadsbrief 'Actualisatie impactanalyse corona en effecten septembercirculaire 2020' naar de raad. De raadsbrief bevat een nieuwe raming van de extra kosten en extra gedeelde inkomsten vanwege corona. Deze komen samen uit op circa € 12 miljoen, wat aansluit op de eerdere raming van 7 juli 2020. Er zijn wel veranderingen opgetreden in de verwachte financiële effecten van corona. Aan de ene kant wordt geconstateerd dat de eerder verwachte grotere zorgvraag (waarvoor € 1,7 miljoen was ingeschat) zich niet voor lijkt te doen in 2020. Tegenover deze en andere meevallers staan ook tegenvallers, waarbij met name van belang zijn de verwachte omzetsderving van sociaal werkvoorzieningsbedrijf Scalabor (€ 778.000 nadeel) en extra kosten vanwege het grotere aanbod aan afval dat ingezameld en verwerkt moet worden (€ 700.000 nadeel).

Compensatie door Rijk dekt meeste kosten In de raadsbrief stelt het college vast dat er ten opzichte van de eerdere raming van 7 juli een meevaller is wat betreft compensatie van het rijk. Deze is opgelopen van € 9 miljoen naar € 10,5 miljoen. Het college concludeert dat de totale compensatie daarmee het overgrote deel van de nadelige effecten (€ 12 miljoen) in de exploitatie opvangt.

Door de ambtelijke organisatie is voor het voorliggende onderzoek toegelicht dat de belangrijkste vorm van risicobeheersing bestond uit het voortdurend monitoren van zowel de financiële impact, en risico's, op de begroting als de door het Rijk en de provincie Gelderland toegezegde compensatie. In de financiële impactanalyses is telkens de conclusie getrokken dat beide grotendeels in lijn liggen en dat er dus geen fors financieel nadeel zal ontstaan.

Voor de gewenste intensiveringen in de Herstelagenda en het anticyclisch investeren, zoals opgenomen in de Begroting 2021, is ruimte gevonden binnen het totale meerjarige financiële beeld. De actualisatie van de bestemmingsreserves heeft daaraan bijgedragen.

Motie raad over anticyclisch sparen Door de raad is op 11 november 2020 bij motie aandacht gevraagd voor het weer herstellen van de financiële positie van de gemeente na de coronacrisis (de motie is aangenomen met 34 stemmen voor en 3 tegen). Aangegeven wordt dat anticyclisch investeren ook vraagt om anticyclisch sparen. De motie luidt als volgt:

"We weten dat:

- Arnhem de reserves maximaal benut om extra te investeren tijdens de coronacrisis.
- Een deel van deze investeringen zichzelf zeker niet in de gemeentebegroting terugverdient.
- De financiële positie van de gemeente er daardoor niet goed uitziet en we een volgende crisis niet zomaar aan kunnen.
- Het college wel spreekt van 'anticyclisch investeren', maar nog geen onderbouwde doorzichten geeft hoe na het investeren de reserves weer worden opgebouwd.

We weten dat:

- Anticyclisch investeren ook vraagt om anticyclisch sparen als de situatie gunstiger is. Daarom vraag de gemeenteraad aan het college om:
- Zich tot doel te stellen dat na de coronacrisis de reserves weer worden opgebouwd tot een niveau waarbij deze een nieuwe grote crisis aankunnen en dan opnieuw ruimte bieden voor anticyclisch investeren als dat nodig mocht zijn.
- Bij het proces rondom het in samenhang bekijken van solvabiliteit, schuldquote en weerstandsvermogen (naar aanleiding van motie 20M209g) ook te betrekken hoe de reserves na de coronacrisis weer worden opgebouwd.
- Bij de komende perspectiefnota de raad inzicht te geven welke verbeteringen in de financiële positie er naar aanleiding van de tussenstand in dat proces verwacht kunnen worden voor de komende jaren, eventueel in de vorm van een aantal mogelijke scenario's."

Geen beleids-scenario's De gemeente Arnhem past scenario-analyse toe in de zin dat zij haar inschattingen van de financiële impact van corona mede baseert op CPB-scenario's en daarbij uitging van de 'middenvariant'. De gemeente Arnhem heeft geen beleidsscenario's opgesteld wat betreft de aanpak van corona of het formuleren van corona-steunmaatregelen. Het college heeft de raad geen alternatieven voorgelegd op dat vlak.

Groot gewicht gehecht aan financiën De unaniem door de raad aangenomen motie om inzicht te genereren in de financiële consequenties van corona, het opstellen daarna door het college van een corona dashboard en de inrichting binnen de gemeentelijke organisatie van een 'corona finance team' onderstrepen het grote gewicht dat betrokkenen hechten aan (inzicht in en beheersing van) financiële risico's van de coronacrisis.

5.2 Meegewogen belangen bij gemaakte beleidskeuzes

In de raadsbrief d.d. 19 mei 2020 wordt ook ingegaan op de beleidsmatige impact van de coronacrisis, naast de financiële impact. Aandachtspunten zijn onder meer:

- De effecten van de coronacrisis (en in het verlengde daarvan de anderhalve meter-economie) op de beleidsmatige opgaven van de stad.
- De vraag op welke wijze de negatieve effecten op onder meer de economie, cultuur en welzijn kunnen worden opgevangen (beleidsinterventies).
- De focus ligt op het in beeld brengen van wat er nodig is op de termijn van 3 maanden, 6 maanden respectievelijk een jaar.

Inhoudelijk ligt de focus op twee "urgente impactthema's":

- Sociaalmaatschappelijk ('welzijn', breed opgevat).
- Sociaaleconomisch, gericht op economie, werk en inkomen(sondersteuning).

De twee thema's klinken ook door in het overzicht van door de gemeente genomen corona-steunmaatregelen (zie paragraaf 3.1) en in de lijst met overige door de gemeente ge-

nomen maatregelen (zie bijlage I).

Vanuit de overtuiging dat het herstel van de coronacrisis tot herschikking van middelen zal moeten leiden en het stellen van vernieuwde prioriteiten, onderzoekt de gemeente ook de ruimte binnen de bestaande middelen: Kan de gemeente de geplande beleidsvoornemens of uitvoeringsopgaven uitstellen waardoor er financiële ruimte ontstaat? Tegelijkertijd kijkt de gemeente naar mogelijkheden vanuit de rol van de gemeente om investeringen naar voren te halen en daarmee de werkgelegenheid en de economie te kunnen stimuleren.

Het gewicht dat wordt toegekend door de gemeente Arnhem aan de beleidsmatige interventies gericht op (beperken van de negatieve gevolgen van) de coronacrisis komt tot uiting in het tweede ambtelijke team die is ingericht, namelijk het ABC-team.

Het college van B&W heeft op 13 oktober een raadsbrief getiteld 'Arnhems afwegingskader corona 2020-2021' toegezonden aan de raad²³. De directe aanleiding voor dit afwegingskader is dat de gemeenteraad in een motie van 2 september 2020 aandacht heeft gevraagd voor de gevolgen van uitstel van betaling voor gesubsidieerde instellingen in Arnhem. Als op uitstel geen afstel volgt, kan alsnog een groot deel van deze instellingen in de (financiële) problemen komen als zij uitgestelde huren of gemeentelijke belastingen alsnog moeten betalen. Met het afwegingskader beoogt het college:

- Actief in gesprek te gaan en te blijven met verenigingen en organisaties in de stad.
- Een concreet plan te maken met verenigingen en organisaties waarin in ieder geval (niet uitsluitend) wordt opgenomen een inventarisatie van verenigingen en organisaties die ondanks eventuele steun van Rijk of provincie als gevolg van corona in financiële problemen komen.
- Bij de raad te onderbouwen hoe het college wenst om te gaan met uitstel of compensatie van betalingen, "waarbij het voortbestaan van organisaties en verenigingen voorop staat" en daarbij inzichtelijk maakt voor welke organisaties en verenigingen afstel van huurbetalingen aan of andere ondersteuning van de gemeente op basis van maatwerk noodzakelijk is.
- De mogelijkheden en noodzakelijke ondersteuning van genoemde verenigingen en organisaties en de financiële vertaling daarvan aan te bieden aan de raad.

Het college stelt in de bijbehorende collegenota dat "het afwegingskader leidt tot een evenwichtige afweging voor de inzet van lokale steun tijdens de coronacrisis. "We hantieren dit kader om de steunmaatregelen vorm te geven en te toetsen aan de hand van uitgangspunten."

Met het afwegingskader wordt de raad geïnformeerd over en betrokken bij door het college

²³ Gemeente Arnhem, raadsbrief met onderwerp 'Arnhems afwegingskader corona 2020-2021', 13 oktober 2020 (zaaknummer 487605).

te maken afwegingen ten aanzien van al dan niet gesubsidieerde verenigingen en organisaties. Het afwegingskader ziet niet op de bredere afweging die gemaakt kan of moet worden tussen, bijvoorbeeld, het ondersteunen van verenigingen en organisaties enerzijds versus het ondersteunen van andere door de coronacrisis getroffen doelgroepen (bijvoorbeeld ondernemers die omzet hebben verloren of inwoners met uiteenlopende problematieken).

Ten aanzien van ondernemers (en in mindere mate gesubsidieerde maatschappelijke instellingen) die toch in de problemen komen, wordt in de collegenota opgemerkt dat van belang is dat de financiële problematiek van de betreffende ondernemer of instelling wordt beoordeeld voorafgaand aan de toekenning van eventueel door de gemeente te leveren maatwerk. Aangegeven wordt dat de ambtelijke organisatie voor deze beoordeling “te beperkt is toegerust” en dat maatwerk vraagt om beoordelingsvermogen. De gemeente Arnhem kiest er daarom voor om indien mogelijk externe partijen een rol te geven bij de benodigde toetsing. Dit betreft:

- Praktische Zaken wat betreft welzijnsorganisaties.
- Het Sportbedrijf bij sportsubsidies (voor partijen die bij de gemeente huren).
- Bureau zelfstandigen bij aanvragen van ondernemers.

In de collegenota²⁴ wordt opgemerkt dat “het afwegingskader in alle gevallen en voor alle domeinen het kader is, ook in verband met de rechtmatigheidseisen die aan subsidieverlening worden gesteld.”

De raadsbrief met het afwegingskader bevat onder meer de volgende uitgangspunten voor al dan niet steunen van verenigingen, instellingen of bedrijven en de vorm waarin dit dan het beste kan worden gegoten:

- Het college heeft gekozen voor een aantal generieke maatregelen en het opstellen van een afwegingskader voor het toepassen van aanvullend eventueel benodigd maatwerk.
- De gemeente heeft verder een inventarisatie gepleegd van risico's die veel Arnhemse organisaties lopen vanwege de coronacrisis, waardoor zij mogelijk hun maatschappelijke bijdrage op het gebied van de zorg, een sterke samenleving en een sterke economie niet meer kunnen leveren. De mate waarin betrokkenen risico lopen is van belang bij het bepalen van de eventuele wenselijkheid van steun door de gemeente.
- De gemeente geeft aan dat aanvullend op toegekend uitstel van betaling van huur of gemeentelijke belasting onder voorwaarden (gedeeltelijk) kwijtschelding mogelijk is indien zonder deze (gedeeltelijke) kwijtschelding het voortbestaan van organisaties in gevaar kan komen en/of sprake zal zijn van een faillissement waarbij naast maatschappelijke effecten de gemeente ook financiële verliezen van oninbare huren moet dragen en met leegstand te maken krijgt.

²⁴ Collegenota d.d. 13 oktober 2020, onderwerp ‘Arnhems afwegingskader corona 2020-2021’ (zaaknummer 487605).

- Voordat de gemeente steun verleent, moet de betreffende vereniging, instelling of bedrijf eerst een beroep hebben gedaan op de rijksregelingen. “Het college ziet deze regelingen als ‘voorliggend’”.
- De gemeente hanteert als basishouding verder dat de gemeente wel coulant wil zijn maar bij subsidiepartners ook kijkt naar eventuele alternatieve inzet (bijvoorbeeld heeft een aantal organisaties zich ingezet voor de noodopvang op scholen).

Op deze manier hoopt het college te borgen dat de in te zetten middelen effectief en doelmatig worden ingezet en dat een en ander recht doet aan “wat wij maatschappelijk en sociaaleconomisch van groot belang vinden”.

Bijlage I: andere maatregelen dan corona-steunmaatregelen

De gemeente heeft niet alleen corona-steunmaatregelen genomen, om de negatieve effecten van corona op de inkomsten van zzp'ers, andere ondernemers, bedrijven, instellingen en burgers te beperken, maar ook andere corona-maatregelen. Deze zijn bijvoorbeeld gericht op welzijn, zorg, onderwijs en kinderopvang:

Legenda:

RB Raadsbrief of bijlage bij raadsbrief

CB Gepubliceerde collegebesluiten

nr	Datum		Bron
1.	18-3	Lokale richtlijn opgesteld (bovenop landelijk beleid) voor gezinnen waar thuis problemen spelen en professionals zich ernstig zorgen maken om het kind. In die gevallen wordt ook opvang geboden, door de kinderopvang of het primair onderwijs.	RB
2.	26-3	Inrichten website 'www.voorelkaarinarnhem.nl' i.s.m. zorginstellingen	RB
3.	26-3	In samenwerking met zorgaanbieders bekijken hoe zorg en aanbod zo goed mogelijk door kunnen. Per cliënt wordt bekeken of er noodzaak is om alternatieve diensten te bieden.	RB
4.	2-4	Het college van B&W gaat in samenwerking met Stichting Leergeld over tot aanschaf van een aantal laptops voor kinderen in arme gezinnen. Hiermee wil het college voorkomen dat leer- en ontwikkelachterstanden onnodig hoog oplopen.	RB
5.	2-4	Huisuitzettingen: Het college geeft aan dat tijdens de crisisperiode geen huisuitzettingen plaatsvinden. De Arnhemse corporaties hebben dat afgesproken en nu heeft ook de Rijksoverheid heeft afspraken gemaakt met Aedes (waar de Arnhemse corporaties lid van zijn), IVBN (beleggers	RB
6.	2-4	Extra inzet op oplopende aantal jongeren dat zich meldt voor uitkering. In lijn met landelijke afspraken tussen minister en gemeenten wordt zoektijd van vier weken (om zelf werk te vinden of vervolg van school/opleiding) niet gehanteerd bij toekenning van uitkering.	RB
7.	2-4	Met jeugdwerkers, handhaving en politie direct klaar staan voor inzet op overlast van jongeren.	RB
8.		Sociale wijkteams bereikbaar houden vanuit huis.	RB
9.		Extra coronaproof opvangvoorzieningen voor daklozen mogelijk maken.	RB
10.		Voor straatprostituees met verslavingsproblematiek extra aandacht en ondersteuning na de sluiting van de zorgzone.	RB
11.		Afspraken gemaakt met jeugdzorgaanbieders, onderwijs, kinderopvang, sociale wijkteams, jeugdbescherming en Veilig Thuis om kwetsbare kinderen te beschermen.	RB
12.		Extra aandacht voor kwetsbare gezinnen met coronaklachten. Als ouders niet meer voor hun kinderen kunnen zorgen, wordt opvang geregeld.	RB

13.		Extra aandacht voor mantelzorgers.	RB
14.		Doelgroepenvervoer aangepast naar 1,5 meter afstand.	RB
15.		Sneller besluiten over zorgaanvragen als deze corona-gerelateerd zijn.	RB
16.		Aanbieders van dagbesteding verzocht na te denken over hoe dagbesteding coronaproof kan worden hervat.	RB
17.		Bijzondere aandacht voor inwoners met een beperking.	RB
18.		Arnhemse Aanpak Onderwijs, initiatief van gemeente i.s.m. Schoolbesturen PO, voorschoolse VVE-organisaties en PAS (zie raadsbrief 7 juli 2020)	RB
19.	2-6	Inventarisatie van aantallen kinderen die naar school, kinderopvang en buitenschoolse opvang komen omdat hun ouders werkzaam zijn in de vitale sectoren, of kinderen in een kwetsbare gezinssituatie.	RB
20.	2-6	Regelen noodopvang bij kinderopvang en scholen voor kinderen van ouders die normaal gesproken geen gebruik maken van opvang, ook voor kinderen die in een kwetsbare gezinssituatie zijn gekomen. Er is 24-uurs noodopvang gekomen, en ook in de meivakantie en op andere vrije dagen is noodopvang geregeld.	RB
21.	2-6	Inrichten van een centraal vraagpunt: noodopvangkinderen@arnhem.nl. Hier komen alle vragen, aanvragen en informatie over noodopvang binnen.	RB
22.	2-6	Inventarisatie welke leerlingen 'buiten beeld' zijn en hierover afspraken maken met school, RBL en sociaal wijkteam.	RB
23.	2-6	Opzetten van een invalpool voor ondersteuning van bevoegde docenten bij noodopvang op (basis)school.	RB
24.	2-6	Opstellen van een lokale richtlijn voor kinderen uit gezinnen met problemen (in samenwerking met onderwijs- en kinderopvangorganisaties en de sociale wijkteams).	RB
25.	2-6	Op alternatieve wijze voortzetten van onderwijs aan kinderen in een AZC.	RB
26.	2-6	Starten van een samenwerking met (basis)scholen en andere samenwerkingspartners, zoals de stichting PAS, om samen in beeld te brengen wat de kinderen precies nodig hebben sinds het onderwijs weer wordt opgestart. Dit noemt de gemeente de 'Arnhemse Aanpak (basis)Onderwijs'. De zomerscholen zijn onderdeel van die aanpak.	RB
27.	2-6	Gesprekken over werk in eerste instantie telefonisch doorgang geven; sinds 1 juni vinden ook weer fysiek gesprekken plaats. Dat geldt ook voor PLANGroep en Rijnstad.	RB
28.	2-6	Alles op alles zetten met Activerend Werk-aanbieders en Scalabor om de zorg voor hun medewerkers zo goed mogelijk vorm te geven en op verantwoorde wijze in contact te blijven en structuur te kunnen blijven bieden waar dat wenselijk is of nodig.	RB
29.	2-6	Inzetten van het Werkgeversservicepunt om te acteren op sectoren waar (tijdelijk) meer werkmogelijkheden zijn. Om op die manier zo snel mogelijk mensen in contact te kunnen brengen. Specifiek was hier ook aandacht voor werkmogelijkheden voor jongeren. Daarnaast is het Werkgeversservicepunt is als vraagbaak voor	RB

		ondernemers gaan functioneren bij bijvoorbeeld de NOW.	
30.	2-6	Continueren van dienstverlening aan inwoners met schulden. Intakes en afspraken vonden telefonisch plaats of fysiek op gepaste afstand.	RB
31.	2-6	Bij de Arnhemse woningcorporaties en particuliere verhuurders op aandringen geen huisuitzettingen doen tijdens de coronacrisis. Ook hebben deze verhuurders toegezegd zich maximaal in te spannen om maatwerkoplossingen te vinden voor huurders die door het coronavirus in betalingsproblemen gekomen zijn.	RB
32.	2-6	In samenspraak met Rijnstad de mogelijkheid bieden voor laagdrempelige budgetchecks voor mensen waar de inkomenssituatie plots veranderd.	RB
33.	2-6	Specifiek voor jongeren inzet op gerichte communicatie over hulp bij schulden.	RB
34.	2-6	Met jeugdwerkers, handhaving en politie direct klaar staan voor inzet op overlast van jongeren en om te zorgen dat zij zich aanpassen aan de noodverordening.	RB
35.	2-6	Overleg met specialistische zorgaanbieders over alternatieven voor de zorg aan kwetsbare inwoners, zoals dagbesteding voor ouderen. Zorg wordt zoveel mogelijk, al dan niet in alternatieve vorm voortgezet.	RB
36.	2-6	Overleg met welzijnsorganisaties als SWOA, MVT, Rijnstad, AM Support en Presikhaaf University over alternatieven voor hun ondersteuning.	RB
37.	2-6	Extra coronaproof opvangvoorzieningen voor daklozen mogelijk maken.	RB
38.	2-6	Opzetten samen met Arnhemse organisaties voor sociaal werk van een hulpwebsite voorelkaarinarnhem.nl .	RB
39.	2-6	Extra aandacht voor straatprostituees met verslavingsproblematiek en ondersteuning na de sluiting van de zorgzone.	RB
40.	2-6	Extra alertheid via de sociale wijkteams, Veilig Thuis, Moviera en Centrum voor Seksueel Geweld voor signalen van huiselijk en seksueel geweld.	RB
41.	2-6	Maken van afspraken met jeugdzorgaanbieders, onderwijs, kinderopvang, sociale wijkteams, jeugdbescherming en Veilig Thuis om kwetsbare kinderen te beschermen.	RB
42.	2-6	Extra aandacht voor kwetsbare gezinnen met coronaklachten. Als ouders door coronaklachten niet meer voor hun kinderen kunnen - bijvoorbeeld doordat ze worden opgenomen in het ziekenhuis - wordt voor deze kinderen opvang geregeld, ambulant of bij jeugdzorginstellingen.	RB
43.	2-6	Extra aandacht voor mantelzorgers. Sociale wijkteams en Mantelzorg en Vrijwillige huishulp Arnhem houden mantelzorgen zo goed mogelijk in beeld en proberen ze te ondersteunen waar nodig. Ze zijn extra alert op overbelasting van mantelzorgers.	RB
44.	2-6	Aanpassen van het doelgroepenvervoer naar de 1,5 meter afstand. Dit wordt nu met name ingezet om kinderen naar noodopvang, dagverblijf of de jeugdzorginstelling te brengen. Bij het heropenen van de scholen op 11 mei is een richtlijn hiervoor vastgesteld.	RB
45.	2-6	Het inwonerservaringsonderzoek Wmo & jeugdwet uitstellen. De uitkomsten kunnen vertekend zijn door de coronacrisis.	RB

46.	2-6	Sneller besluiten over zorgaanvragen als deze corona-gerelateerd zijn.	RB
47.	2-6	De aanbieders van dagbesteding verzoeken na te denken over hoe dagbesteding corona-proof kan worden hervat, of over mogelijke alternatieven van dagbesteding. SWOA werkt aan protocollen om weer gefaseerd op te starten, te beginnen met huisbezoeken en daarna dagbesteding..	RB
48.	2-6	Starten van gesprekken met welzijnsorganisaties, zorg, onderwijs, sport, gezondheid over de effecten van de corona-crisis.	RB
49.	2-6	Bijzonder aandacht voor inwoners met een beperking. Voor hen heeft de coronacrisis tot nóg minder bewegingsvrijheid geleid. Nu het openbare leven langzaam weer op gang komt, zijn er zorgen of met deze inwoners wel voldoende rekening wordt gehouden. Wij brengen die signalen onder de aandacht bij onze partners in de stad, zoals Sportbedrijf Arnhem en de Sociale Wijkteams, zodat zij daar extra alert op zijn. Hierover hebben wij ook overleg met het Arnhems Platform voor Chronisch zieken en Gehandicapten.	RB
50.	2-6	Ervoor zorgen dat de gemeentelijke dienstverlening gewoon doorgang vindt, zij het soms aangepast. Zoveel mogelijk dienstverlening wordt digitaal gedaan, maar afspraken op het Stadhuis vinden ook plaats - hoewel uitsluitend op afspraak; de balies zijn corona-proof gemaakt, onder meer met transparante beschermingsschermen.	RB
51.	2-6	Toegankelijk maken van alle service-informatie met betrekking tot corona via www.arnhem.nl/coronavirus en inzetten van extra capaciteit voor webcare en klantenservice.	RB
52.	2-6	Het grofvuil tijdelijk gratis op laten halen; elke inwoner kan tot 1 juli drie keer gratis grofvuil aan huis laten ophalen. Er wordt extra afval aangeboden, doordat mensen nu meer thuis zijn en gaan opruimen. De inzameling van oud-papier gebeurt niet meer met vrijwilligers, maar met professionele beladers van de inzamelaar.	RB
53.	2-6	Het werk in de openbare ruimte gewoon door laten lopen. We hebben waar mogelijk projecten zelfs naar voren gehaald, omdat we onderhoud aan bijvoorbeeld wegen en fietspaden nu met veel minder hinder kunnen uitvoeren. Dat is bovendien ook goed voor continuïteit in de bouwsector.	RB
54.	2-6	Zorgen dat vitale functies in de stad gewaarborgd zijn, door de calamiteitenorganisatie is continu stand-by te houden.	RB
55.	2-6	Aanpassen van de 'lintjesregen' aan de coronacrisis. Onderscheiden inwoners kregen persoonlijk telefonisch bericht van de burgemeester. De overhandigingen van de versierselen zal op een later tijdstip gebeuren.	RB
56.	2-6	Als onderdeel van een alternatieve programma voor de dodenherdenking als voltallig college op 4 mei een krans leggen bij het monument op het Audrey Hepburnplein. Andere organisaties - die normaal gesproken ook een krans legden - zijn uitgenodigd om dit in afstemming verspreid over de dag ook te doen. In Elden legden de voorzitter van de Historische Kring Elden en de locoburgemeester een krans bij het monument aan de Klapstraat. Ook zijn er alternatieve wijzen van herdenken gezocht, onder andere met Toneelgroep Oostpool en Het Gelders Orkest.	RB

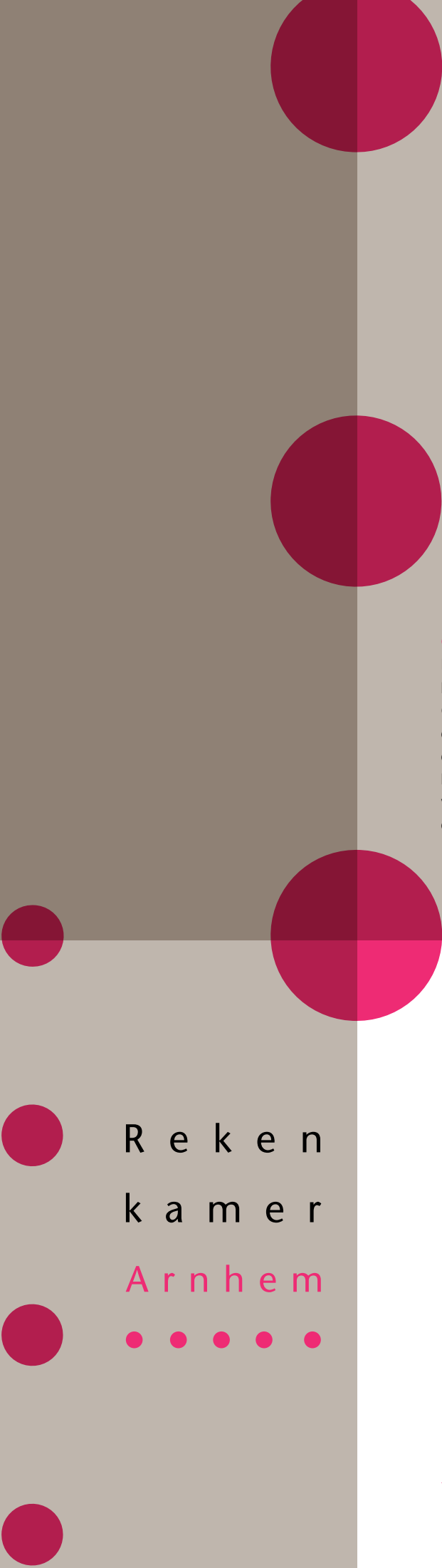

Bureau voor Economische Argumentatie

Stad van Cahen, Muurhuizen 104
3811 EL Amersfoort

t 06 - 43 03 51 16
e info@bea.nl
i www.bea.nl

R e k e n k a m e r A r n h e m

Colofon

De Rekenkamer Arnhem neemt een onafhankelijke positie in binnen de gemeente. Op basis van artikel 182 van de Gemeentewet onderzoekt de Rekenkamer de doelmatigheid, doeltreffendheid en rechtmatigheid van het door het gemeentebestuur gevoerde bestuur. In Arnhem bestaat de Rekenkamer uit drie externe leden, waaronder de voorzitter. Zij worden ondersteund door een senior onderzoeker en onderzoeker.

Voorzitter Leden

Dhr. drs. A. Teeuw
Dhr. drs. H. Verdellen
Mw. drs. L. Zwier-Kentie

Senior Onderzoeker Onderzoeker

Mw. drs. M. van Elteren
Mw. M. de Lange, MSc

Contact

Postbus 9029
6800 EL Arnhem

rekenkamer@arnhem.nl
maaike.van.elteren@arnhem.nl
meriam.de.lange@arnhem.nl
www.rekenkamerarnhem.nl

zaaknummer

517751